

Gamle Modum

ÅRSSKRIFT FOR MODUM HISTORIELAG 2015

30. ÅRGANG

Modum Historielag

Bli medlem og støtt vårt lokalhistoriske arbeid!
Betal kontingent til bankgiro 2270.03.02087
og få årsprogram tilsendt.

Besøk heimesidene våre www.modum.historielag.org
hvor du finner mye informasjon og historisk stoff.

Bestill eldre nummer av **Gamle Modum!**

Pris kr. 25 pr nummer, kr. 500 for alle årganger.

Fra 1986 til 2011, i alt 26 stk., kr. 19 pr stk.

En rimelig gave til enhver anledning!

Bestilles hos sekretæren.

Tematisk innholdsfortegnelse finner du på heimesida.

Kontaktadresse e-post:

skylli@online.no

Historielagets styre i 2015:

Leder og sekretær: Wermund Skyllingstad,

Gamle Kirkeveg, 3370 Vikersund, e-post: *skylli@online.no*

Nestleder: Per A. Knudsen, Sinkvegen, 3340 Åmot

Kasserer: Christoffer Bye, Hasselbakken 24, 3300 Hokksund

e-post: *chrbye@online.no*

Steinar Meen, Geithus

Erling Løken, Vikersund

Torhild Grøterud, Vikersund

Gunnar Hellerud, Vikersund

Signe Thunestvedt, Vikersund

Jorunn Stubberud, Vikersund

Gamle Modum

ÅRSSKRIFT FOR MODUM HISTORIELAG 2015

30. ÅRGANG

I redaksjonen:

Jon Mamen
Erling Diesen
Aase Hanna Fure
Asbjørn Lind

Gamle Modums adresse:

Jon Mamen
Fjerdingsstadveien 161, 3330 Skotselv
E-post: jon@mamen.no
Tlf. 32 75 30 65

Innholdsfortegnelse:

ERLING DIESEN: Han «tok ut» kr. 157 371,66 fra Modum Sparebank.....	3	ASBJØRN LIND: Buskerud landbruksskole innviet 8. august 1912	37
ARNT BERGET: Hendelser fra krigsåra	5	INGAR HELLERUD: Den gang skoleelever og husmødre plantet skog.....	43
VIDAR BREKKE: To krigsskjebner.....	9	ARNT BERGET: Den som graver en grav ...	44
ERLING DIESEN: Våre Falne: Inger Johanne Andersen.....	13	BJØRN STANG: «... ellers dreper dom hverandre!».....	45
IVAR M. SÆVERAAS: Magnhild Bolstad	15	VIDAR BREKKE: Modum barnehjem	46
SØSTRENE ANNE KRISTIN HOLM OG SIDSEL RUUD KNUDSEN: Om gamle dager på Åmot og om Vikersund private realskole	16	OLAV SØRENSEN: Traktoren	51
ERLING DIESEN: Thranitterforeningene i Modum	18	OLAV SØRENSEN: Ei «rispe»	52
P. WOLD: Thranittere i Modum i 1851	23	OLAV SØRENSEN: Det første hamskiftet	52
SIDSEL RUUD KNUDSEN: Om klesvask i gamle dager på Kongshøy	25	ANJA SVEINSDATTER MELVÆR OG INGER KARLBERG: Helleristningene ved Katfoss	53
JON MAMEN: Hans Nielsen Hauge, Anne Halvorsdatter Vister og Modum	26	KARI JOHANSEN: Simostranda Idrettslag 70 år	57
OLAV SØRENSEN: Fiskegjerdet i Grunna	28	ASBJØRN LIND: Fire fotballarenaer	60
UNNI VENKE HOLM: Stalsberg Skolemusikkorps	30	ARNT BERGET: Da Lindeløv temmet lynet i Padderud	72
BJØRN TANDBERG: Tømmerfløtning i Tyrifjorden og Steinsfjorden	32		

Forsidebilde: Bautaen på Heggen over de falne fra Modum under andre verdenskrig

Foto: Anne May Dokken

Layout og trykk: Caspersens Trykkeri AS, Vikersund, 2015

Erling Diesen:

Han «tok ut» kr 157 371,66 fra Modum Sparebank

94 år gammel nyter han nå sitt otium på Hvalstad i Asker i sin enebolig, som han egenhendig har slått inn hver eneste spiker i, den mangeårige bygnings-eksperten. Men Harry Sønsterøds liv har ikke alltid vært så rolig som det er i dag.

Natt til 18. april 1944 våknet folk i Geithus av et fryktelig brak. Sabotører hadde sprengt jernbanebrua. Ikke ante vi at dette bare var en avledningsmanøver for at en annen gjeng i noenlunde fred og ro kunne forsyne seg med penger fra banken i Vikersund. Den myteomspunne Osvald-gruppa hadde slått til igjen.

Harry Sønsterød var 19 år da Hitler-Tyskland overfalt vårt land for 75 år siden. Både han og hans to yngre brødre fant raskt ut at de ville delta i kampen mot overfallsmakten. Harry sluttet seg til «gutta på skauen», som var en del av Mil.org. eller Hjemmefronten, som den også ble kalt. Det var den «offisielle» motstandsbevegelsen, den som holdt kontakt med regjeringen i London, og som innrettet sine aktiviteter etter regjeringens direktiver. Helt til slutten av krigen gikk et av direktivene ut på at man ikke skulle foreta seg noe som kunne provosere tyskerne til å gripe til represalier. Det kunne koste gode nordmenn livet. Derfor gikk livet på «skauen» ut på å trene og øve måned etter måned, samt å ta mot fallskjermslipp med våpen og annet materiell fra engelske fly.

Harry var ikke den eneste som fant denne tilværelsen litt ensformig i det lange løp. Han ville gjøre noe. Påføre fienden skade. Han greide å komme i kontakt med den allerede da legendariske sabotøren Asbjørn Sunde, som gikk under dekknavnet Osvald. Da blei det «action». Etter å ha blitt «testet ut» av Sunde fikk Harry ansvarsfulle oppgaver, blant annet som instruktør. Han utførte flere dristige operasjoner. Alltid omhyggelig planlagt til minste detalj. Alltid med retrettplanene klare etter utført jobb. Og alltid med pistolen klar i hylse under venstre arm. Den blei det heldigvis ikke så mye bruk for. Harry opererte over store deler av Østlandet. Hans dekknavn var Anna og Helge.

Her skal vi konsentrere oss om aksjonen mot Modum Sparebank natt til 18. april i det nest siste krigsåret. Osvaldgruppa trengte penger. De skulle ha mat. Ikke minst skulle hjemmeværende koner og barn, samt enker etter falne kamerater ha det.

Fra Eina på Toten dro det fem personer med en svartemarja-lignende bil sørover til Vikersund. De

hadde dekknavnene Gunnar, Birger, Peder, Max og Helge. Helge var Harry Sønsterød, sjefen for oppdraget. Harry kjente ikke de egentlige navnene på de andre. Det var tryggest sånn. Skulle man bli tatt og torturert, var det bedre jo mindre man visste. Karene hadde skaffet seg norske politiuniformer og tyske militæruniformer på et eller annet vis. En var i sivil.

Vi var tungt bevæpnet for det tilfelle at vi skulle bli utsatt for kontroll underveis. Det skjedde heldigvis ikke. Alt gikk greit fra Eina til Vikersund, forteller Sønsterød. Erland Hovde fra Vikersund, alias Moland, hadde rekognosert på forhånd.

Karene dro rett til banksjefens bolig og ringte på. Omsider kom fruene og åpnet døra. De presenterte seg som representanter for politiet og okkupasjonsmakten. I en brysk tone krevde de at banksjefen skulle komme seg opp av senga. Det er mistanke om at det oppbevares illegale aviser i banken, og han må bli med, lyder ordren. Gunnar, som var østerriker, brølte for å understreke alvorret i situasjonen. Men banksjefen hadde ikke nøklene. Bankkassereren og bokholderen hadde de nødvendige nøklene for å komme inn i hvelvet. Max ble tilbake for å passe på banksjefens frue. De andre dro for å hente kassereren og bokholderen.

I banken rotet de noe forferdelig uten å finne noen illegale aviser, selvsagt. Først inne i hvelvet avslørte Helge deres rette ærend. Vi er som dere gode nordmenn. Vi er kommet hit for å hente penger for å finansiere vår motstandsvirksomhet.

Vel, banksjefen likte jo ikke akkurat det han hørte, men i situasjonen hadde han jo egentlig ikke noe valg. Karene fylte et par ryggsekker med sedler. Men de lot noe være igjen, slik at banken kunne åpne som normalt neste dag.

Så måtte jo Helge og resten av gjengen komme seg trygt av sted uten å få politi og tyskere i hælene. Derfor ville de låse de tre bankfolka inn i hvelvet. Men da gjorde banksjefen oppmerksom på at hvelvet var uten ventilasjon, så de ville omkomme av surstoffmangel etter kort tid. Noen i gjengen mente at det var en «krigsomkostning» man bare måtte ta. Men Helge var av en annen mening. Selv i krig må man så langt det er mulig spare menneskeliv.

Helge låste banksjef Norderhaug, kasserer Næss og bokholder Fossen inn i en av kjellerbodene, men før han gjorde det, hadde han bedt hver og en av dem om å gi ham sitt æresord på at de ikke skulle prøve å

To motstandshelter fra Osvaldgruppa på gamle tomter. Fra høyre: Harry Sønsterød fra Asker, som var med på å «ta ut» penger i Modum Sparebank, og Lars Bottolfs fra Vikersund, som var med på å sprengne jernbanebrua på Ask.

Foto: Olav Olsen, Aftenposten

komme seg ut før det var gått to timer. De måtte ta ham i handa på det, og det løftet holdt de.

Smellet fra Geithus nådde ikke karene i Vikersund. De visste heller ikke hvilke karer fra gruppa som hadde operert der. Det var som sagt bedre jo mindre man visste. Men siden er det jo blitt kjent at først hadde Erland Hovde rekognosert, og deretter Eilif Granum fra Østmodum. Sjølve sprengningen sto Eilif og en annen østmoing, Oddvar Røed, for. Det var visst med tre karer til.

Det var en meget god stemning blant «bankranerne» i bilen på vei tilbake til Eina, de jublet og sang. For å villede eventuelle som observerte returen la de ruta om Drammen, Lierdalen, Skaret, og så nordover til Eina. Der ble de tatt vel i mot av sjefen sjøl, Osvald. Sammen med et av de andre gjengmedlemmene telte han opp pengene og kom til 157 tusen, 371 kroner og 66 øre. (Det tilsvarer litt over 3,2 millioner i dag.) Ei kvittering på beløpet ble skrevet ut, og på en eller annen måte fant den veien til bankens postkasse.

Helge ble på et seinere tidspunkt konfrontert med at de hadde tatt med seg ganske mye. Til det svarte han at han regnet med at bøndene i distriktet hadde tjent så gode penger at det var nok å ta av!

Så må det også nevnes at østerrikeren Gunnar seinere ble avslørt som en infiltratør fra fienden. Dermed var hans skjebne beseglet. For den slags fantes det ingen nåde.

Ikke lenge etter besøket i Vikersund ble det besluttet å avvikle Osvald-gruppa. Harry Sønsterød kom seg da over til Sverige og sluttet seg til polititroppene. Og i mai 1945 kom han hjem til sine foreldre i Heggedal i Asker. Det samme gjorde de to brødrene. En hadde vært fallskjermjeger i flyvåpenet. Den andre var med i en norsk avdeling som sammen med Den røde arme befridde Finnmark og Nord-Troms.

KILDER:

Samtaler med Harry Sønsterød
 Kåre Norli: *Den ukjente sabotøren. Gamle Modum 2008*
 Lars Borgersrud: *Nødvendig innsats*
 Asbjørn Sunde: *Menn i mørke*
 Knut Fosse: *Motstandskampen i Modum og Sigdal Banken og bygda. Modum Sparebank 150 år*
 Gunnar Kagge: *Ranet bank for fedrelandet. Aftenposten 10.11.2013*
 NRK Brennpunkt: *Sabotører i mørke*

Arnt Berget:

Hendelser fra krigsåra

Rekognoseringsstokt over Oslo endte i Finnemarka
Ettermiddagen den 9. april 1940 kom det britiske rekognoseringsflyet Short Sunderland med kjennetegn L2167 inn over Oslo.

Denne typen sjøfly kom til å bli en av de største og mest brukte flybåter under 2. verdenskrig. Vingespennet var 34 m, vekten var fullastet over 26 tonn, og det var utstyrt med 4 motorer på til sammen ca. 4 000 hk. Det ble produsert i nesten 800 eksemplarer, og ble med sin store rekkevidde og lasteevne veldig viktig i kampen mot tyske ubåter. Flyet kunne utstyres både med synkeminer og konvensjonelle bomber og var utstyrt med en mengde maskingevær. Derfor ble det gjerne kalt en flygende festning.

Det nevnte flyet hadde tatt av fra Invergordon i Skottland tidligere på dagen med en besetning på ti mann. De hadde som oppdrag å finne ut hva som skjedde i Norge denne kaotiske dagen. På Fornebu befant det seg allerede flere Messerschmitt 110 jagerfly. Disse var en del av den tyske styrken som hadde invadert Norge tidligere samme dag. Da det gikk opp for tyskerne at det var et britisk fly over Oslo, tok jagerpilotene Helmut Lent og Werner Hansen av for å få det uskadeliggjort. I et forsøk på å unnsnippe flyktet britene over Solihøgda, mot et skydekke i vest over Tyrifjorden.

Nedskytingen over Maidalen

Over Holsfjorden ble Sunderlandflyet innhentet av Messerschmitt-jagerne, som umiddelbart åpnet ild med maskinkanonene. Akterskytteren James Barter ble truffet av den første salven. Radiooperatøren Ogwyn George gikk bak for å hjelpe han, men Barter døde i armene hans. I kuleregnet som fortsatte å treffe flyet, så George flere av besetningen dø. Han besvarte ilden med Barters maskingevær, helt til dette kilte seg. Ute av stand til å forsvare seg, reiste han seg opp i tårnet og hilste til tyskerne. De fortsatte å skyte, og George ble truffet i skulderen. Så eksploderte flyet i ett flammehav i 1000 m høyde over Finnemarka, og George ble slynget ut og styrtet mot bakken uten fallskjerm! På mirakuløst vis overlevde George fallet, men han ble straffet med fire måneders sykeleie og fem år i tysk fangeleir.

De tyske jagerpilotene overlevde ikke krigen, men i den enes logg er nedskytingen av Sunderlandflyet beskrevet. Oberleutnant Helmut Lent, (som for øvrig ble et av tyskernes jageress med over 100 nedskytinger) skriver: *En soldat i ryggstårnet på Sunderlandflyet gjorde honnør, mens flyet var en ildkule på himmelen og alt håp var ute!*

Short Sunderland flybåt.

Foto: Ukjent

George hadde overtatt akterskytterens plass i tårnet da han ble skutt ned.

Foto: Ukjent

Men alt håp var allikevel ikke ute for Ogwyn George, takket være tømmerhuggeren Johan T. Bråthen, sønn av den legendariske skiløperen Truls Bråthen.

Johan T. Bråthen ble Ogwyn Georges redningsmann
I et fjernsynsprogram ledet av Erik Bye på NRK 8. april 1972, kunne en million norske seere være vitne til Ogwyn Georges' gripende gjensyn med sin redningsmann Johan T. Bråthen og høre hans beretning om hendelsene.

Erling Diesen har tidligere beskrevet Johan T. Bråthens redningsaksjon mer utførlig i *Gamle Modum 2010*. Det er bemerkelsesverdig at Johan la i vei på ski

klokken to om natta, drevet av en uforklarlig følelse av at noen oppe på åsen trengte hjelp. Dette gjorde han etter at han sammen med andre frivillige hadde måttet gi opp å ta seg opp åsen til fots i den dype snøen.

Oppe på åsen hører Johan rop om hjelp, og han finner Ogwyn sterkt medtatt. Men å frakte den skadde til bygda uten hjelp var umulig, derfor måtte han ned igjen til bygda. Der fikk han med seg Herbrand Mushaugen og Kristian Tangen. Enda en gang måtte Johan forsere de 450 høgdemeterne, før de fikk laget en bære og fraktet den skadde til bygds.

Darre Brecke var vitne til nedskytingen og blant de første ved vraket

Hundrevis av mennesker i Modum og Sylling var vitne til nedskytingen over Øståsen. En god del av disse er i live i skrivende stund. Men de som tok seg

Johan T. Bråthen.

Foto: NRK

opp åsen til flyvraket og de omkomne flygerne, var godt voksne og er borte for lengst.

Darre Brecke på Kimerud gård på Østmodum var vitne til nedskytingen og blant de første oppe ved flyvraket. Han er nå 93 år og still going strong og har en fabelaktig hukommelse.

Darre forteller: *Den 9. april 1940 var jeg i skogen og kjørte tømmer. Den gang hadde vi ennå ikke fått telefon eller strøm på Kimerud, så at Norge var i krig, var ukjent for meg. Ved middagstid kom jeg ned til gården med et tømmerlass og fikk høre om den tyske invasjonen. Da kom min nabo Moe Tandberg innom for å fortelle om den nedslående nyheten. At krigen skulle merkes så fort inne på fredelige Østmodum, kom likevel som en overraskelse. Da vi spiste kveldsmat, fikk vi høre flydur. Vi stormet ut på tunet og fikk se et stort sjøfly forfulgt av to jagere. Vi trodde dette var et tysk fly forfulgt av norske jagere. Jagerne angrep, én ovenfra og én nedenfra. Vi så at det begynte å brenne i venstrevingen på sjøflyet, som svingte mot høyre. Vi trodde at det var et forsøk på å nå Tyriffjorden for å nødlande. Men etter noen sekunder eksploderte flyet i et flammehav. Sammen med Åge Fure og Leif Hovde la jeg i vei innover i skogen for å finne fram til flyvraket. Men den pill råtne snøen som lå to meter dyp, gjorde at vi måtte gi opp.*

Neste morgen var det fastere føre, så vi starta grytidlig med ski på bena. Det første vi fikk se da vi kom inn i ulykkesområdet, var en stor flyvinge. Jeg husker den enorme skuffelsen over at flyet viste seg å være britisk. En lukt av brent førte oss videre og forbi ei svær grovkvistet gran, hvor det var et stort hull i den djupe snøen. Sporene viste tydelig at den grove grankvisten og snøen hadde dempet fallet og reddet livet til han som hadde landa der. Grana sto ytterst på en pynt, og vi så ei tydelig renne fra hullet i snøen, der mannen hadde sklidd videre nedover skråningen.

Litt lenger inne på åsen fant vi selve flyvraket og døde flygere. Vi la merke til at ingen av disse hadde rukket å spenne på seg fallskjerm. Blant vrakdelene lå også flygernes eiendeler, deriblant finklær og sko. Kanskje skulle de på en planlagt fest etter toktet. (Flygerne visste ikke hva oppdraget var da de tok av fra basen. De hadde med seg ordrer i en lukket konvolutt som først skulle åpnes over Nordsjøen.)

Johan T. Bråthen, Erik Bye og Ogwyn George på NRK-TV 1972.

Foto: NRK

Darre Brecke midt i 1950-årene med en scooter medbrakt fra Italia etter ett års eventyrreise.

Foto: Darre Brecke

Flyflottør skulle bli kano i Tyrifjorden

Darre forteller videre at da de tok fatt på hjemveien, gikk de rett på den ene flottøren fra sjøflyet. Denne var 4–5 meter lang og nesten uskadet. Karene fant ut at den egnet seg ypperlig som emne til en kano. Derfor dro de flottøren med seg et stykke på vei mot bygda. Senere, da snøen hadde minket, ble den hentet med hest og stutting og plassert på stranda ved Kimerud.

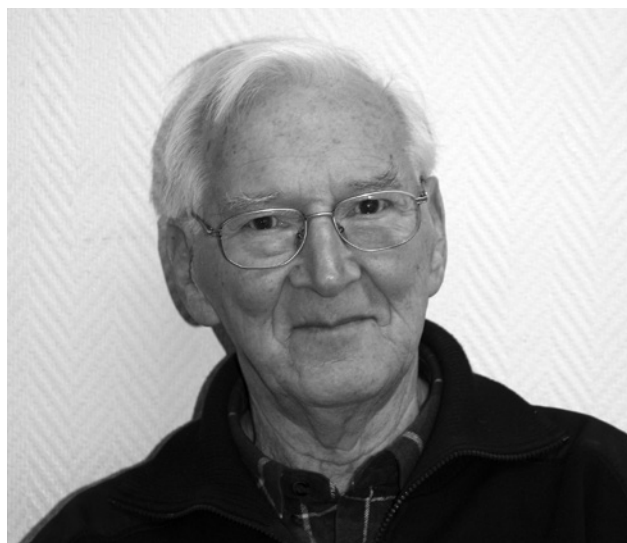
Der ble den liggende til i 1943 da tyskerne etablerte seg på Vikersund bad. De hentet flottøren med lastebil og plasserte den nær jernbanelinjen mellom kinolokalet og Vikersund bad. Darre og Leif Hovde syntes imidlertid at de hadde fortjent flottøren etter alt strevet med å få den ned fra åsen. I nattens mulm og mørke ble flottøren hentet med lastebil, kjørt tilbake til gården, fylt med vann og senket i fjorden. Dessverre var den forsvunnet da karene skulle ta den opp igjen etter krigen. Den har trolig sklidd ut og havnet på dypet, for fjorden blir brådyp nedenfor Kimerud.

Moinger sluttet seg til Asbjørn Sunde

Den kommunistiske Osvald-gruppen var ansvarlig for brottsparten av sabotasjeaksjonene mot den tyske okkupasjonsmakten i 1941–1944. Leder av gruppen var Asbjørn Sunde med erfaring som sabotør under den spanske borgerkrig. Gruppen finansierte sine aksjoner med økonomisk støtte fra London-regjeringen via «vestkant-organisasjonen» 2a, men også gjennom flere bankran. Flere motstandsgrupper i østlandsområdet forlot sine celler og sluttet seg til Sunde. Slik var det også i Modum, der disse natt til 18. april 1944 sto for aksjonen mot Modum Sparebank og sprenging av Geithus jernbanebro. Moingene Eilif og Andreas Granum, Erland Hovde og Oddvar Røed var delaktige i disse aksjonene. (Se også Erling Diesens artikkel om Ranet i Modum Sparebank s. 3–4.) Vel 3 uker senere, den 8. mai, ble Bjerke bru på Ask sprengt av Lars Bottolfs, sammen med Erland Hovde og Eilif Granum. (Denne sprengingen beskriver Gunnar Hellerud i *Gamle Modum 2007*.)

Osvald-gruppe hadde tilhold ved Krokstjern

Lars Bottolfs er en av de få gjenlevende aktive motstandsmenn fra krigens dager og fremdeles sprek. Han forteller at han etter å ha blitt tatt inn til forhør

Lars Bottolfs.

Foto: Arnt Berget

etter et pistolfunn ved brygga i Vikersund, følte at det begynte å brenne under føttene. Han stakk til skogs og oppholdt seg i flere celler på Øståsen. Først på Tobruk sammen med bl.a. Erland Hovde, senere på ei sjølbygd hytte på ei øy i Breilivatn, før han sluttet seg til Sundes gruppe og ble sendt på sabotørutplæring ved Einavatnet i Oppland. Han lå også en tid på ei bitte lita hytte på Heståsfjell. Her lå han da søstera Lisbeth kom med forsyninger og kunne fortelle at hun hadde sett en tysk patrulje på vei inn i området.

Lars forlot hytta i hui og hast og dro til cella ved Krokstjern i Kimerudmarka for å advare ei motstandsgruppe fra Drammen som lå der. Sammen med disse søkte han tilflukt i en tett bregneskog på andre siden av tjernet. Derfra kunne de følge tyskeres bevegelser. Han sier at de flere ganger hørte skudd, også da tyskerne var på vei ned igjen til bygda, men det var uforståelig hva de skjøt på.

Vådeskudd ved Krokstjern

Lars oppholdt seg en tid på hytta ved Krokstjern, sammen med Truls Røed og gjengen fra Drammen. Han forteller at forsyninger ble henta eller brakt opp fra på Kimerud. En dag skjedde det en skyteulykke ved tjernet: Under trening snubla en av gutta fra Drammen da han løp langs vannet med en Sten-gun i nevene. Et skudd gikk av, og mannen som brukte dekknavnet «Alf», ble såret i magen og måtte ha legebehandling. Løsningen ble å komme seg ned til Kimerud med «Alf», for derfra om mulig å få bilskjuss inn til Vikersund. Der ble det Darre Breckes oppgave å kjøre den skadde til legebehandling. Det ble en spennende biltur.

Møtte tysk patrulje

Pasienten ble plassert bak i bilen, mens en kamerat satte seg i forsetet ved siden av Darre, med en Sten-gun foran bena. Da de passerte Brekke, møtte de en tysk patrulje, og Darre tok en skikkelig «frekkis». Han hevet armen til hilsen, smilte og kjørte videre! Den tyske offiseren hilste tilbake og lot dem passere. At de slapp så lett igjennom, skyldtes nok at tyskeren gjenkjente både bilen og Darre fra en tidligere kjøretur den 12. april 1940. Han hadde nemlig beordret Darre til å kjøre seg fra Tangen i Vikersund til Ihlen, etter at

brua var sprengt kvelden før. Darre hadde den gang kjørt sin mor til Vikersund for å kjøpe en sekk sukker, noe hun var redd det ville bli vanskelig å få tak i når det var krig. En tysk tropp på vei mot Vikersund kom ikke lenger enn til Tangen på grunn av den sprengte brua. Troppsjefen ville tilbake til Ihlen, der flere tyskere ventet. Derfor beordret han Darre til å kjøre seg, mens moren måtte vente på Tangen i uvisshet om sønnen kom tilbake. Darre hadde lært tysk på realskolen og husker godt at tyskeren sa at han syntes sjåføren var i yngste laget, men at han kunne dra tilbake og kjøre sin mor hjem. Denne kjøreturen reddet kanskje karenes liv senere.

Darre Brecke forteller også at han trolig var den siste som snakket med Andreas Granum den 8. september 1944. Granum var innom Kimerud før han druknet i Tyrifjorden, da han i kano forsøkte å unnsnippe fra Gestapo, som forfulgte han. Han ble ettersøkt for sabotasje mot tyskerne og distribusjon av illegale aviser. To av de andre Vikersund-guttene som tilhørte samme aktive motstandsgruppe som Lars Bottolfs, overlevde heller ikke krigen: Erland Hovde ble arrestert i september 1944, torturert og henrettet den 10. februar 1945. Oddvar Røed måtte rømme til Sverige høsten 1944. Han kom inn i polititroppene og ble forflyttet til Kirkenes. Han omkom i en mineulykke i Karasjok den 1. mai 1945.

KILDER:

Wikipedia
Samtaler med Darre Brecke
Samtaler med Lars Bottolfs
Knut Fosse: *Motstandskampen i Modum og Sigdal*

Vidar Brekke:

To krigsskjebner

Hans Hansen Brekke var min bestefar. Dette er utgangspunktet for at jeg har skrevet denne artikkelen. Jeg har opp gjennom årene hørt mange versjoner av historien om ham – avhengig av hvem jeg snakket med. Felles for alle er nok at de har visst relativt lite. Derfor er det nå litt befriende å vite hvordan ting hang sammen. Undersøkelsene har vært mange.

Jeg har også tatt med en kort versjon av Øivind Ask sin historie fra krigen i denne artikkelen. Dette har sammenheng med slektskapet og de tette båndene det var mellom han og min bestefar. De har også det til felles at deres navn står på bautaen på Heggen over falne fra Modum under andre verdenskrig.

Hans Hansen Brekke – Hvalfanger og krigsseiler

Hans Hansen Brekke.

Foto: Johanne Berger / Modum biblioteks fotoarkiv

Familie

Hans Hansen Brekke ble født på Nymoen i Åmot 7. april 1890. Foreldrene het Hans Jensen Brekke og Stina Marie Rasmusdatter. Faren var lærer ved Nymoen skole mesteparten av sitt liv. Han var også organist og kirkesanger i Nykirke.

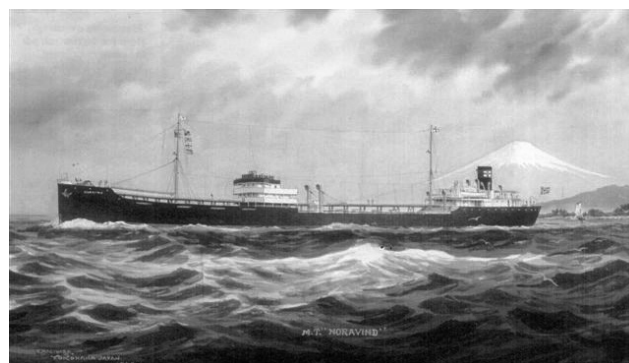
Hans Hansen Brekke giftet seg med Nelly Bolette Gustavsen Skinstad i Nykirke 12. juli 1919. De fikk barna Birger, født i 1919, og Synnøve, født i 1920. Hans og Nelly flyttet fra hverandre i desember 1927 og ble skilt i september 1935.

Fra 14. april 1937 bodde Hans i Sandefjord, og var leieboer hos sin nevø Øivind Ask. Mer om ham seinere.

Sjømann på M/T Noravind

Hans H. Brekke tok seg hyre som skipselektriker på M/T Noravind 28. mai 1937. Hyrekontrakt ble inngått ved E. Alfheim Olsen i Sandefjord. Hyren utgjorde kr 230 per måned med et tillegg på kr 1 per arbeidet time overtid. M/T Noravind var eid av Anders Jahres rederi, Sandefjord.

Allerede i 1937 kunne en merke at krig var i

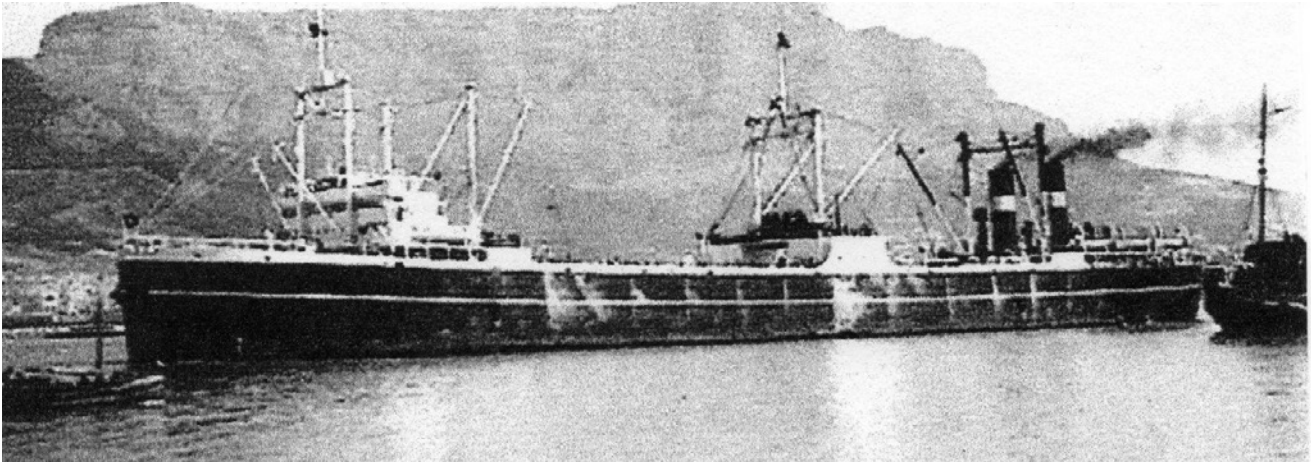

M/T Noravind.

Foto: Morten Bjørndalen

anmarsj. Hans skriver i sine dagbøker at de 16. juni 1937 ble «praiet» av en torpedobåt i Gibraltar på veien til Konstantinopel. Han skriver senere at de forlot Liverpool 21. september 1937 – med mål Rotterdam. De fikk imidlertid ordre – i sjøen – om å gå til Falmouth for nærmere ordre – på grunn av krigsfaren.

Særlig i middelhavsområdet var det i 1937 stor militær aktivitet. Benito Mussolini hadde tatt makten i Italia i 1922. I 1931 besatte italienske tropper Libya, og i 1935 gikk Italia til krig mot Etiopia. Allerede i 1936 var hele Etiopia besatt av italienske tropper. England trakk sin middelhavsflåte bort fra hovedbasen på Malta – til Alexandria i øst og Gibraltar i vest. Italia hadde da kontrollen over det sentrale Middelhavet, og var i stand til å skape problemer for

Fl.k. Tafelberg.

Foto: Nettstedet «ubout.net»

skipstrafikken gjennom den viktige Suezkanalen – med et sterkt flyvåpen og en sterk marine.

Hvalfangerliv på Fl.k. Tafelberg

Livet som hvalfanger begynte høsten 1939. Hyrekontrakt for sesongen 1939–40 ble undertegnet hos A. C. Olsen, Sandefjord, 12. oktober 1939. Hyren var på kr 190 per måned.

Båten han skulle tilbringe resten av sitt liv på, het Fl.k. Tafelberg. Den var et flytende hvalkokeri på 22 000 tonn – bygget i 1930. Båten seilte under sørafrikansk flagg og hadde Cape Town i Syd Afrika som sin hjemmehavn. Båtens operatør var Kerguelen Sealing & Whaling Ltd.

I dagboka skriver Hans: «Vi reiste med ekstratog til Bergen, cirka 900 mann. Kom om bord i Bergen 14. oktober 1939. Reiste over til Bluth, England, Glasgow, Greenok, samt til Liverpool, hvor kanon ble påmontert. Alt lys slukket i sjø og ved land. Gikk i konvoi fra England, ca. 20 båter, vi gikk til Aruba, Vest India, for å ta med brendselsolje. Forfulgt av ubåt 4 timer, 3 dager før vi kom inn. Fra Aruba til Cape Town, Syd Afrika. Bra by, trivelig mye å se. Derfra til isen 6–7 dager fra Cape Town.»

Han fortsetter: «For sent ute, begynte fangst den 29. desember 1939. Styggvær på veien ned. Mista en livbåt. Sammen med 9 hvalbåter: «Oddberg», «Gun», «Stelleberg», «Steinberg», «Blauwberg», «Kometsi», «Imhoff», «Cederberg» og «Sydostlandet.»

Det var hvalbåtene som besørget jakten på og skytingen av hval. De hadde påmontert harpun. Hvalbåtene var knyttet til et flytende hvalkokeri, i dette tilfellet Fl.k. Tafelberg. Normalt besto en hvalfangstekspeidisjon av ett flytende hvalkokeri og ti hvalbåter.

I henhold til dagboka begynte det nye året godt, med gode fangster: «8. januar: 8 625 fat olje, 9. januar: 8 700 fat, 10. januar: 9 000 fat, 12. januar: 9 875 fat,

mye tåke, lite med hval i flere dager, 14. januar; 10 500 fat, 15. januar; pent vær, en del hval, 11 775 fat, 16. januar: 12 975 fat, 17. januar: 14 400 fat, 18. januar 15 375 fat, osv.» Hver dag har sin rapport over fangst.

28. mars 1940 var siste dagen med fangst. Sesongen var da over, og reisen fra feltet begynte 30. mars 1940. De ble imidlertid forsinket på grunn av rorskade på hvalbåten «Blauwberg».

- «5. april: Pent vær hele reisen, snart i Afrika.»
- «Har vært i Cape Town og Freetown, 9 gr. nord på Ekvator, går nå i konvoi ca. 22 båter, derav 3 norske. Hører en av båtene skyte, antakelig en ubåt i sikte. Torsdag ordre for New Orleans, USA – en god nyhet.»
- «2. juni: På vei til New Orleans, USA. Pent vær, er framme om ca. 8 dager. Ankom 9. juni.»
«Her i USA er det vakkert, men en skrekkelig varme og masse mygg, så det er uråd å få sove. Dette er et trist liv, da vi stadig er i sjøen og ikke kan komme hjem, men vi lever da og har bra med mat. Det er ingen hjelp å klage. Det ser smått ut om vi får vårt tilgodehavende utbetalt – elendig med landlov. Håper Gud lar meg få komme hjem engang så skal jeg ikke ha noe av verken hvalfangst eller sjøen noe mer, heller lite betalt hjemme.»

Båten avgikk så til Curacau i Vest India 29. juni 1940.

- «Er nå den 30. juni på vei – etter sigende – til Curacau, er alle fremdeles om bord. Jeg har verken skrevet eller sendt telegram på lenge, siden før vi gikk i sjøen.»
- «I dag 7. juli 1940 er fremme på Curacau, V.India»
- «10. juli kl. 7 kveld, er fornøyd, skal til Halifax, Canada.»
- «15. juli: Pent vær, alt bra.»
- «19. juli: Ankommet Halifax kl. 4 ettermiddag.»

- «Gått for Glasgow den 23. juli.»
- «Går i konvoi mellom 50–60 båter. Søndag den 4. august ble konvoien angrepet av ubåter. 3 båter i konvoien ble torpedert og sank 3 dager før vi kom til Glasgow. Den triste dagen i mitt liv.»

Krigsseiler

Konvoitrafikken med handelsfartøy mellom USA/Canada og Storbritannia kom i gang tidlig under den andre verdenskrig. Formålet var å skaffe helt nødvendige forsyninger, særlig dieselolje, men også tanks, lastebiler, kanoner, ammunisjon, korn, trelast, jernmalm m.m. Etter hvert gikk konvoier også videre fra Storbritannia til Murmansk – med leveranser som skulle hjelpe russerne, etter at tyskerne hadde gått til krig mot Sovjetunionen i juni 1941.

Særlig i starten av krigen var konvoitrafikken utsatt. Konvoiene hadde liten eller ingen beskyttelse av marinebåter. Tyskerne var fullstendig overlegne med hensyn til antall ubåter og kontrollerte store deler av Atlanterhavet.

Utallige konvoier seilte over Atlanterhavet under andre verdenskrig. Tapene var imidlertid voldsomt store, særlig i første del av krigen.

Påkjenningen for mannskapene i disse konvoiene var enorm. Det kan være vanskelig å fatte i fredstid. De hadde blant annet ordre om ikke å stanse for å ta opp overlevende dersom en av båtene ble torpedert og sank. Dette ville være en alt for stor risiko. Mannskapene på båtene som ikke ble torpedert, kunne trøstesløst se at kamerater lå flytende i et hav fullt av olje, skrikende og bedende om hjelp – uten å kunne foreta seg noen ting. Mannskapet sov fullt påkledd. En visste aldri når neste torpedo kom.

Statsminister Winston Churchill sa etter krigen at hadde det ikke vært for den norske handelsflåten forsyninger til de allierte under krigen, ville krigen fort kunnet fått et annet utfall. Sterke ord fra en stor statsmann.

Store påkjenninger

Konvoien som Hans H. Brekke og Fl.k. Tafelberg var en del av i juli/august 1940, het HX 60. Tafelberg var lastet med fyringsolje, de øvrige båtene med korn, jernmalm, skrapjern, bensin osv. Flertallet av båtene i konvoien ble før overfarten satt under britisk kommando, så også Fl.k. Tafelberg. Rederiet Chr. Salvesen & Co, Leith i Skottland, overtok samtidig eierskapet til Tafelberg.

De tre båtene som Hans skriver om, og som ble torpedert og sank, var dampskipet «Kong Alfred», som var lastet med tømmer fra St. Johns på Newfoundland, med bestemmelsessted Methil, dampskipet Gogovale, som var lastet med mel i Montreal på vei til London, og dampskipet «Geraldine Mary» lastet med papirmasse fra Botwood på Newfoundland med bestemmelsessted Manchester. Ubåten som

senket disse båtene, het U 52. Kapteinløytnant Otto Salman hadde kommandoen om bord.

For Hans H. Brekke hadde påkjenningene vært store. Han var syk da han kom til Glasgow, og ble etter hvert innlagt på Knigtswood Hospital i Glasgow, hvor han var til han døde 12. oktober 1940. Dødsårsaken var difteri og lungebetennelse.

Han ble gravlagt på Cardonald Cemetery i Glasgow 16. oktober 1940. Norske myndigheter ville imidlertid at nordmenn som hadde omkommet utenfor Norges grenser under krigen, skulle hentes hjem etter krigen. Sogneprest Bogerud i Modum bidro i stor grad til at Hans H. Brekkes grav ble gjenåpnet, og at det ble foretatt kremasjon, hvoretter urnen ble fraktet hjem til Norge og satt ned på familiegravstedet til Ernst F. Brecke (søskenbarn) på Heggen i Modum den 13. september 1958.

Øivind Ask – motstandsmann

Øivind Ask var sønn av Ragna Borghild Helene Brekke og Thomas Olsen fra Vikersund. Ragna var halvsøstera til Hans H. Brekke. Thomas Olsen var elektriker og arbeidet blant annet som verksmester ved Modum elektrisitetsverk fra 1913 til 1919

Øivind Ask fikk militær utdanning ved Ingeniørvåpenets befalsskole. Han gjennomførte så konstabelkurset ved Statens Politiskole og begynte som politikonstabel ved Stavanger politikammer i 1929. I 1933 begynte han som politikonstabel ved Sandefjord politikammer. Samme året giftet han seg med Margit Øye fra Stavanger. Sammen fikk de guttene Vidar Frode og Tore.

Høsten 1940 opprettet Øivind Ask den såkalte «Askgruppa» – ei motstandsgruppe i Sandefjord. Han var den naturlige lederen av denne gruppa. I utgangspunktet startet gruppa med bygging av en radiosender, med det formål å få kontakt med hvalfangerne. Etter hvert gikk virksomheten over til å arbeide for å opprette radiokontakt med England. For en politikonstabel var det ikke enkelt å drive med aktivt motstandsarbeid. De fleste embedsmennene ved politikammeret i Sandefjord sluttet seg tidlig til Nasjonal Samling, og Ask kom tidlig i søkelyset til Abwehr – den tyske etterretningsorganisasjonen.

Øivind Ask.

Foto: Norsk Politiforbund

Bautaen på Heggen over de falne fra Modum under andre verdenskrig.

Foto: Anne May Dokken

Allerede 15. mars 1941 ble Øivind Ask og åtte andre medlemmer av motstandsgruppa arrestert av Gestapo. Det norske angiveren Raymond Colberg arbeidet for Abwehr og var sentral i avsløringen av gruppa.

Øivind Ask ble noen tid etter arrestasjonen innlagt på politisk avdeling på Ullevål sykehus. Her kom han i kontakt med motstandsmannen Johannes «Gulosten» Andersen. Disse to ble fort gode venner, og de drev med illegalt arbeid på nattetid med utgangspunkt i Ullevål sykehus.

«Gulosten» skjønnte at Øivind Ask var i stor fare og rådet ham til å flykte til Sverige. Ask vegret seg for dette da han var redd familien ville bli utsatt for represalier.

Øivind Ask og to av de andre i «Askgruppa», Andreas Bertnes og Johan Midttun, fikk dødsdom 22. november 1941 og ble skutt 4. desember 1941.

Da «Gulosten» senere ble forespurt av Hedvig Schjødt – på vegne av Hjemmefronten – om å likvide-re Raymond Colberg, var han ikke vanskelig å be.

Hedvig Schjødt overleverte noen dager senere en pistol til «Gulosten». Pistolen hadde tilhørt selveste Fridtjof Nansen.

«Gulosten» tok livet av Raymond Colberg våren 1942.

KILDER:

Hans Hansen Brekkes dagbøker
Kirkebøkene
Bjørn Bjørnsen: *En mann kalt Gulosten* (1968)
Kirkegårdskontoret i Modum
Midtfylkebibliotekene
Otto Ruge: *Annen verdenskrig* (1947)
Riksarkivet
Warsailors.com
Wikipedia

Erling Diesen:

Våre falne: Inger Johanne Andersen

Inger Johanne Andersens navn står øverst på minnestøtta på Heggen. Det skyldes at de falne er oppført i alfabetisk rekkefølge. Men Inger Johanne Andersen var også den første moing som måtte bøte med livet på grunn av krigen. I boka «Våre falne» finner vi:

«Inger Johanne Andersen, hushjelp, Modum. Født 1. november 1922 i Modum, datter av Peder Andersen, f. 1901 og Ingeborg, f. Diesen 1900, begge i Modum. Ble skremt av en tysk vaktpost slik at hun falt ned gjennom et hull i jernbanebrua på Geithus og ble drept 13. april 1940. Gravlagt ved Heggen kirke.»

For å legge hindringer i veien for den tyske framrykningen ble vaierne på Nybrua i Geithus kapp om kvelden 11. april, og brua falt ned i elva, men ble liggende i overflata. Det gikk fortsatt an å gå over brua, men selvsagt ikke å kjøre. Tidlig neste morgen ble brudekket og skinnene på fabrikkbrua brutt opp og noen av bærebjelkene kutta. På jernbanebrua ble deler av dekket på gangbrua brutt opp. Hvor effektivt akkurat dette var for å hindre eller forsinke tysk frammarsj, er usikkert. Men det skulle vise seg å få fatale følger. Om kvelden den 11. blei Vikersundbrua sprengt. Men tyskerne tok seg fram, selv om de blei noe forsinka. Den 13. april var Modum i praksis okkupert.

Allerede den 12. april hadde Ingeborg og Peder, eller Per som han blei kalt, og de to yngste barna, Jonny og Gudrun, dratt fra hjemmet på Skredsvikmoen i Tomta – sør i Geithus – til Pers barndomshjem Syversbråtan på Vestre Spone. De regnet med at det var tryggere der enn i Geithus. Nummer to i søskenflokket, Hjørdis blei hjemme, da hun hadde jobb i bakeributikken til Samvirkelaget i Geithus. Inger Johanne, som var eldst, kom fra sin mormor med familie i Sutrimark – nord i Geithus – dagen etter til sentrum for å treffe faren. For om morgenen 13. april hadde Per dratt tilbake til Geithus for å kjøpe mat.

Dette var situasjonen da Inger Johanne og hennes far skulle ta seg over fra Geithus til Vestre Spone igjen. Andre medlemmer av slekta, som også mente det var tryggere på Syversbråtan enn i Geithus, valgte veien over Moane og Gravbråtan til Gravfoss. Men Inger Johanne og Per, med tung ryggsekk, valgte den adskillig kortere veien over «banebrua». Oppe på jernbanelinja på brua var det da flere tyske soldater. De skulle vel holde vakt og se til at nordmennene ikke la flere hindringer i veien for dem. Per gikk foran

Inger Johanne Andersen.

Foto: Aarvold

og skrittet forbi det første hullet i gangbanen. Så snudde han seg og skulle rekke ei hand ut til Inger Johanne. Et øyeblikk for seint! Inger Johanne hadde nok blitt engstelig på grunn av de tyske soldatene, og dermed tro hun feil. Hun falt ned på den islagte elva.

Per løp tilbake så fort han kunne og ned den bratte skråningen til elvebredden. En tysk soldat, som hadde sett hva som skjedde, dro også ned til elva. Elva gikk stri under banebrua, og isen var usikker, så tyskeren nølte. Men Per dro ham rett og slett med seg ut til der Inger Johanne lå. De fikk båret henne opp til jernbanelinja der ei tralle på et eller annet vis var brakt til veie. Geithusinger som var til stede, trakk og skjøv henne på denne tralla bort til stasjonen. Vi har navnet til bare en av disse hjelperne, Olaf Tangen. Fra stasjonen var det kort vei til

Folkvang, der Røde Kors hadde oppretta et feltlasarett, og der doktoren i Geithus, Oscar Finn Batt og kona Mette, som var sykepleier, var på vakt. Inger Johanne blei båret dit og tatt under behandling. Der blei det raskt konstatert at skadene var så store at hun måtte bringes til Drammen Sykehus. En ambulans med en tysk soldat på stigbrettet på hver side brakte henne så til Nybrua, som lå i vannet. Hun blei båret over til den andre sida av sin far og andre hjelpere, som blei skikkelig våte i det iskalde vannet. På den andre sida sto en ny ambulans, som brakte henne og faren til Drammen Sykehus. Her gikk de raskt i gang med å behandle brudd og andre ytre skader. Hun kom et øyeblikk til bevissthet, men døde så i løpet av noen timer. De indre skadene var nok for alvorlige.

Like etter ulykka var det blitt mye trafikk forbi bakeributikken der Hjørdis sto – Samvirkelaget lå den gang på vestre sida av jernbanen med butikker på begge sider av veien. Noen som var tidlig orientert om ulykka, kom inn i butikken til Hjørdis og spurte hvordan det gikk med søstera hennes. Men Hjørdis visste ingenting før sjefen hennes, bakermester Erling Olsen, kom og fortalte henne hva som hadde skjedd. Han ga naturligvis Hjørdis fri med én gang. Hun dro så ned til banebrua, tok med seg Pers

ryggsekk og Inger Johannes veske, kom seg velberget over, og kom gråtende til Syversbråtan og fortalte om det som hadde hendt. Dødsbudskapet kom Per med seint samme kveld, etter å ha fulgt datterens bære til Heggen.

Inger Johanne gikk ut av Stalsberg-skolen i 1936. Hun begynte straks i lære hos søstrene Andrea og Helga Fjeldheim, som hadde systue og forretning i Solheimgården i Geithus. Etter ei tid blei det større behov for hjelp i huset hos hennes gamle mormor Amanda med familie i Sutrimark, hvor hun så var fram til den fatale dagen 13. april.

Nedtegneren av disse linjene var Inger Johannes ti år yngre søskenbarn. Jeg husker henne som ei meget vennlig og vakker jente.

Inger Johanne Andersen blei stedt til hvile på Heggen lørdag den 20. april, 17 ½ år gammel. Krigen hadde krevd sitt første offer i Modum.

KILDER:

Samtaler med nære pårørende
Informasjon fra Signe Døhlen, f. Tangen, og Elin Kjekshus, f. Batt
Øyvind Haugen: *Union Geithus*
Fremtiden og *Buskeruds Blad* for april dagene i 1940

Ivar M. Sæveraas:

Magnhild Bolstad

Min tante Magnhild Bolstad ble født 17. august 1904 i tømmerhuset i Ødegården på Vestre Snarum. Hun var datter av Inger Marie, født og oppvokst i Ødegården, og Olaus Severin Bolstad, fra Rena. Hun var barn nr. 8 i en søskenflokk på 11. (Min mor, Ingeborg, var nr. 9.) Alle ble født i tømmerhuset og hadde en god oppvekst. Her lærte de tidlig å ta i et tak.

De to eldste brødrene, Ole og Erik, emigrerte begge til USA. Ole til Midt-Vesten, og Erik, som var en meget god skihopper, til Canada og Seattle. Vi har fremdeles kontakt med familien der.

Den gangen bodde det mange i Ødegården. Alle gikk på skole på Korsbøen, Svendsby-skolen, hvor Håkon Grøstad var lærer. Engelsk var ikke fag den gangen, likevel var ikke det noen hindring for å reise utenlands for å ta seg jobb.

Magnhild reiste over til England og London i 1929. Hun fikk jobb i et miljø med en del norske familier, men hun fikk ganske snart også en del engelske venner. Min mor reiste over i 1930 og jobbet sammen med Magnhild i en del år, men hun kom tilbake til Norge i 1937, mens Magnhild ble i England resten av livet, men hadde et par besøk i Norge før krigen.

Den siste gangen hun var på besøk i Norge, var sannsynligvis i 1939 (iflg. Svanhild Dalen, f. Bolstad og mor til Leif Dalen på Snarum). Da gikk hun av bussen før Korsbøen og var på besøk på Svendsby-skolen hos sin bror Harald Bolstad, far til Svanhild Dalen. før hun besøkte sine gamle foreldre i Ødegården.

Magnhild jobbet i deler av 1941 og 1942 for Royal Norwegian Air Force, Kingston House i London, både som sekretær i registreringskontoret og som ambulansesjåfør. Papirene hennes viser at hun var med ved et større arrangement hvor også kong Haakon var til stede.

Hun ble skadet og syk i februar 1943. Vi kjenner ikke detaljene. En brevveksling viser at alle, også hun selv, ikke trodde at det var alvorlig, selv om hun ble lagt inn på sykehus i London. Det viste seg at de ikke greide å redde henne, og hun sovnet stille inn 6. mars 1943.

Hennes beste venn sendte et brev til familien med bl.a. følgende hilsen:

London i mars 1943

Til Magnhilds foreldre og søsken

Jeg var Magnhilds nærmeste venn, og så henne hver dag i hennes siste dager. Siste gang jeg snakket med henne, følte hun seg bedre, og trodde hun ville komme

ut om en ukes tid. Vi var alle meget glade, da vi trodde hun snart var frisk.

Den siste utvei var å operere henne for å se om det kunne gjøres noe for å redde henne. Hun visste ikke at hun var så dårlig at hun måtte opereres. Magnhild følte ingen smerter og våknet aldri mer. Hun gikk hjem til Gud ved 10-tiden om aftenen. 6. mars 1943. Det var med dyp sorg, vi som kjente hennes gode hjerte og dyktighet, og hadde lært å sette pris på henne som det rettskafne og sjeldne menneske hun var, mottok budskapet om hennes bortgang.

Mange var møtt fram for å gi henne det siste farvel ved kisten, alt var så høytidelig og så usigelig vakkert. Fred være med henne.

Magnhilds jordiske levninger ble brakt til Norge i november 1945. Hun ligger i dag i familiegravnen på Snarum kirkegård. Magnhild-navnet er bevart i familien hos min kusine Magnhild Rustan (f. Bolstad), som bor i Sigdal.

Magnhild Bolstad.

Foto: Modum biblioteks fotoarkiv

Om gamle dager på Åmot og om Vikersund private realskole

Familien vår flyttet mye. Vi har minner både fra Selje på Stadtlandet og fra Østre Toten, i tillegg til tiden i Åmot. I 1937 fikk vår far, Kristian Ruud, jobb som distriktslege i Modum. Vi har her skrevet om noen av våre minner fra vintrene på Åmot under krigen.

Først Sidsel:

Huset på Kongshøy

Familien vår bodde på Kongshøy, ved Nordbråtan. Huset står ennå og er i bruk. Huset tilhørte Modum kommune, og vi leide der i mange år. Det var et stort hus. Vi bodde i annen etasje. Vi hadde tre stuer, men til daglig brukte vi bare den ene. Uansett kunne vi jo ikke fyre i alle stuenes om vinteren. Det var ofte veldig kaldt om vinteren. Det kunne være mer enn 20 kuldegrader. Kongshøy var et kaldt og trekkfullt hus som trengte mye vedfyring. Kjøkkenet var ofte så kaldt at husmoren så vidt orket å stå der og lage mat. Det var

Kongshøy.

Foto: Ukjent

bare en liten elektrisk ovn der.

I de andre rommene var det vedfyring. Veden måtte hentes i uthuset, som lå på den andre siden av gårdsplassen. Fra annen etasje var det lang vei dit. Når vi skulle fyre opp i ovnene, måtte veden bæres fra vedskjulet tvers over tunet og opp trappen til mellomlagring i et kott oppe på gangen. Etterpå ble den båret inn på rommene som skulle fyres opp.

Vannrørene på loftet var dårlig isolert, og de frøs ofte. Da sprakk de, og når de tinte, rant vannet fra loftet og nedover i trappene. Der frøs vannet ofte til

is. Vannrørene ute var lagt for grunt i bakken og sprakk de også. Det hendte at det kom noen fra kommunen og grov dem dypere ned i bakken.

Når familien skulle ha gjester, brukte vi finstuen, og da måtte det fyres i ovnene to dager i forveien for å få møblene og rommene noenlunde gjennomvarme.

Om Kongshøybakken

For å komme ned fra Kongshøy til Drammenselva og Åmot stasjon tok vi veien ned Kongshøybakken. Den var ikke til bilkjøring, men var raskere og kortere enn kjøreveien som gikk i svinger opp fra brua ved Strandgata. Kongshøybakken var veldig bratt og veldig glatt om vinteren. Jeg vet ikke om bakken ble strødd noen gang, men det var nok ikke ofte. Det gikk fort å komme ned, men det var lett å falle. Å komme opp når det var glatt, var nesten umulig. Jeg husker en gang jeg var helt fortvilet da jeg skulle opp den glatte bakken. Jeg gled nedover bakken hele tiden, fikk ikke grep og klarte ikke å komme oppover. Jeg var ikke så gammel da og gråt av fortvilelse. Men jeg kom opp til slutt ved å kripe opp de bratte sidene av bakken der det ikke var is.

Ikke nok med disse vanskene i Kongshøybakken. Når det var mørkt – og det var det jo om vinteren – var det skummelt, det var jo ikke noen belysning der. Da kunne man treffe «Den sorte dame» der, og hun var veldig skummel. (Kanskje hun var et spøkelse.) Rottenikken kunne en også treffe, og det var enda verre. Mange var redde for ham, også voksne, sies det, men hvem de to vesenene var, vet jeg ikke. Men at de var skumle, det er sikkert!

Så Anne Kirsten:

Skoleveien

Vi gikk på skole i Vikersund og reiste dit med buss. Det var en eldgammel buss med hull overalt, uten varme selvsagt. Om vinteren holdt vi oss noenlunde i live ved å sitte oppå hverandre i flere lag, og ved å gå av i alle bakkene og skyve bussen. Den klarte sjelden å komme opp bakkene på egen hånd når det var kaldt og mye snø på veien. Av og til nektet den i det hele tatt å gå. Det hendte at vi gikk fra Geithus og enda lenger, i ro og mak selvsagt, slik at vi kom frem minst to timer for sent. Slike ting skapte litt moro i hverdagen. Alltid var bussen overfylt. Om sommeren hadde den en tilhenger, der satt ofte en gjeng gutter.

Noen spreke klatret opp på taket og lå der. Merkelig nok skjedde det ingen ulykker av den grunn. Jeg går ut fra at farten var temmelig moderat. Oppoverbakke gikk det i alle fall i krabbefart. Bussen måtte vel også stanse for påfyll av knott med jevne mellomrom. Knott var fint opphugget småved. Det er i grunnen ganske utrolig at bilene kunne gå ved hjelp av denne knottgeneratoren.

Skolen

På Vikersund private realskole, Primitiven kallet, hang termometeret høyt over hodene våre og viste der toppen 18 grader. Nede ved gulvet var det nok ikke mere enn 10 grader om vinteren. De som satt ved vinduet, frøs seg stive, og de som satt ved ovnsrekken, ble stekt. Heldigvis hadde vi midt på kaldeste vinteren noe som het brenselserie. Vi jentene fikk også, aller nådigst, lov å gå med skibukser når det var på det aller kaldeste. Ellers var det strengt forbudt å gå med bukse for oss stakkars jentene. Vi fikk heller ikke bruke ettersittende gensere, for det kunne distrahere guttene. Lebestift var på det strengeste forbudt.

Akk ja, tidene forandrer seg. Det var også forbudt å snu seg på pulten i timene. Vi måtte sitte rett og fint, og det var ikke tillatt å se på klokken. Skolens eier og bestyrerinne, frøken Christensen, ble meget forarget om hun oppdaget at noen gjorde det. Da fikk de en skjennepreken. Hun hadde en fenomenal evne til å oppdage slike småting. Oppdaget hun noe, satte hun et par øyne på en stakkar så en aldeles kunne gå i kne. Det gjaldt ikke bare meg, selv om jeg nok var en av de mer lettskremte.

Noen ganger ble enkelte av guttene i øverste klasse borte fra skolen. Ingen spurte om grunnen eller om de hadde melding når de kom tilbake. Alle visste da at de hadde vært på «Skauen» i ulovlig ærend. Spennende var det fordi vi hadde datteren til en fremstående nazist i min klasse og søsteren hennes i klassen under. De måtte ha det ganske ille på skolen. De ble som regel totalt oversett av oss andre. Men ingen var direkte ekle mot dem, tross alt. Jeg husker datteren fortalte stolt at hun hadde vært på hirdmønstring hos Quisling i hans fenomenale hus, Gimle. Vi syntes det var underlig at hun kunne skryte av det. Nå blir jeg ganske rystet når jeg tenker på hvordan alle barna til nazistene led for foreldrenes tro, og hvor redde de måtte ha blitt da freden kom. Ofte nok hadde de sikkert merket folks sinne og forakt. Mange trodde sikkert at de ville bli skutt øyeblikkelig, på samme måte som tyskerne skjøt folk.

Fornøyer under krigen

Når en sitter slik og skriver og tenker tilbake, er det stort sett det hyggelige som dukker opp, det kan virke som alt var bare vel og fryd og glede i de dagene. Det høres festlig ut å dra på juleball til de forskjellige gårdene, som Werp og andre gårder. Da ble vi

Vi gikk alle av i bakkene.

Tegning: Birger Hammerstad

ofte hentet med hest og slede når Kåsa-guttene fra landbruksskolen også skulle av sted. Men det kunne være en ganske kald fornøyelse, og det skjedde da også bare i julen. Ellers i året var det stille. Det var jo en tid uten TV, uten biler, uten gatelys, uten kino, uten reisemuligheter, uten god mat og pene klær. Det var ingen kino pga. kinostreik. Det ble kinoboikott etter at kinoen ble overtatt av nazistene. Det var heller ingen radio, som vi vet. Og mye var forbudt, som offentlige dansefester.

Vi måtte henge blendingsgardiner foran vinduene våre under krigen, og det var selvsagt ikke noen gatebelysning. Det var stappmørkt ute om kveldene. Vi kunne ikke se en hånd for oss. Nå var det vel ikke mørkt bestandig, men det er det jeg husker best.

Vi hadde annerledes erfaringer enn ungdommen i det moderne velferdssamfunnet, det er sikkert. Den faste fornøynelsen for ungdommen under krigen var å gå på stasjonen om kveldene og se på togene. Da kunne vi jo treffe andre ungdommer som samlet seg på stasjonen. Men så måtte vi gå opp den bratte og, om vinteren, glatte og mørke Kongshøybakken, og det var jo, som Sidsel alt har skrevet om, veldig skummelt.

Alt det jeg har skrevet om, er eldgammel historie, men det er tider og begivenheter som sitter spikret fast i vår hukommelse, og som vår generasjon stadig kommer tilbake til.

Thranitterforeningene i Modum

Etter at Marcus Thrane med familie hadde bodd et års tid på Modum, der Thrane virket som lærer, flyttet familien til Drammen. Der startet han i 1848 det som i vårt lands historie et blitt stående som Thranitterbevegelsen. Thrane reiste rundt og stiftet arbeiderforeninger, i første omgang i nærområdet. Siden i større deler av landet.

5. mai 1849 utkom første nummer av bevegelsens avis, Arbeiderforeningernes Blad.

Det nevnes ikke mange navn på foreningenes formenn, men noen er det. Det er tydelig at Thrane henvender seg til lesere med begrenset boklig lærdom. I den første årgangen er hvert litt uvanlig ord merket med stjerne og nærmere forklart nederst på siden. Her skal refereres det som sto i denne avisen, som kom ut hver lørdag, om bevegelsen på Modum.

I nr. 1 for 5. mai skriver Thrane:

Paa min reise fra 23de til 30te April har jeg stiftet 5 nye foreninger, nemlig 1) Mjøndalen, 2) Westfos, 3) ved Modums Blaafarvøværk, 4) ved Modums Blaafarvegruber, 5) i Hønefos. Paa ingen af disse Steder indskrev sig mindre end 50 Medlemmer. Fra Hønefos reiste jeg til Christiania hvor jeg holdt en Forsamling paa Rusløkbakken, og fik udnævnt 3 nye Formænd.

Der er nu i alt 10 Arbeider-Foreninger.

Thranes virksomhet vakte fra første stund en viss oppsikt. Storparten av pressen var negativt innstilt til hans radikale ideer.

Nr. 2 for 12. mai siterer «Ringeriges Ugeblad» for 4. mai således:

Vi vil ikke indlade os paa Realiteten af Hr. Thranes Foredrag, der visst lidet formaar at lykkeligjøre Arbeiderklassen, der her som i andre Land, kun ved Arbeidsomhed og Sparsomhed kan finde Udkomme, medens den vissnok ikke lidet bidrager til at gjøre den utilfreds med sin Stilling og med det Bestaaende.

Drammens Tidende og Drammens Adresseavis angrep ham også.

I nr. 3 for 19. mai skriver Thrane:

Mandag den 9de April reiste jeg, ledsaget af en Formand fra Drammen, til Hasselværket, Hougsund og Krogstad-elven, for der at stifte Foreninger. Ved Hasselværket indskrev sig 28 Medlemmer, men der er senere tiltaget.

I følge neste nummer var det blitt 57 medlemmer på Hassel.

Det kostet selvsagt en del å reise rundt og stifte foreninger. Følgelig betalte medlemmene halvparten av kontingenten til Hovedkassen.

I nr. 4 for 26. mai leser vi:

Regnskab.

Fra Modums Blaafarvøværks Forening indkom den 18de Mai til Hovedkassen det halve af Stillingsindtegten for April Maaned med 26 ½ sk, samt som Indtredelsespeng for 8 nye Medlemmer 16 sk, til sammen 42 ½ sk.

Fra Hasselværkets Forening indkom den 20de Mai det halve af Stillingsindtegten for April 27 sk, samt som frivillig Bidrag til Reiseomkostningerne 53 sk, tilsammen 80 sk.

I nr. 5, som utkom 2. juni, berettes:

Fra Modums Blaafarvøværk er det den 31te Mai indkommet til Hovedkassen som frivillig Bidrag 4 ort 20 sk, det halve af Stillingindteget for Mai 40 sk. I Indtredelsespeng for 8 nye Medlemmer 16 sk, til sammen 1 Spd 2 ort 4 ½ sk. Foreningen teller nu 70 Medlemmer.

I slutten av mai ble det stiftet en forening i Sigdal med 17 medlemmer.

I nr. 10 for 7. juli meddeles:

I følge Indberetning af 28de Juni er Hasselværkets Forening forøget med 7 nye Medlemmer og teller nu 63.

I nr. 11 for 14. juli meldes det videre: *Hasselværkets Forening har faaet 4 nye Medlemmer og teller nu 67. Den 10de Juli indkom den halve Stillingsindtægt for Juni samt Indtrædelsespeng 1 Daler 18 sk.*

Nr. 12 for 21. juli inneholder en oversikt for hele bevegelsen. Totalt antall medlemmer var da 2360. Ved Blåfarveverket var det 78 medlemmer, ved Gruven 64, ved Kongssagene 54 og ved Hassel 67. Til sammenligning hadde foreningen i Drammen 602 medlemmer.

I følge nr. 13 for 28. juli hadde Thrane stiftet enda en forening på Modum, ved Kongssagene i Åmot. Det meldte seg 54 medlemmer.

Nr. 14 for 4. august inneholder følgende dramatiske nyhet:

Ved Auktion over Modums Blaafarvøværk den 20de Juli blev det londonske Handelshus Goodhall & Reeves, for en Kjøbesum af 130 000 Spd, Eiere af Modums Blaafarvøværks Gruber, Skove, Jordegods, Bygninger, Redskaber, Materialer,

Kornvarer, Beholdning af færdige og ufærdige Varer.

Sigdal er forøget med 12 nye Medlemmer og teller nu 29.

Nr. 17 for 25. august melder at Modum Blaafarvæværks forening har økt medlemstallet med 3 til 81.

Nr. 19 for 8. september melder at Hasselverkets forening nå har 70 medlemmer, og Gruveforeningen på Modum har fått 2 nye medlemmer.

I nr. 21 for 22. september finner vi en medlemsoversikt for hele landet. Det er 49 foreninger med totalt 4091 medlemmer. Drammen har 620, Hassel 70, Modum verk 81, Modum Gruber 66 og Kongssagene 64. I Sigdal var det 29 medlemmer og i Krydsherred 31.

I nr. 22 for 29. september meldes:

Kongssagene Forening paa Modum er forøget med 3 nye Medlemmer og teller nu 84.

Nr. 25 for 20. oktober inneholder bl.a. følgende artikkel:

Indsendt

Ved Hassel Jernværk ere Arbeiderne i en temmelig Beklagelsesværdig Stilling. Værket har slaaet Arbeidslønnen ned, saa at mange Arbeidere ikke har kundet tjene mer end 3 á 4 Spd maanedlig Løn. Fattigkassen, som før har været betalt med 3 sk af hver Daler, betaler nu med 6 sk af Daleren, og enda faar Arbeideren nesten ikke en Skilling af sin usle Betaling i Penge, men maa ta varer med stort Tab.

Naar hertil kommer, at Afgift for Pladser saaledes er forhøiet, for hvilken man før har svart 2 á 4 Spd i Afgift, nu maa give 10 á 15 Spd om Aaret, saa burde det mest ufølsomme Menneske indse, at Arbeidsmanden i den senere Tid ikke klager uden Grund. Arbeiderne ved Værket ere opsagte, og ved saaledes ikke engang, om de beholder sin Fortjeneste til Vinteren eller ikke.

I nr. 27 for 3. november finner vi følgende:

I følge en Skrivelse fra Overformanden for Arbeiderforeningen ved Modum Blaafarvæværks Gruber er nøden blandt den derværende Arbeidsklasse overordentlig stor. Overformanden skriver nemlig: «Den nye Eier har nu skrevet hertil, at han ikke kan tage Gruberne i drift i Høst. Her gaar i Hober af arbeidsløse Grubearbeidere med talrige Familier der er nedsunken i Grænseløs Nød og Jammer, jeg forstaar ikke, hvorledes det skal blive med alle disse stakkels brødløse Mennesker; Gud se i Naade ned til dem, og styrke dem i deres Nød. Give Gud, at kristelige Medmennesker vilde betænke dem med Hjælp i den haarde Vinterstid, som nu ikke er langt borte.»

I samme nummer skriver Thrane:

For om mulig, at kunde lindre den blant Grubearbeiderne ved Modum Blaafarvæværk herskende Nød, tillader jeg mig at opfordre alle, der have en Skjærv tilovers for nødlidende Medmennesker, til at tegne deres Bidrag paa Subskriptionslister nedlagte hos herr Bogtrykker Steen, i Drammens Forenings Læselokale samt i dette Blads Ekspedition. Der er

at haabe, at de Foreninger, der have noget i Kassen af den maanedlige Stillingsindtegt, bestemme noget deraf til dette Øiemed.

I nr. 28 for 10. november opplyses det at foreningen ved Kongssagene har økt medlemstallet med 11 til 77.

Videre i samme nummer:

Medlemmer af Modum Blaafarvæværks Forening holder Generalforsamling Søndag den 11te November Kl. 2 Eftermiddag hos Ole Østensen, for at faa indbetalt resterende Stillingsindtegt, samt raadslaa angaaende Oprettelse af en Skriveskole og Bidrag til de nødlidende Grubearbeidere.

Nr. 30 for 24. november bringer referat fra generalforsamlingen:

Ved generalforsamlingen 11te November i Modum Blaafarvæværks Forening indskrev sig 9 nye medlemmer, saa at Foreningen i alt tæller 93. 25 medlemmer blev enige om at holde Kristiania-Posten fra Nyaar af, og at medlemmene tilbød frit Lokale. Man blev enig om at oprette en Skriveskole, saafremt man kunde have Raad om at faa Lærere. Det blev endvidere gjort et Sammenskud til de brødløse Grubearbeidere af 4 Spd 3 ort; af Stillingsindtegten bidroges med 2 Spd 2 ort; desuden tegnede Hr. Skolelærer Olsen sig for 2 ort 2 sk; hvilke Penge til sammen 7 Spd 2 ort 12 sk besluttedes at sendes til Overformanden for Grubernes Forening.

Så følger en liste fra Drammen på ca. 70 navn som har gitt til sammen 85 Spd 22 sk. Beløpet ble 21. oktober tilstillet Hr. Provst Tandberg i Modum.

I nr. 31 for 1. desember står følgende:

Hassel Jernværk blev den 19de November med Gruber, mange vædifulde Fall, Værker, Bygninger og Indretninger, betydelige Modell- og Inventariesager, store Rettigheder og betydelige Jordegods, havende Beholdninger – samt Aktiva og Passiva (Disse ordene er forklart nederst på siden: Aktiva d.e. Tilgodehavende. Passiva d.e. Gjeld) oppraabt til Bortsalg; og blev Hr. Generalkonsul Wegner givet Tilslag for høieste Bud 46.000 Spd. Næstbydende var Hr. Proprietær J. Collett for 45.300 Spd. Disse Andbud ere bindende til 1ste Januar. I Anledning af Værkets Salg har et Medlem af Hasselværkets Arbeider-Forening tilskrevet Redaktionen af dette Blad omtrent saaledes: «Her ved Værket er slemme Tider for os Arbeidere; vort eneste Haab er, at Værket snart skal blive solgt og komme i en snild Rigmands Hænder. Proprietær Collett gjør Bud paa det; vi vil haabe, at han ikke bliver Høistbydende; idetmindste vil jeg gjøre hva jeg kan for at forhindre det; men alt hva jeg arme Arbeider kan gjøre er at fremsige flittig den syvende Bøn, om det kunde hjælpe noget. Det fortællendes ogsaa, at Bogholder Beck i Forening med Andre spekulerer paa at kjøbe Værket. Ogsaa hva ham angaar, holder jeg mig til den syvende Bøn. Derimod skulde jeg hjertelig ønske, at Hr. Treschow, Eierne af Fritzo Jernværk ved Laurvig, vilde spekulere derpaa, thi han er en meget god Mand, der vel fordrer Orden af sine Folk, men derhos behandler dem saa godt, at Enhver maa være glad ved at have Arbeide hos ham, hvilket jeg for et par aar siden havde.

I samme nummer kvitteres det fra Grubearbeiderforeningen for mottagelse av de innsamlede midler:

Bekjendtgjørelser.

For de inkomne Gaver, 7 Spd fra Modums Blaafarvæværks Forening (paa Nymoens) og 60 sk fra Hr. Skolelærer Olsen sammesteds til de nødlidende arbeidsløse Grubearbeidere paa Skuterud Grund, aflægger jeg paa de Fattiges og høist beklagelsesverdige Familiens Vegne enhver av de ædle Menneskevenner, der velvilligen have agtet paa mit Nødraab og ædelmodigen aabnet deres Hjerte og deres Haand for Nøden, som mellom disse arbeidsløse Folk hersker, mit Hjertes varmeste Tak, idet jeg maa bemerke, at de, som fik denne gave, have hjærteligen velsignet de ædle Givere og anmodet mig om at frembære deres Hjerters varme Tak. Vedkommende Ydere vilde finde den bedste Løn for hva de paa Broderkjærlighedens Alter have ofret i den Overbevisning at have bidraget til at aftørre manganen Armodens og Kummerens Taare mellem disse arbeidsløse mennesker.

Christensen

*p.t. Overformand for Arbeider-Foreningen ved
Modums Blaafarvæværks Gruber*

Hasselværkets Forening er forøget med 3 Medlemmer og teller 73.

Nr. 33 for 15. desember:

I Krydsherred holdtes Søndag den 25de November en Forsamling, hvorved Foreningen forøgedes med 51 nye Medlemmer, saa at den nu teller 88. Indtrædelsespenge ere indsendt til Hovedkassen.

I denne utgaven er det også en oversikt over et stort antall bidrag til de nødlidende gruvearbeidere på Modum. De innsamlede midler ble oversendt provst Tandberg på Modum.

I nr. 34 for 22. desember meldes at det er stiftet en forening i Eggedal med 29 medlemmer. Videre står det i samme nummer.

Ved Kongssagene paa Modum bliver en Hovedforsamling afholdt 3dje Juledags Aften, for at faa en bedre orden med Indbetaling af Stillingsindteget. Tillige vil der blive Tale om Hjælp til de arbeidsløse Grubearbeidere paa Modum.

Modum Blaafarvæværks Grubeforening har faat 10 nye Medlemmer. Ytterligere samlet ind i Drammen 8 Spd 1 ort 9 sk.

I en rekke nummer fra nyåret 1850 av er det oppfordringer om å gi bidrag til en Petition. Til og med fra Gruvearbeiderforeningen på Modum kommer det et bidrag.

Petitionen var et meget omfattende dokument rettet til Kong Oscar I, der det appelleres om å gi arbeidsfolk de samme politiske, sosiale og øvrige vilkår som befolkningen ellers. Petitionen gikk som «føljetong» i flere utgaver av bladet.

I nr. 4 for 26. januar finner vi:

I Kongssagene på Modum er der opprettet en Søndagsskole, hvortil Hr. P. Gregersen godhedsfuldt har overladt Lokale.

Og videre:

Paa Skuderudfladen i Modum bliver Søndagen den 3die Februar afholdt en Generalforsamling Kl. 4 Eftermiddag. Der vil da foregaa Valg paa ny Formand. Alle Medlemmer opfordres indstændigt til at møte til bestemt Sted, Dag og Klokkelæt.

I nr. 5 for 2. februar meldes det at Modum Blaafarvæværks Forening har økt medlemstallet med 3 til 96. Videre er et bidrag til Gruvearbeiderforeningen på 4 spd 1 mark og 23 sk overført til prost Tandberg.

I nr. 6 for 9. februar gis en landsoversikt over medlemstallet. Totalt var det 8117 medlemmer. Drammen hadde 670, Hassel 73, Blaafarvæværket 84, Gruveforeningen 91, Kongssagene 61, Sigdal 41, Eggedal 29, Krødsherad 89 og Glesnefjordingen i Krødsherad 42.

I nr. 8 for 23. februar finner vi igjen en medlemsoversikt. Foreningen i Sigdal hovedsogn hadde 57 medlemmer, I Eidalsfjordingen i Øvre Sigdal var det stiftet en forening med 20 medlemmer. Foreningen i Krødsherad hadde 169 og foreningen ved Blåfarvegruvene hadde da 101.

Ellers finner vi denne meldingen:

Som Bidrag til nødlidende Grubearbeidere paa Modum indsamlet paa Kongsberg, efter Hr. Direktør Böberts Opfordring, er tilstillet Hr. Provst Tandberg 31 Spd, 44 sk, hvoraf 19 Spd, 44 sk er sammenskudt i Arbeiderforeningen.

I nr. 11 for 16. mars opplyses det at bevegelsen i hele landet nå teller 133 foreninger med 11 554 medlemmer.

Nr. 13 for 30. mars melder om medlemsvekst. Sigdal hovedsogn har nå 64 medlemmer «Eydalsfjordingen» har 23 og foreningen ved gruvene har 126 medlemmer.

I nr. 14 for 4. april meldes:

Ved Vikesund Modum er dannet en Forening af 18 Medlemmer.

I Furefjordingen (Modum) er dannet en Forening af 10 Medlemmer.

Nr. 15 for 13. april:

Hasselværket. Andre Paaskedags Aften afholdtes en Fest i Anledning af Arbeiderforeningens Stiftelsesdag. 30 Medlemmer deltog i Festen, der varede 4 à 5 Timer. Blant de udbragte Skaale nævnes for Oplysning, Frihed, Lighed og Broderskab, for Foreningens Velyndere og for alle sande Demokrater. Flere patriotiske Sange bleve afsungne, herunder de i Arb.=For. Blad Nr. 34 og Nr. 2 indførte Sange, samt en til Anledningen af Hr. Lund forfattet Sang. På festen herskede den hyggeligste Stemning, og Selskabet skildtes med stormende Hurraraab.

Nr. 16 for 20. april melder:
I Rudsferdingen paa Modum er stiftet en Forening af 26 Medlemmer.

I nr. 17 for 27. april leser vi:
*Vikersund (Modum) tæller 41 Medmmmer.
Paa Granstad i Modum holdes Samling den 28de April Kl. 3 Eftermiddag. Maanedskontingent for April og Bidrag til Petitionen mottages.*

Nr. 20 for 18. mars forteller at foreningen ved verket har 103 medlemmer og ved gruvene er det nå 86.

Og videre:
Ved Modum Blaafarvøværk Grubeforening afholdtes den 26de April en Fest til Minde om Arb.For. Stiftelsesdag. Ingen Drikkevarer blev ved denne Leilighed fortæredes. Man afsang patriotiske Sange og utbragte Ønsker for Kongen, for Frihed, Lighed, Broderskab, for alle sande Demokrater o.s.v.

I nr. 25 for 22. juli finner vi:
Vikersund (Modum) Foreningen holder Samling paa Sparehaugen Søndag den 30de Kl 3 Eftermiddag. Bladpenge og Maanedskontingent indbetales.

Nr. 30 for 27. juli forteller at til Sentralmøtet i Kristiania sendes skreddersvenn Thomesen og Arbeider E. Hansen fra Vikersund. Men ett eller annet må ha skjedd, for i nr. 32 for 10. august refereres følgende lokale representanter til Sentralmøtet:

*Modum (Kongssagene) Lars Guldbrandsen, Huusmand
Modum (Vikersund) Nils Ottersen Justad, Forpagter
Modum (Blaaf. Gruber og Værk) Knud Johnsen, Huusmand
Sigdal Asle Nielsen Myran
Krydsherred Ole Olsen Kobberslager*

Mange av de følgende nummer av avisen var fylt med referat fra Sentralmøtet.

Nr. 34 for 24. august:
Snarum (Modum) Løverdag den 7de September Kl. 5 Eftermiddag holdes Møde hos Christen E. Braaten for at vælge ny Overformand og Formand.

Nr. 40 for 5. oktober:
Modum. Snarums Forening holder Møde 1ste Søndag i Oktober Kl. 4. Bladpenge og Maanedskontingent betales.

Kongssagene Forening holder Generalforsamling Søndag den 13de Oktober Kl. 3 Efterm. Bladpenge og Maanedskoningent betales samt at det resterende til Representanten til Sentralmødet. Valg paa Overformand og nye Rodemænd vil finde Sted. – Da flere af Medlemmene ønske denne Forening deelt, saa vil dette foregaa ved det her berammede Møde, der altsaa ønskes saa fuldtalligt som mulig.

Nr. 41 for 12. oktober:
Samtlige Medlemmer af Modum Blaafarvøværks Grubers Forening anmodes om at møde i Hans Tronsens Huus paa Skuderudfladen Søndag den 27de Oktober Kl. 4 Eftermiddag for at vælge ny Overformand, da den nuværende ikke længer ønsker at fungere.

Foreningen betalte 26 skilling i kontingent til Sentralkassen.

Nr. 42 for 19. oktober:
Blaafarvøværkets Forening holder Samling Søndag den 20de Oktober Kl. 2 1/2 hos Ole Østensen. Valg paa ny Overformand og nye Rodemænd foregaa. Kontingenter betales og nye Medlemmer indskrives. – Vikersunds Forening holder Møde Søndagen den 3die November.

Det ble opplyst at Vikersunds Forening har 38 medlemmer. Modum Blåfarveverks Forening har innbetalt 90 skilling til Sentralkassen og Snarum har innbetalt 3.

Nr. 46 for 16. november:
Rudsferdingens Forening holder Møde 1ste Søndag i Desember hos Jan Gundvoldsen Svendby Kl. 3. Rodemændene anmodes om at fremmøde for at lægge Regnskab for den forløbne Tid. Mødet ønskes talrigt, da Ting af Vigtighed kommer fore. Efter fleres Anmodning er en Liste udlagt, hvorpaa de kunde tegne sig som ønsker at deltage i en Fest den 3die Juledag.

Nr. 49 for 7. desember:
Søndag den 24de November holdt Blaafarvøværkets Forening en Fest, hvori deltog 46 Medlemmer. Værksarbeider Anders G. Norsiden overlod frit Lokale. Festen tog sin Begyndelse Kl. 4 om Eftermiddagen og varede til Kl. 2 om Natten og fornøiede man sig med Sang og Munterhed. Foreningens Formand holdt et Foredrag.

Nr. 51 for 21. desember:
Fureferdingens Forening tæller 33 Medlemmer, der alle interesserer sig for Sagen. Ved et Møde den 24de November blev besluttet at afgjøre et Sammenskud (4 Sk hver) til Oprettelse af et lidet Bibliotek. Man kan tegne sig hos Formanden.

Nr. 52 for 28. desember:
Rudsferdingens forening har 64 medlemmer, Blåfarveverkets Gruber har 28. Kongssagene har betalt 22 skilling i kontingent til Sentralkassen.

Nr. 1 for 4. januar 1851 melder:
Vikersund Søndagen den 20de Januar Kl. 3. Talrigt Møde.

Nr. 2 for 11. januar:
Kongssagene Østre Forening holder Møde Søndagen den 12te Januar Kl. 3. Regnskab opgjøres. Alle maa være tilstede.

I nr. 3 for 18. januar meldes at Østre Kongssagene forening har 47 medlemmer og Snarum har 42.

Nr. 6 for 8. februar:
Fureferdingen. Søndag den 16de Februar holdes Møde hos Anders Gulsrud.

Nr. 10 for 8. mars:
Hasselværkets Forening. Møde Søndagen den 16de Marts hos Christopher Kittelsen Daler.

Modum pr. Hasselværket. Af Hr. H. Olsen stiftet en Forening kaldet Stensruds Forening med 47 Medlemmer.

Nr. 12 for 22. mars:

Vestre Kongssaug's Forening. Søndagen den 22de dennes Kl. 2 Eftermiddag Møde til Oprettelse af en Laane- og Understøttelseskasse hvortil Hr. P. Gregersen har skjænket 5 Spd til Grundfond. Vi sige ham vor hjerteligste Tak herfor saavel som for Traktementerne og den store Ære han beviste os paa vor store Festdag. Velgjerninger erindre vi os gjerne.

Nr. 17 for 26. april beretter at Vikersund forening har sendt 44 skilling til Sentralkassen, og Vestre Kongssagene har betalt 24 skilling.

Nr. 18 for 3. mai melder:

Stensrud Forening holdt Møde 3die Søndag efter Paaske Kl. 3 Eftermiddag hos E. N. Hauge for at gjøre Sammenskud til en Sparekasse.

Nr. 19 for 10. mai:

Blaafarvegrubernes Forening holder Møde Søndag den 18de Marts, hvor Valg skjer paa ny Overformand.

Furefjerdingens Forening holder Møde 16de Marts Kl. 3 hvor da Valg paa ny Formand vil foregaa. Bladpenge og Maanedskontingent betales.

Nr. 20 for 17. mai:

Blaafarveværkets Forening holde Møde Søndag den 1ste Juni Kl. 2 paa Bagerovnsletten pr. Nymoen. Rodemændene medtager deres Rodebøger og betale den resterende Kontingent for 1ste Kvartal. Resterende Bladpenge maa med det samme betales. Valg paa ny Formand vil finde Sted, flere Ting af Vigtighed komme under Behandling, derfor ønskes Mødet talrigt.

Nr. 25 for 21. juni rapporterer om de som var lokale utsendinger til Andet Arbeidermøde i Kristiania, det som for ettertiden har blitt hetende «Lilletinget» og som ble holdt 10.–17. juni:

Fra Modum Leielending Niels Ottersen

Fra Sigdal og Eggedal Huusmand Halvor Olsen Pletonhagen

På bakgrunn av et vedtak som gikk inn for revolusjon fattet på Lilletinget 12. juni – som dog ble omgjort dagen etter på initiativ av Thrane – ble Thrane og tre av hans medarbeidere arrestert 7. juli. Men bladet fortsatte å komme ut hver lørdag.

Nr. 29 for 19. juli:

Nymoen. De som ikke er Medlem af Foreningen, maa betale Bladet forskudsvis

(Bladet kostet 2 skilling inklusive porto per eksemplar, eller 26 skilling pluss 4 ½ skilling til porto per kvartal.)

Nr. 41 for 11. oktober:

Modum Blaafarveværks Forening opfordrer til at møde Søndagen den 19de Oktober for at vælge ny Bladkommissionær, da den forrige ønsker at fratæde. Ligeledes bemerkes, at Medlemmerne absolut maa afgive Møde, og ikke, som hidtil blot 10 a 12 fremmøde.

Nr. 46 for 15. november:

Fra Modum Blaafarveværk et indkommet i Kontingent 2 Spd 36 skill, som er indsat i Sparebanken.

Etter denne tiden blir det mer sparsomt med meddelelser fra foreningene på Modum.

Hvorvidt det skyldes redusert aktivitet eller at man begrenset seg til bare å gjøre møtene kjent lokalt, er usikkert. I alle fall hadde på denne tiden myndighetenes forfølgelse av Thranitterbevegelsen tiltatt.

I 1852 året finner intet annet om Modum enn følgende purringer fra bladet:

Nr. 24 for 12. juni og nr. 25 for 19. juni:

Følgende varsles om at indbetale sin Gjæld for de dem sente Exemplarer af Arbeiderbladet, hvis de vil undgaa Omkostninger:

Og så følger 23 navn, bl.a.

Jens Nielsen Dignæs 1 – 70

I nr. 28 for 10. juli og nr. 29 for 17. juli kommer en tilsvarende purring med 20 navn, hvorav følgende lokale:

Christopher Eriksen Tangen Tyristrand paa Modum 1 – 70

Halvor Andersen Stensrødfjerdingen paa Modum 6 – 84

T. D. Svendsbye Wikersund paa Mdum 5 – 66 1/2

I de årene bladet fortsatt kom ut, til utgangen av 1856, finner vi ingenting om foreningene i Modum Det er noen meldinger fra foreninger, mest fra Kristiania, Drammen og Kongberg.

Rettsakene mot Thrane og mange andre medlemmer opptar stor plass i disse årgangene. I alt 149 personer ble trukket for retten, men ingen av disse var fra Modum.

Thrane ble dømt til fire års tukthus i underretten, det samme fikk han i Høyesterett.

Strengest straff fikk hattemaker Halstein Knudsen fra Hønefoss. Det hadde kommet til alvorlige opptøyer i Hønefoss, og Knudsen ble holdt hovedansvarlig for det som for ettertiden er blitt kalt «Hattemakerkrigen». Knudsen fikk 15 års tukthus i underretten, men Høyesterett reduserte den til ni år.

Med dette var det første forsøk på organisert arbeiderreise i Norge slått ned. Det skulle gå omtrent tre tiår før arbeiderne begynte å organiserte seg på nytt.

KILDER:

Arbeider-Foreningernes Blad 1849–55

«Arbeider-Foreningernes Blad». Wikipedia

Rolf Rasch-Eng: *Marcus Thrane og Blaafarveverket på Modum*

Tore Pryser: «Marcus Thrane». Norsk biografisk leksikon

Oddvar Bjørklund: *Marcus Thrane*. Tiden 1951

Informasjon fra Rolf Rasch-Eng

Informasjon fra Blåfarveverkets dokumentasjonssenter ved Sverre Følstad.

Thranittere i Modum i 1851

I Riksarkivet er det medlemslister for Thranitterforeningene i Modum. Disse medlemslistene er ikke satt opp av foreningene selv, men av lensmannen. Justisdepartementet utstedte nemlig i 1851 en ordre om at det skulle opptas en fortegnelse over alle medlemmer av arbeiderforeningene med angivelse av deres borgerlige stilling. Fortegnelsen skulle være avsluttet innen 15. august. De som meldte seg ut av foreningen innen denne dato, skulle slippe å bli oppført.

Nedenfor har vi gjengitt de listene lensmann P. Wold samlet inn på Modum i 1851.

(Innledning ved Erling Diesen og Jon Mamen.)

Fortegnelse over Medlemmer af Arbeiderforeningerne i Modum

a. Modum Blaafarveværks Forening med Formand Verksarbeider Ole Østensen Nymoen.

1. Peder Fredriksen	Nymoen	Verksarbeider	29. Anders Andersen Kollerud	Haugfos	
2. Peder Løberg	do	do	30. Erik A. Fladeqval	Fossumeje	Verksarbeider
3. Iver Pedersen	do	do	31. Erik Gundersen Varhuus	Fossumeje	Verksarbeider
4. Jahn Christensen	do	do	32. Hans Olsen Tomta	Strandeje	do
5. David A. Koth	do	do	33. Christopher Jahr Lyhsen	Nymoen	do
6. Niels Fredriksen	Fossumeje	do	34. Anders Pedersen Nordsiden	do	do
7. Christopher Andersen	Nymoen	do	35. Peder Pedersen Berg	Sterkebyeje	Inderst og Dagarbeider
8. Niels Hansen	do	do	36. Cornelius Pedersen	Fossumeje	Verksarbeider
9. John Christophersen	Fossumeje	do	37. Mathias Johnsen	Haugfos	do
10. Anders A Fossum	do	do	38. Gullik Helliksen	Slottet i Eger	do
11. Ole Hansen	Nymoen	do	39. Johan H. Fisker	Haugfos	do
12. Ole Hansen	Komperud	do	40. Peder Andersen Nordsiden	Nymoen	do
13. Hans Hansen	Overeneje	Leiending af en Plads	41. Johannes Larsen Nordsiden	Fossumeje	do
14. Christen Halvorsen	Nymoen	Verksarbeider	42. Peder Andersen Brænna	Nymoen	do
15. Hans Christian P. Løberg	do	do	43. Christopher Johnsen	paa Kopland	do
16. Anders Andersen Nordsiden	do	do	44. Andreas Andersen Fossum	Fossumeje	do
17. Andreas Jørgensen »	do	do	45. Torger H. Varhuus	Nymoen	do
18. Hans Peter Arnesen »	do	do	46. Hans Johan Kopland	do	do
19. Christopher Knudsen Varhuus	do	do	47. Jacob Andersen Nordsiden	do	do
20. Anders Olafsen Aasen	Fossumeje	do	48. Johannes Corneliussen	do	do
21. Peder Larsen Berg	Strandeje	do	49. Ole Nielsen Sønsteby	do	do
22. Christian Christensen	Haugfos	do	50. Christian Chr Lomnæs	do	do
23. Ole Andersen Aasen	do	do	51. Ole Pedersen Schultz	do	do
24. Ole Østensen Nymoen	do	do	52. Torsten Syvertsen	do	do
25. Hans Jørgensen	Fossumeje	do	53. Thomas Jørgensen Vinther	do	do
26. Johannes Larsen	do	do	54. Bjørn Johnsen Fossumeje	do	do
27. Sjul Andersen	Nymoen	do	55. Peder Bentsen	do	do
28. Ambrosius Iversen	do	do	56. Hans Corneliusen	Nymoen	do
			57. Tosten Johannesen Dahlen	do	
			58. Johannes Møller	Haugfos	Dagarbeider ved Værket
			59. Niels Andersen Kiøller	ved Haugfos	
			60. Hans Hansen	Nymoen	Verksarbeider
			61. Peder Sjulsen	do	do
			62. Hans Johnsen Fisker	do	do
			63. Ole Jensen Nymoen	do	do
			64. Peder Pedersen Hovengen	do	do
			65. Torger Dramdal	paa Formoe	do
			66. Niels Pedersen	Strandeje	Verksarbeider
			67. Hans Christensen	Koplandeje	Inderst og Arbeider
			68. Carl Johnsen	Nymoen	Verksarbeider
			69. Niels Jensen Green	do	do
			70. Halvor Svensen	do	do
			71. John Johnsen Aasterud	Bondesøn hos	Faderen
			72. Johannes Thorstensen	Fossumeje	Pukverksstiger
			73. Gunder Eriksen	Haugfos	Verksarbeider

b. Rudsfjerdingsens Forening med Formand
Niels Ottersen paa Stixrud i Hole paa Ringerige

1. Ole Paulsen Thoen	Bygselsmand
2. Truls Ludvigsen Aamodt	Huusmand
3. Even Narvesen Aamodt	do
4. Hans K. Gravermoen	do
5. Amund Paulsen Thoen	Gaardmand
6. Hans J. Hellum	Huusmand og Smed
7. Hans H. Thoen	Gaardmand
8. Lars Gravermoen	Inderst
9. Ole Sandvad	Gaardmand
10. Anders K. Gravermoen	Dagarbeider
11. Ole A. Sæter	Inderst
12. Johannes A. Presterud	Inderst
13. Ole Madsen Presterud	do
14. Otter Justad	Bruger
15. Ole Finnerudeje	Inderst
16. Ellef Finnerud	Huusmand
17. Ole Thorsen Øderud	Gaardmand
18. Mads Præsterud	Inderst
19. Anders Flattum	Inderst
20. Erland Drolsum	do
21. Gulbrand O. Ruud	do
22. Hans C. Præsterud	Gaardmand
23. Knud Aamodt	Huusmand
24. Guttorm Thoen	Inderst Ungkarl
25. Jens Svendby	Gaardmand
26. Niels Paulsen Aas	Gaardmand
27. Peder P. Aas	do
28. Hans C. Svendby	Inderst
29. Svend Aamodt	Huusmands Sønn
30. Johannes Aamodt	do
31. Johan P. Aas	Inderst
32. Lars Hellum	Gaardmand
33. Hans Garaas	Inderst
34. Christian E. Hervig	Ungkarl Gaardmandssøn
35. Marthin Butterud	Inderst
36. Andreas E. Borgen	Gaardmandssøn hos Faderen
37. Hans Finnerud	Gaardmand
38. Erik Langerud	do
39. Ole Gravermoen	do
40. Amund P. Spone	Bruger
41. Anders Evjen	Arbeidsmand
42. Mads Gundersen	Ungkarl Inderst
43. Thomas Øverby	Ungkarl hos Moderen Leilendings Enke
44. Lars Haavet	boende paa en Sæter i Holleie Skog
45. Ingebret Svenby	Inderst Smed
46. Hans Kopaasen	Ungkarl hos Broderen som Gaardeier
47. Olaus Kopaasen	do hos Moderen som Inderst
48. Niels Hansen Thoen	Gaardmand
49. Hans Danielsen	Inderst
50. Gundbjørn Øderud	Livøresmand

51. Peder Taraldsen Thoen	Gaardmand
52. Hans M Øderud	Tjenestedreng
53. Ole Christiansen Thoen	Inderst
54. Christian Torgersen Thoen	Ungkarl ved Veiarbeidet
55. Peder Hansen Thoen	nu i Drammen
56. Hans Jørgen J Thoen	Ungkarl forhen Veiarbeide
57. Niels Henriksen Drolsum	Gaardmand
58. Niels Andersen	do Huusmand
59. Christian H Thoen	Gaardmand

c. Blaafarveværkets Grubers Forening
paa Skutterudfladen

1. Jens Kraft Lund	Overformand
Fattiglem ved Modums Blaafarveværk.	
Han erklærede den 10de dennes at han ved	
Ugens Udgang vilde udgaa baade	
som Formand og Medlem	
2. Torger Trulsen	Grubearbeider
3. Hans Tronsen	Grubearbeider
4. Ole Steenstuen	do
5. Ole Ellefsen	do
6. Søren Hugget	do
7. Haavaal Veahullet	do
8. Torsten Berven	do
9. Johan Johnsen	do
10. Lars Ihlen	do
11. Andreas Bæver	do
12. Peder Hansen	do
13. Hans Kolsrud	do
14. Anders Olsen Saastad	ved det offentlige Veiarbeide
15. Andreas Mathisen	Dagarbeider

d. Wigersunds Forening haver efter en af Formanden Klokke Brekke foreviste Protokoll skulde en gang have haft omtrent 50 Medlemmer, var efter tilførsel i Protokoll hevet den 7de Juli sistleden

e. Øst Modums Forening angiver Formanden Gaardmand Jens Dignæs at være hevet.

f. Kongssaugene angives at have haft en Forening, men Formanden hvis Navn ikke er oplyst er angivet at være bortreist paa Arbeide.

Hervig i Modum den 14de August 1851

P. Wold

KILDER:

Rolf Rasch-Eng: *Marcus Thrane og Blaafarveværket på Modum*
Muntlig informasjon fra Rolf Rasch-Eng
Riksarkivet, mappe med innberetninger om thranitterforeningene

Om klesvask i gamle dager på Kongshøy

I gamle dager var det ikke noe latmannsliv å være husmor. Klesvask, for eksempel, var et tungt og slitsomt arbeid. Klærne ble derfor ikke vasket så ofte som nå. Vaskemaskinene kom jo ikke før i 1950-årene. Nå putter vi de skitne klærne inn i vaskemaskinen, og vips, når vi tar dem ut, er de vasket, skyllet og sentrifugert og vi kan bare henge dem opp.

På Kongshøy, da vi bodde der, var det klesvask på mandager. Tøyet ble lagt i bløt om søndagen nede i bryggerkjelleren i en kjele der. Mandag morgen kom det en dame som het fru Bråten, som hjalp til med vasken. Da ble det fyrt opp under bryggekjelen til vannet ble varmt nok. Så ble det rørt rundt i bryggekjelen med en diger stang.

Etterpå ble det brukt vaskebrett til å skrubbe tøyet med. Det var en liten hylle på vaskebrettet til såpen som det ble vasket med. Sunligtsåpe het den såpen. Etter skrubbingen ble tøyet skyllet. Deretter ble det hengt opp på en stang for å renne av seg. Så ble det vel vridd, og så båret opp trappa, ut av huset og opp trappa til tørkeloftet, som lå i annen etasje i uthuset. Slik var det dersom det var vinter eller det regnet om sommeren. Det var sikkert ganske tungt å bære, tenker jeg, for den gangen var det jo ikke plastkar til å bære i, men noen trekar som sikkert ikke var så lette.

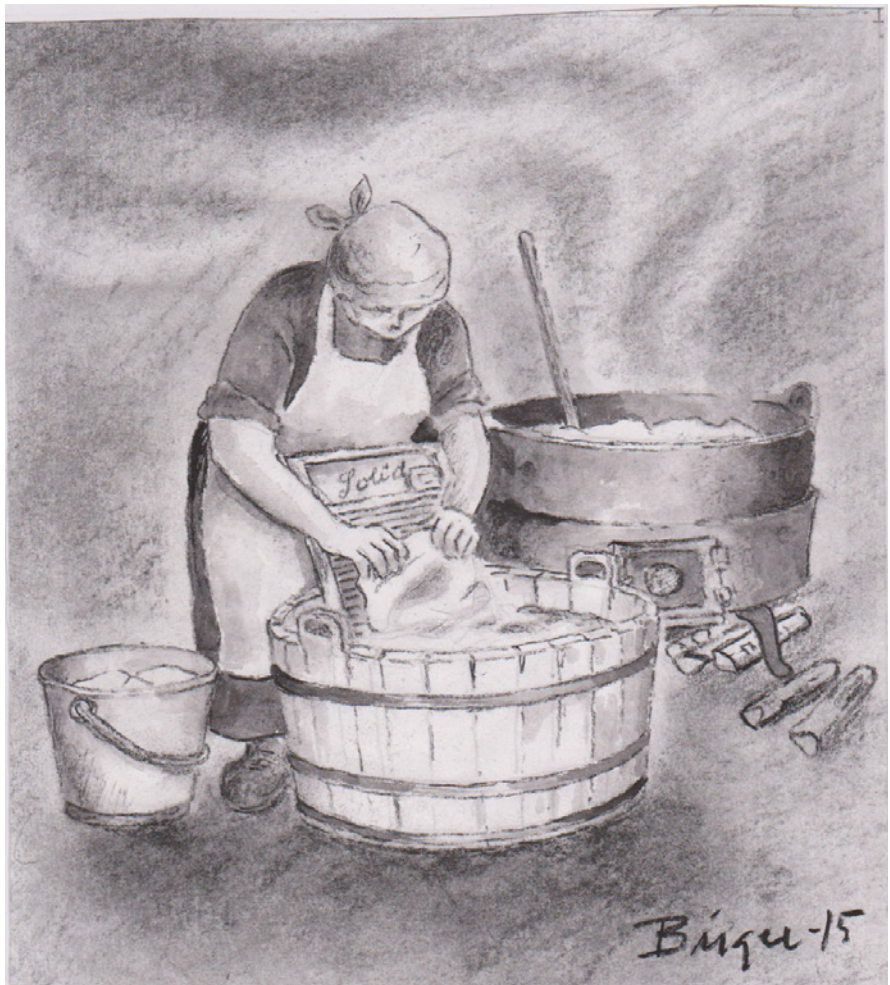
Om vinteren, når tøyet hang og dryppet fra seg på tørkeloftet, frøs det selvsagt, for det var jo ikke fyring der oppe. Og det var alltid kaldt om vinteren. Når vi skulle bære tøyet inn i huset igjen for å tørke det ordentlig, hadde lakenene og dynetrekkene frosset til store, stive flak som vi bar foran oss ned fra tørkeloftet, over gårdsplassen, opp trappen til annen etasje og inn i huset igjen.

Da ble det tørket inne, der det var plass, og etterpå måtte det strykes eller rulles. Det gikk ikke an å ikke stryke eller rulle.

Man var en veldig dårlig husmor dersom en ikke gjorde det.

Så tidkrevende som husarbeidet var den gangen, var det ikke mange gifte kvinner med barn som jobbet. For de som gjorde det, var det helt sikkert et slit. De som hadde råd til det, hadde hushjelp selv om de ikke jobbet. Mor hadde hushjelp da vi var små. Men hun førte slett ikke noe latmannsliv likevel.

Samme hvor tungt husarbeidet var, var det ikke slik før at mannen kunne påta seg noe av det tunge husarbeidet og hjelpe kona si. Nei, da var han en tøffelheit som det var skikkelig synd på, og kona helt sikkert et rivjern.

Klesvask i gamle dager på Kongshøy.

Tegning: Birger Hammerstad

Jon Mamen:

Hans Nielsen Hauge, Anne Halvorsdatter Vister og Modum

Hans Nielsen Hauge er en av de betydeligste personer i Norge de siste 200 år. Han var født i Tune i Østfold i 1771 som en yngre sønn på en gård. I 1796 hadde han et åndelig gjennombrudd. Han begynte å vandre rundt som legpredikant, først i Østfold, siden i hele Norge. Hauge oppfordret sine tilhengere om å ta sin kristne tro på alvor. Han utfordret dem også på at de hadde et samfunnsansvar. Mange bondegutter hadde ikke i utsikt å overta en gård. Disse utfordret Hauge til å begynne med handel og industri. Haugianerne dannet en ny gruppe av næringsdrivende, etter at mange av de gamle handelshusene gikk konkurs etter den politiske og økonomiske uroen som fulgte Napoleonskrigene. Det fins mye litteratur om Hauge og haugianernes betydning. Hauge vekket både menn og kvinner til handling. En av disse kvinnene spilte også en rolle i Modums historie.

Det hender at noen spør om Hans Nielsen Hauge noen gang besøkte Modum. Til det kan vi svare et klart Ja. Hauge hadde venner og bekjente på Modum. Haugianerne hadde en viktig base i Vestfossen. Der var Mikkel Hauge lederen. Han var bror til Hans. Hans Nielsen Hauge oppholdt seg også mye der. Vestfossen var utgangspunkt for mange av reisene hans videre mot Numedal, Hallingdal og Vestlandet.

Bentsborg

På Modum er det to steder som særlig er forbundet med historier om Hauge. Det ene er Bentsborg, skyssstasjonen i Vassbunn. Der holdt Hauge møter. Sokneprest Bjerkeseth hadde en artikkelserie i menighetsbladet på 1930-tallet. Han skrev om Hauge og om haugianske predikanter som virket på Modum. Der refererer han en som fortalte om sin far. Som liten gutt hadde faren opplevd Hauge som predikant på Bentsborg. Han hadde igjen vært sammen med sin far, og denne hadde sagt:

Hvis det denne mannen forteller er sant, hvordan skal det da gå med oss i evigheten?

Også andre haugianske predikanter hadde Bentsborg som møtelokale. En av disse var en kvinne, Anne Halvorsdatter Vister. Hun var fra Tune i Østfold, hvor Hauge selv også kom fra. Hun var født i 1774. I et brev fra ca 1800 forteller hun om virksomhet i Modum:

Paa Modum var Begierligheden meget efter at høre Ordet, og mange rørtes af Guds Aand, og taledede meget sammen om Guds Lov. Vi opholdt os der og arbeidede med vore Hænder [...].

Jeg seer her vare mange Siele, som stod til at omvendes fra deres Onde med vort Gode, naar vi ere tro Arbeidere i den store Høst. Vi kom nær ved Prestegaarden, der omkring vare mange begierlige at jeg skulle komme til dem; men da Præsten fik det at vide, da skikkede han Bøigde-Vægteren til at følge mig af Sognet, dog Gud bøiede hans Hierte, saa han tillod os at holde Samling. Jeg formanet alle Forekommende til at elske Gud og tiene Næsten i alt det som gavnligt er. Hilses saa kierlig dig, og alle dem som vil elske Gud og følge hans Bud, fra mig, som vi være de Oprigtiges Søster i Christo.

Anne Halvorsdatter

Presten på Heggen den gang var sokneprest Teilman. Stedet nær prestegården var trolig Bentsborg skysstasjon.

Korsbøen

Det andre stedet hvor Hauge hadde venner og fikk virke, var Korsbøen på Snarum. Korsbøen var et gunstig sted å ligge over når Hauge skulle videre oppover Hallingdal. I Ål fikk Hauge en ivrig tilhenger som het Ole Torjussen. Hauge hjalp denne Ole til å få kjøpe Svanø i Sunnfjord, med gårdsbruk og handelssted. Men før Ole kunne dra dit, burde han også ha en kone. Hauge visste om en som passet. På Korsbøen bodde Kirsti Amundsatter, født i 1780. Hun var godt egnet, mente Hauge. Ole og Kirsti giftet seg i 1803, og de bosatte seg på Svanø. De fikk stor familie. Ole Svanø ble som haugianer en fremtredende leder i samfunnet, valgt inn på Stortinget ved en lang rekke valg. Deres sønn Christoffer etterfulgte sin far både som bestyrer av Svanø-godset og som stortingsmann.

Hauge ble som kjent arrestert flere ganger, siste gang i 1804. Det skjedde på Eiker. Så fulgte ti år med varetekt innen Hauges sak ble avsluttet med at han fikk en bot. De ti siste årene av sitt liv bodde Hauge på sin gård Bakkehaugen i Aker. Han døde der i 1824.

Også i denne siste perioden av livet besøkte Hauge Modum. Anne Halvorsdatter Vister giftet seg nemlig i 1807 med Erik Christoffersen Korsbøen. Erik

Korsbøen var Kjersti Amundsdaters onkel. Han var blitt enkemann i 1805. Han skiftet morsarven blant sine fire barn og kjøpte gården Gunnhus og fant en ny kone i Anne Halvorsdatter. Hun flytta fra Vestfossen til Snarum. Hauge forteller flere ganger at han var på Modum og besøkte A(nne) W(ister). De to var fortrolige fra den tidlige begynnelse av Huges forkynnergjerning. Erik og Anne fikk en datter i 1814, Anne Kirstine.

Erik Gunnhus (Korsbøen) døde alt i 1819. Anne og datteren arvet Gunnhus. I 1821 solgte hun gården og flyttet til Drammen. Der ble hun husholderske hos kjøpmann og haugianer Tollef Bache. De to ble glad i hverandre, og de ønsket å gifte seg. Men Tollef Bache var allerede gift. Skilsmisse og nytt ekteskap var ikke noe haugianerne syntes var greit. Så lenge Hauge levde, gjorde de ikke noe med saken. Men da Hauge

var død, i 1824, fikk Tollef Bache skilsmisse fra sin første kone og giftet seg med Anne Halvorsdatter. De flyttet til Lier og bodde på gården Store Valle. Der giftet Anne Kirstine seg i 1839. Anne ble boende i Lier til sin død i 1858.

Hva betydde haugianerne i Modum?

I det haugianske miljø i Modum oppsto en rekke lekpredikanter. En av disse var Daniel Velven, som jeg skrev en artikkel om i *Gamle Modum 1992*. Haugianeren Erik Eriksen kom fra Lunner til Vikersund og startet vadmelstampe i Hvalsbekken. Seinere grunnla han Vikersund Ullvarefabrikk. Han ble også aktiv i det kristelige arbeid i Modum. Kjøpmenn som P. L. Buxrud og A. L. Therkelsen kom til Åmot med klart haugiansk bakgrunn. Haugianerne har satt et sterkt og varig preg på Modum-bygda.

Bentsborg, også kalt «Stuten», skystasjonen der Hauge og haugianerne holdt møter.

Foto: Frank W. Hansen

Fiskegjerdet i Grunna

Nettsiden til Buskerud fylkeskommune kunne sist vinter (17. februar 2015) melde at det var gjort radiokarbondatering av trevirke fra et fiskegjerde i skogsvannet Grunna ved Sysle. Det viste seg å være nesten 1100 år gammelt.

Pressemeldingen fortalte videre at ledegjerdet var klassifisert som en kattise, en fangstinnretning for fisk, der de eldste dateringene går tilbake til bronsealder.

For meg var dette en gledelig melding, i og med at denne lokaliteten hadde jeg registrert og gitt melding til fylkeskommunen om alt i 1996, uten å få noen videre respons. Men i forbindelse med arbeidet med kulturminneplan for Modum, åpnet det seg en mulighet for faglig oppfølging. At en fikk en C-14 datering på lokaliteten, var nesten mer enn en kunne håpe!

Beskrivelse av funnsted og funn

Denne artikkelen inneholder deler av den registreringsrapporten jeg i sin tid sendte fylkeskommunen.

Skogsvannet Grunna i Holleia består av to deler, Sør-Grunna og Nord-Grunna, hver ca. 500 meter lange, forbundet med et ca. 150 meter smalt sund, Smala. På registreringstidspunktet, 17. august 1996, var vannstanden ekstremt lav, kanskje fra 50–100 centimeter under normal sommervannstand.

Smala er ca. 150 meter lang og fra ca. 11 til 15 meter bred. På sommervannstand er dybden fra 1 til 2 meter. Dette bildet er tatt på normal sommervannstand.

Foto: Olav Sørensen

På sundets smaleste punkt, der det er ca. 10,5 meter bredt, var det to rekker med peler fra hver side av sundet. Fra østsiden 18 peler, fra vestsiden 8 peler. Østre rekke ca. 2,5 meter lang. Vestre rekke ca. 1 meter. Tett inntil hver av rekkene lå en langsgående stokk i tømmertykkelse.

På observasjonstidspunktet var vannstanden 0–20 centimeter ved fiskegjerdet.

Foreløpig oppsummering

Det ble registrert rester av en trekonstruksjon datert til år 930 e.Kr. +/-30 år, det vil si fra midt i vikingtid. Trevirket var tydelig bearbeidet med øks av jern. Marinarkeologer mener den registrerte lokaliteten er rester av en kattise.

Kattisser er faststående fiskeinnretninger av tre, kjent fra hele Skandinavia både i ferskvann og saltvann. De eldste er datert tilbake til bronsealder, og kan derfor være både tusen og to tusen år eldre enn «vår» kattise.

Kattise som fangstredskap er ganske godt dokumentert. Den består av ett eller to ledegjerder, et fangstrom og i noen tilfeller «fangarmer» inn mot fangstrommet. Moderne varianter av dette er ruser og teiner med ledegjerder.

Grunna som økosystem

Grunna og vannene det er forbundet med, Kimmetjern, Lorta og Sysletjern, er skogsvann jeg kjenner svært godt etter tidvis og delvis årvisst fiske gjennom mer enn 60 år. Ut over det har jeg frasagn om fiske i disse vannene mer enn 50 år før min tid. Så langt jeg kjenner til, er det ingen muntlig tradisjon om noe fiskegjerde i Grunna.

Mellom Sysletjern og Grunna går det en delvis utgravd løk. Tilsvarende mellom Lorta og Grunna, mens det fra Kimmetjern går en årsikker bekk med stedvis brukbare gyteforhold for ørret. Grunnen til dette er sikker vanntilførsel inn i tjernet fra Gamlevollmyra, nordøst for Kimmetjern.

Fiskebestanden i disse tjernene har så langt en kjenner til, alltid bestått av abbor og noe ørret, i forhold ca. 10:1 i favør av abbor. I tillegg er det kimme i alle de nevnte vannene.

Før bekkeløpene mellom Sysletjern og Grunna ble gravd ut, må Grunna, Sysletjern og Lorta bare hatt gjensidig utskifting av vann i flomperioder, mens Grunna fikk jevn tilførsel av friskt vann fra Kimmetjern i større og mindre grad gjennom hele året.

Dette bør ha ført til en relativ stabil vannstand i Grunna, som har vært gunstig for bevaring av det registrerte fiskegjerdet.

Den ekstremt lave vannstanden i 1996 skyldtes delvis riving av mølledammen i Sysletjern det året, som førte til nedtapping av Grunna, dernest en varm og nedbørfattig sensommer.

Grunna hadde ekstra lav vannstand i august 1996. Jeg hadde i mange år padlet gjennom Smala, men hadde ikke lagt merke til rekkene av stokker tidligere.

Foto: Olav Sørensen

De åtte pelene på vestre side av sundet sto på en ca. en meter lang rekke på sundets smaleste og grunneste punkt. Bildet viser ellers østre side av Smala nordover.

Foto: Olav Sørensen

Hvor stor fangst?

Når «noen» for mer enn 1000 år siden tok seg bryet med å sette opp en kattise, må en tro de mente det var lønt verdt. Det blir derfor relevant å spørre hvor stor årlig avkastning et vann som Grunna kunne gi.

Som navnet tilsier, er hele tjernet grunt, og derfor økologisk sett høyproduktivt. Ut fra dagens forhold vil et slikt vann kunne produsere minimum 200 til 300 kilo fisk årlig.

Slik Grunna er fra naturens side, med en smal passasje mellom to tilnærmet like deler, vil en faststående fiskeinnretning være svært effektiv.

Forutsatt aktivt fiske en stor del av året, skulle en tro en årsavkastning på ca. 200 kilo fisk ville være mulig.

Hvem kan ha laget og brukt fiskegjerdet?

En faststående innretning krever jevnlig tilsyn. Geografisk nærhet og permanent opphold ikke for langt unna, er da en stor fordel. Til bygds er det et godt stykke. I tillegg må en anta at alle etablerte

Pelerekken på østsiden av sundet viste at gjerdet dels besto av runde, dels av kløyvde peler. De kløyvde pelene var, så langt en kunne se, mye lik dem en finner som langvøden i skigarder.

Foto: Olav Sørensen

gårder på 900-tallet i denne delen av bygda hadde fiskerett i elvene.

Den mest sannsynlige gjetningen blir da at brukerne var de som setra på Gamlevollen.

Det er godt myrbeite fra Gamlevollen rundt Kimmetjern og mot Grunna. Å gjete dyr og passe en kattise lot deg lett kombinere. Slik kunne en skaffe seg en forholdsvis sikker matressurs hele sommertida i gjennom.

På 900-tallet var Norge et sterkt lagdelt samfunn, og de som lå på setrene, var neppe blant de som var høyest på strå. For de «som satt nederst ved bordet», var det gjerne ekstra viktig å skaffe seg det meste av maten selv!

Kattise som alminnelig kjent fangstredskap på Modum

Så langt en kan slutte etter gamle navn i hovedvassdraget, det vil si Storelva fra Vikersund til Gravfoss, må kattisse som fiskeinnretning ha vært i alminnelig bruk på Modum gjennom lang tid.

Det er flere gamle kart over denne elvestrekningen, flere for avklaring av fløtingsrettigheter for tømmer, og ett for muligheten for kanalbygging i Drammensvassdraget.

I en kartbeskrivelse over Østre Wiger fra 1818 er sundet mellom Wigerøen og Krageholmen kalt Kattesundet.

Tilsvarende finner en på et oppmålingskart fra 1852, ett Kattesund mellom Holmen og Græsholmen i «Sauet» mot Geithusfossen, det vil si rett sør for Nybrua i Geithus.

På samme kartet, hele fire Kattsundstryg mellom Kattesundholmene ved Katfoss.

Alle de nevnte lokalitetene er fortsatt kjent som gode fiskeplasser. Typisk nok sto det garn over ett av sundene siste gang jeg besøkte det for noen år siden.

Stalsberg Skolemusikkorps

Korpsmiljøet på Geithus har lange tradisjoner. Det kan man i stor grad takke industrien for, de to store papirfabrikkene Drammenselva og Katfos støttet opp om det langt tilbake i tid. Det er fortsatt et levende korpsmiljø på Geithus, noe som slett ikke er noen selvfølge i landet for øvrig i dag.

I 1927 fikk Geithus sitt første guttemusikkorps: Katfos Guttemusikk. Senere ble det til Geithus Ungdomskorps, og etter krigen Geithus Musikkorps, som det siden er blitt hetende, et korps som fortsatt er liv laga. Etter hvert meldte behovet seg for et korps for barn. Det var foreldreforeningen ved Stalsberg skole som tok initiativet. En komité til å gjøre det forberedende arbeidet ble satt sammen av Tor Olsen, Arvid Arneberg, David Løver, Magne Standnes og Einar Leren.

Det trengs mye penger for å starte og drifte et korps. Til oppstarten var det i første rekke disse som sto for innsamlingen: Magnhild og David Løver, Gunvor og Henrik Jansen, Arvid Arneberg, Karl Tangen, Karen Andersen, Gunhild Bekken og Peder Fingarsen. 11. desember 1956 dro Tor Olsen, Magne Standnes og David Løver til Carl M Iversen i Oslo med 5 700 kroner for å kjøpe instrumenter. Instrumentene ble delt ut 23. januar 1957. Øvelsene startet opp 25. januar, og dermed var korpset i gang. De første instruktørene var Rolf Bråthen, Tor Olsen, Ove Sørensen, Egil Bakke, Leif Larsen og Kjell Thon. Det var bare gutter med i begynnelsen, 20 gutter fra fjerde, femte og sjette klasse.

Instruktører og musikere sto på, hadde ukentlige øvingskvelder og trente marsjering. Allerede i pinsen 1961 var de med og arrangerte korpsstevne sammen med Åmot Jente- og Guttekorps og Vikersund Juniormusikkorps. De spilte både i Åmot, Geithus og Vikersund. Flere utenbygds korps var også med. På Stalsberg ble et korps fra Kolbu på Toten innlosjert. Slik knyttet man kontakter, og flere ble det etter hvert som åra gikk.

Stevner og turer er det blitt mange av både i inn- og utland. Korpset har vært i Danmark, Sverige, Holland, Tyskland, Luxemburg, England. Kanskje verdt å nevne spesielt er at i England var de i Scarborough hvor det ble arrangert en stor festival med flere titalls korps fra hele Europa. Frankrike har også vært besøkt, og det ble en stor opplevelse. I Eurodisney rett utenfor Paris fikk korpset marsjere gjennom hele parken med to vakter foran og bak som passet på at publikum ikke kom for nær korpset. Korpset spilte også i en landsby i nærheten av Paris hvor sykkelrittet Tour de France passerte. Da

Magne Standnes, en av grunnleggerne av korpset og leder og dirigent gjennom flere tiår.

Foto: Ukjent

var korpset på TV 2 i beste sendetid.

Det har vært mange dirigenter, instruktører og tillitsvalgte foreldre opp gjennom åra. En som må nevnes spesielt er Magne Standnes. Han var rektor på skolen og hovedlærer i musikk, og hadde de beste forutsetninger for å se hvem som hadde anlegg og talent for å spille i korps. Skolen kom da også til å spille en betydelig større rolle for korpset enn hva som ble tilfellet senere. Ved 40-års jubileet nevnes at han var den personen som da hadde hatt størst betydning for korpset.

Antall medlemmer i korpset har variert. Det startet som nevnt med 20 gutter. Jentene kom med ca. 1960. Korpset var stort i 1969/70 og besto da av 28 gutter og 30 jenter. Av disse jentene var noen duskejenter, dvs.

jenter som går på hver side av fanen og holder i snorene til fanen. I dag består korpset av 13 medlemmer, 11 drilljenter, 3 aspiranter og 3 i musikklubben.

Til å begynne med var det en aldersgrense på 17 år for å være med, og det var regelen i hvert fall i de første tjue åra. I dag er det ingen aldersgrense, men hvis korpset skal delta i konkurranser, kan ikke deltakerne være over 18 år. Det er ikke uvanlig at medlemmer i skolemusikken går over til Geithus Musikkorps i voksen alder. Nå spiller de to korpsene noe sammen på 17. mai. Instruksjon av nye medlemmer til skolemusikken går via kulturskolen, og, som i gamle dager, da de i voksenkorpset lærte opp de i skolekorpset.

Uten instrumenter blir det ikke noe korps, og det koster mange penger. Til det første innkjøpet ble det som nevnt samlet inn 5 700 kroner, ingen liten sum i 1957. Uniformer må også et korps ha, ingen liten utgiftspost, det heller. De startet i det små. Første innkjøp var også i oppstartåret 1957. For 300 kroner fikk man brukte uniformer fra Skotselv. Hvite bukser, røde vester og båtluer, alt innviet 17. mai 1957. Fire

Stalsberg Skolemusikkorps. 17. mai 1957

De første medlemmene fordelt etter hvilket instrument de spilte:

Slagverk: Øyvind Gundersen, Bjørn Berg Johansen, Jørn Erik Tangerud, Harald Larsen.

Bass: Odd Hovde, Wiggo Bunæs.

Alt: Knut Løver, Runar Bottegård.

Kornett: Sverre Arnesen, Tore Jørgensen, Ivar Andersen, Terje Wold, Rolf Diesen, Bjørn Runar Olsen, Erik Standnes, Svein Erik Larsen.

Foto: Jubileumsskrift 1997 i anledning Geithus Musikkorps 70-årsjubileum og Stalsberg Skolemusikkorps 40-årsjubileum

marsjer hadde de innøvd, og notene lå klare på notestativene. Det var disse marsjene: *Kobbersmeden*, *Den glade vandrer*, *Mai marsj*, og *17. mai marsj*. I 1969 komponerte Ove Sørensen korpsets egen marsj, arrangert av Leiv Flisnes: *Stalsberg skoles marsj*.

I 1963 fikk korpset sitt eget banner. Samme år ble de også meldt inn i Buskerud Musikkforbund.

Instrumenter må repareres, erstattes og suppleres. Det gjelder også uniformer. Uniformene har byttet farge og stil opp gjennom åra. Å reise på stevner er heller ikke gratis. Til dette trengs det ildsjeler, og alle som har/har hatt barn i korps, vet hva dette betyr. Det gikk ikke mange år før driftige foreldre startet *Musikkens venner*, som står bak mye av det som kreves for å holde et korps i gang. I det som tidligere er skrevet om korpset, står det at *Musikkens venner* ble startet i 1964. Men i regnskapsboka til Venneforeningen er det første bilaget ført 13. januar 1965. Det var 50 kroner i kontingent. Ifølge Signe Døhlen regner de derfor 1965 som året da *Musikkens Venner* ble startet. Hun kom med i Venneforeningen allerede i 1966, samtidig som sønnen Jens begynte i korpset. Mannen hennes, Jens Døhlen tok samtidig over som formann i korpset, et verv han hadde i de neste 12 år. Med start i 1965 har altså venneforeningen 50-års jubileum i år. Signe er fortsatt aktivt med og nåværende leder, nå i sitt 86. år og æresmedlem i skolemusikkorps.

Inntektskildene har variert i disse åra, men kakebaking, vaffelsteiking og loddsalg har vært gjengangere. Korpset samarbeidet også i mange år med

Modum svømmeklubb om bingo i Geithus, noe som var den største inntektskilden i flere år. I dag står foreldrene bak innsamling av flasker, arrangement av loppemarked og innsamling av tekstiler. Korpset har ni tekstilcontainere stående rundt i kommunen hvor alt av tekstiler kan kastes. Korpset er også så heldig å få overskudd fra Byhaven bingo to ganger pr. år. Modum Kommune bidrar med økonomisk støtte, avhengig av resultatet i det enkelte år. SpareBank 1 Modum stiller også velvillig opp. Så er det Venneforeningen som har holdt det gående i 50 år, og ikke har tenkt å gi seg med det første. Venneforeningen arrangerer julemesse på Folkvang med salgsboder og utlodning. I fjor passerte Venneforeningen en million kroner i innsamlede midler siden starten i 1965. Ingen dårlig innsats, og kanskje mye av grunnen til at det fortsatt er et så aktivt skolemusikkorps på Geithus. Vi gratulerer *Musikkens venner* med de første 50 åra, og ønsker foreningen mange aktive og gode år framover!

Det som startet relativt beskjedt på 1950-tallet, er altså fortsatt høyst levende, takket være mange ildsjeler.

KILDER:

Jubileumsskrift 1997 i anledning Geithus Musikkorps 70-årsjubileum og Stalsberg Skolemusikkorps 40-årsjubileum
Geithusavisa 2007

Takk til Signe Døhlen for informasjon og utlån av stoff helt tilbake til oppstarten av korpset. Takk også til Hilde Merete Hartz, nåværende dirigent siden 1992 for nyttige innspill

Bjørn Tandberg:

Tømmerfløtning i Tyrifjorden og Steinsfjorden

Litt historie

Allerede i Middelalderen var det tømmerfløtning i Drammensvassdraget. Det var dette vassdraget som tidligst fikk fløtning av noe omfang. Frem til 1860-årene var dette vårt største fløtningsvassdrag, men etter ca. 1860 overtok Glomma tetplassen.

De første vannsagene, oppgangssagene, kom tidlig på 1500-tallet. På Eiker antar man at mange sager var bygget allerede rundt 1520. Sagene kom etter hvert lenger og lenger oppover i vassdraget. Man mener at det ca. 1680 var 43 vannsager på Ringerike.

Tømmeret måtte først fløtes frem til sagene. Så måtte planker og bord fløtes fra sagene, bl.a. over Tyrifjorden. Fløtningen gikk til Vikersund, men også andre veien til Svangstrand. Det sies at bordfløterne i 1720-årene fikk beskjed om at de skulle «gå den vei vinden og veirlaget vil tillade», med andre ord til Vikersund eller Svangstrand. Det ble også nevnt at enkelte så på turen via Svangstrand som en snarvei.

Flåter.

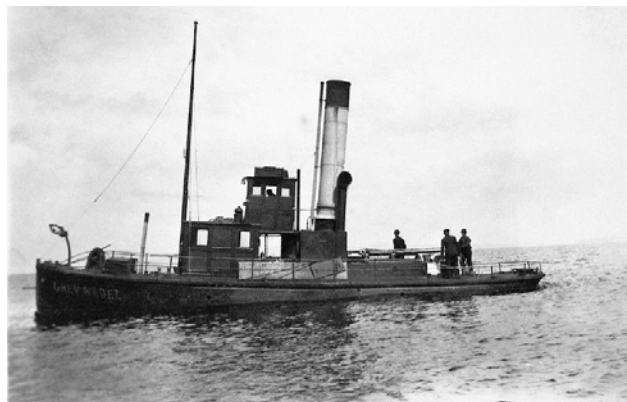
Foto: Eiker arkiv

Planker og bord som skulle fløtes, ble samlet i flåter som man seilte over fjorden med hjelp av råseil. Varping var sikkert også benyttet om man ikke hadde vinden til hjelp. Varping er en metode til å forflytte en båt eller en flåte når man ikke har seil eller motor. Man må ha et langt tau med et kraftig anker i den ene enden. Så ror man ut ankeret i den retning man ønsker. Deretter kan man bruke tauet til å dra båten eller flåten framover. Etter åpningen av Randsfjordsbanen i 1868 ble stadig mer og mer planker og bord sendt videre til Drammen med jernbanen.

Vannsagenes storhetstid var første halvdel av 1800-tallet. I 1860 bestemte Stortinget at sagbruksprivilegiene skulle oppheves. Det innebar at det ble tillatt å bygge damp-sager hvor det måtte passe. Det ble bygget flere slike i Drammensdistriktet. I løpet av få tiår forsvant vannsagene, og det ble slutten for bordfløtningen som hadde pågått i hundrevis av år. Fløtning av tømmer ble på den måten hovedbeskjef-tigelsen bl. a. over Tyrifjorden.

Slepebåtene

Som nevnt seilte man flåtene over fjorden. Dette var en tungvint og sen måte å transportere bord eller tømmer på, og man ønsket en båt som kunne ta slepet over fjorden. Den første, D/S «Kong Ring», kom i 1837. Det var det første norskbygde dampskip, en hjuldamp. Den skulle transportere personer og gods, samt slepe tømmer over fjorden. Den hadde bare en 10 hk maskin, noe som viste seg å være for lite for tømmerseilingen.

D/S Grev Wedel.

Foto: Modum biblioteks fotoarkiv

Det kom etter hvert flere båter, men først i 1875 kom en kraftig slepebåt, D/S «Grev Wedel». Den ble levert av Nylands Verksted og ble sendt som deler til Vikersund med jernbanen. Den ble så montert på slippet i Vikersund. Den gjorde jobben i nesten 80 år, inntil den i 1953 ble erstattet av M/S «Greven».

Ca. 1930 kom M/S «Krepsen» til Tyrifjorden fra Steinberghengslet. Den var en ganske liten stål-båt med dieselmotor. «Krepsen» gjorde en god jobb på fjorden, bl.a. fordi den ikke stakk veldig dypt. Den kunne legge ned mast og delvis styrhus, slik at den

på vei inn til Steinsfjorden kunne komme gjennom åpningen ved Kroksund.

Mengden av fløtet tømmer

Hvor mye tømmer som ble fløtet år om annet, varierte sterkt. Statistisk Sentralbyrås statistikk viser at 1907 var året med største kvantum for hele Drammensvassdraget, totalt 1 261 000 m³. Dette gikk gradvis noe nedover. Eksempelvis ble det i 1952 totalt fløtet 775 000 m³. Siste året med fløting i vassdraget var 1969 med kun 14 000 m³.

Fløtningsmengden over Tyrifjorden var rimeligvis betydelig mindre enn for hele vassdraget. Det er lite statistikk å finne på dette, men for krigsåret 1943 er det en del tall. Om tallene fra 1943 er representative for andre år, er ikke godt å si, men en viss indikator bør de kunne være. Tallene fra 1943 viser at det som ble fløtet over Tyrifjorden, var ca. 1/3 av den totale mengden for Drammensvassdraget. Videre ser man at tømmeret som ble hentet ut langs Tyrifjorden/Steinsfjorden var 12–13 % av den totale tømmermengden over Tyrifjorden.

Mannskapet

Jeg var med i fløtningen i Tyrifjorden i tre år, fra 1950 til 52. Da var vi seks fra Østmodum: Nils Askerud, som var fløtergruppens formann og dirigerte det hele, Kjell Nordhagen, Arne Nordengen, Gunnar Hovde, og Robert og Bjørn Tandberg. Så var det tre fra Øverskogen i Lier: Alf Langeland, Anders Brevik og Sven Nygård. Fra Sundvollen kom trivelige Iver Danielsen. Til slutt kom våre to originaler fra Steinsfjorden: Johan Fjeldvik («Fjeldvik'n») og Anders Grønhella. De to fra Steinsfjorden hadde andre etternavn, men vi brukte aldri annet enn stedsnavnet.

Arne Nordengen og Johan Fjeldvik hadde motorsnekker. Gunnar Hovde hadde en ganske stor overbygget motorbåt, rask og fin for transport av

Tømmerfløtere på Storøya i 1952.

Fra venstre: Alf Langeland og Anders Brevik fra Øverskogen, Iver Danielsen fra Sundvollen, Bjørn Tandberg fra Østmodum, Sven Nygård fra Øverskogen og Kjell Nordhagen fra Østmodum.

Foto: Erik Bergheim. Bildet er utlånt fra Hole historielags samling

mannskap, men mindre egnet for fløtningsjobben. Og så hadde Anders Grønhella og jeg hver vår robåt.

Alle var vi utstyrt med langskaftede tømmerhaker. Vadestøvler fikk vi fra Fellesfløtningen. De gikk helt opp til skrittet og ble ganske så varme å gå med. Om man ikke skulle ut i dypt vann, ble de vanligvis brettet ned.

Så var det mannskapet på slepebåtene. På D/S «Grev Wedel» tror jeg det var seks mann, men jeg kan bare navnet på kapteinen. Det var Karl Ruud, han var «Kapteinen» med stor K. Han hadde skipperlue og slips, slipset så jeg aldri han tok av seg selv om skjorta gikk i varmen. På D/S «Grev Wedel» var det alltid godt og varmt, dampmaskinen ordnet det slik. På M/S «Krepsen» var det to mann, brødrene Lehne passet godt på den båten.

Mannskapet i Tyrifjorden på ca. 20 var en svært liten del av hele Drammensvassdragets Fellesfløtningsforening. Hele organisasjonen med fløterne, delermannskapet, båtfolkene og administrasjonen var i 1950 ca. 500 personer.

Jobben vår

Fløtning var en sesongpreget jobb. Vi startet oftest tidlig i mai, men det var litt avhengig av hvor godt tørkevær det hadde vært. Når tømmeret var barket, måtte det helst ligge en stund i vårsola for at det skulle flyte godt.

Jobben vår var todelt. Først skulle vi «stikke av» tømmeret fra Frogshengslet i Storelva for å få det ned til grima som «Grev Wedel» hadde rigget til nede ved utløpet. Denne delen av jobben hadde 1. prioritet, «Grev Wedel» måtte få fylt opp grima si og komme i gang med slepet så raskt som mulig.

Den andre delen av jobben var å få alt tømmeret som lå langs strendene i Tyrifjorden / Steinsfjorden, ut til vanns og få samlet det i mindre grimer som «Krepsen» kunne ta seg av.

Vi var som oftest på hengslet i Storelva et par ganger i uka, vanligvis ett døgn i slengen. Resten av tiden

Tømmerhake.

Foto: Modum biblioteks fotoarkiv

var vi rundt omkring i fjorden med den andre delen av jobben. Denne måten å jobbe på medførte ganske mye transporttid fra et sted til et annet, så motorbåtene jobbet trutt.

De årene jeg var med, startet vi jobben i fjorden inne på Toverud i Lier, som var største tømmerleverandør langs fjorden den gang. Der hadde de en stor og rommelig strand for tømmerveltene sine. Vi la en «arm» som vi sa (tømmerstokker sammenlenket med jernklaver) rundt utenfor alt tømmeret og festet armen i land i hver ende. Så kunne tømmeret ruller til vanns mens vi hadde kontroll på at det ikke forsvant på egen hånd.

Tømmerleverandøren hadde hovedansvaret for å få tømmeret til vanns, men selvsagt var vi alle med for så raskt som mulig få snurpet alt tømmeret inn i ei grime som «Krepser» eller «Grev Wedel» kunne hente. Som takk for hjelpen med å få slått ut tømmeret fikk vi rikelig med øl. Men da Toverud'n oppdaget at jeg ikke var så glad i pils, kom han neste morgen med vørterøl.

Overnatting

Når vi jobbet ved Toverud og senere langs strendene i Lier/Øverskogen og delvis Østmodum, bodde vi i fløterhytta ved Brygga i Øverskogen. Den var ikke stor, og det kunne bli litt knapt med køyesenger. Kara fra Øverskogen «sendte» vi hjem.

Maten vår hadde vi i ryggsekkene våre. For de første par dagene hadde vi vanligvis med mat hjemmefra som bare kunne varmes. Litt lenger ut i uka måtte vi til «Hølmse'n» på Holmen Landhandel. Han kjente oss, og åpnet litt ekstra for oss på kvelden. Han var en veldig trivelig kar med glimt i øyet og alltid en kjapp replikk. Da ble det flesk og egg, poteter og kaffe.

Vi stod opp ved 6-tiden neste morgen med avreise over fjorden ved 7-tiden. Unntaket her var Anders Grønhella, han var oppe lenge før oss andre. Da sto han uti vannet og vasket og barberte seg. Alltid nybarbert. Vi andre lot skjegget gro hele uka.

Alle båtene med sekkene med mat og skifte (og sovepose for noen) var alltid med frem og tilbake over fjorden, Anders' og min robåt hang etter motorbåtene. Det ble slik da vi aldri visste når vi måtte dra opp til Hengslet i Storelva.

Frogshengslet

Jobben oppe på hengslet var ikke særlig risikofyllt. Vi måtte ofte løpe på tømmeret, men vanligvis lå det godt pakket, og da var det greit. Begynte floa vi sto på å gli, måtte vi raskt tilbake på en smal plattform vi kunne gå på. Det mest imponerende var at flere av karene var godt oppe i årene, 75+ for 2-3 stykker.

Det var alltid mye mygg oppe ved Hengslet. Vi kjøpte myggoljer og smurte oss inn uten at det hjalp så veldig. Men så var det «Fjellvik'n», han brød seg ikke om myggen i det hele tatt, selv om den satt i tykke lag i ansiktet hans. Brødskiva var også vanskelig å holde fri for mygg, men Johan lot alt bli med. Litt mat det også, sa han.

Fløterhytta ved Frogshengslet var et hakk større og bedre enn den i Øverskogen, der gikk det også an å få tørket litt tøy om nødvendig.

På lørdag jobbet vi halv dag. Så var det å komme seg hjem, ofte over fjorden. Dro vi fra Hengslet, fikk vi henge etter Arne Nordengens snekke første delen av veien, men han skulle til Badstuvika og vi til Gulsrudtangen, så ved Frognøya slapp vi som oftest taket og rodde over fjorden.

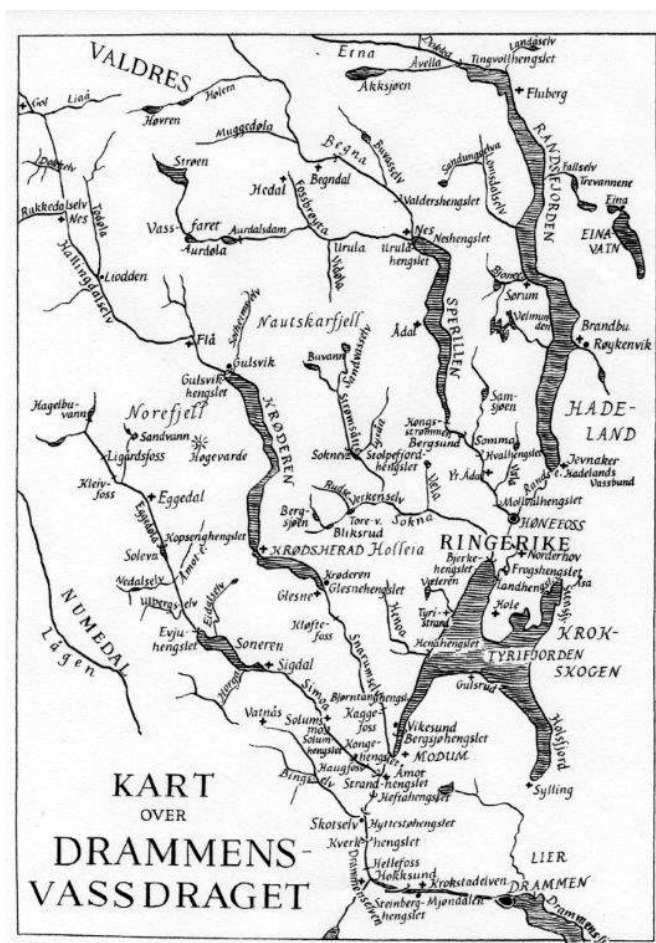
Steinsfjorden

Vanligvis ble det kjørt ned mye tømmer til strendene langs Steinsfjorden. Her var det en del øyer der man også hugg tømmer. Og så var det en del skjær man måtte passe på for å unngå grunnstøting.

Det gikk ganske raskt å få samlet tømmeret i grimer som «Krepser» slepte til Kroksund og hengte der.

Alt tømmeret måtte igjennom den lille åpningen mellom Tyrifjorden og Steinsfjorden. Vi måtte vente til Tyrifjorden var på «nea» (minket), da ble det en liten strøm ut igjennom åpningen. Ofte måtte vi la tømmeret ligge og vente på de riktige forholdene.

Når vi jobbet i Steinsfjorden eller i det området, bodde vi i fløterhytta på Slettøya. Det er den lille øya rett ved siden av Sundøya, bare på den andre siden

av Kroksund. Det var ei lita hytte der, men det var en trivelig plass. Her var det mye fisk å få for dem som var interessert i å fiske. Det lønte seg å vente til skomakeren som bodde rett innenfor kom. Han visste alltid når fisken beit.

Et uhell

En kveld var alt klart for å få tømmeret ut i Tyrifjorden. Vi la en båt på hver side av åpningen for å hjelpe til med å få fart på stokkene. Johan på den ene siden og jeg med min båt sammen med en annen kar på den andre. Johans hake var ofte litt sløv, så da han skulle ta ordentlig i for å få fart på en stor stakk, glapp haken, og Johan forsvant over ripa. Det var bare en tre meter dypt der, vi så han vandre oppover skråbakken. Han hadde ulltrøye, skjorte, vest og en stor dressjakke på seg. I de store lommene på dressjakka hadde han reservedeler og verktøy til båtmotoren, mange kilo. Han sank som et bryne. Med han kom ruslende opp igjen med pipa på plass, hatten på hodet og tømmerhaken på skulderen. Han kom seg på tørt land og opp i båten igjen. Vi mente at han skulle skifte, men Johan bare fnøs. Men vaderne da, sa vi. Jo, det var han enig i. Han la seg på ryggen i båten med bena opp så det meste rant ut. Så kravlet han seg på plass for å ta imot tømmeret igjen. Han holdt det gående slik hele natta. 78-åringen var like sprek og blid neste morgen.

Vind og sjø

D/S «Grev Wedel» kunne av og til få problemer med for mye vind. En gang røk hele grima utenfor

Roere og «Greven».

Foto: Modum biblioteks fotoarkiv

Tyristrand i en veldig sterk sørvest. Noe slikt som 10–12 000 tylfter tømmer seilte rett inn på grunna ved Ask. Det verste var at fjorden var på sterk «nea», minnet, slik at tømmeret etter hvert lå langt inne på tørt land. Vi jobbet hele uken og litt ut i helgen for å få alt til vanns igjen. Vi måtte få hjelp av noen bønder med hester for å få dratt tømmeret ut igjen. Vi sov vel en 8–10 timer på hele uken, men det ordnet seg. «Grev Wedel» fikk etter hvert tømmeret med seg til Vikersund.

For oss i småbåtene var vind og bølger vanligvis ikke noe problem, men en gang ble det litt røffe forhold utpå der. En frisk sørvest hadde stått på noen dager og rotet opp mye sjø. Vi var på hjemvei fra

D/S Grev Wedel på vei mot Vikersund med tømmergrime.

Foto: Ukjent. Bildet er utlånt fra Modum biblioteks samling

Hengslet. Så fikk vi en særdeles ilter nordavind etter oss. Den traff sjøene fra den tidligere sørvesten og skapte ganske ubehagelig kryssjø. Vi hang på Arne Nordengens snekke. I perioder så vi ikke snekka. Slepetauet vårt gikk rett inn i bølgen. Av og til blåste vi forbi snekka, og vi var nære på å bli dratt ned når tauet strammet. Vi valgte da å kappe slepetauet og surfet med sjøene hjem til Gulsrudtangen.

Høstrensk

Sesongen ble hvert år avsluttet med høstrensk. Vi lagde en åpen grime, ganske stor, og våre to motorbåter tok tak i hver sin ende. De kjørte en 100–150 meter fra hverandre i samme retning, slik at vi fikk en stor sekk eller pose vi samlet tømmeret i. Vi gikk rundt hele Tyrifjorden og øyene og dro og dyttet tømmeret som lå langs strendene ut i grima. Vi med robåtene måtte hjelpe til med å få tømmeret langt nok ut, slik at motorbåten som lå nærmest land kom innenfor. Jobben tok sin tid og Vikersund var målet.

En episode jeg husker godt, var da vi et år i september kom til Vikersund siste kvelden. Det var mørkt, og det blåste friskt. Vi skulle få henge på med Arnes snekke hjemover langs Østmodum, mens Anders, trodde vi, skulle henge på med Johan tilbake til Steinsfjorden. Men de to Steinsfjordkarene hadde temperament så det holdt, og denne dagen hadde de blitt skikkelig usams om et eller annet. Så Andes sa nei, ikke skulle han henge på med den dusten. Jeg ror, sa han. Og det gjorde han. 2–3 mil i mørket og i hard motvind. Antagelig rodde han hele natten for å komme hjem, nesten innerst i Steinsfjorden. Han hadde også rodd i 8–10 timer samme dag. Da han rodde hjem til Steinsfjorden, hadde han rundet 75 år, men var fortsatt sprek, spenstig og rank som en 20-åring.

Lønn

For 60–70 år siden jobbet vi lørdagene, og hver lørdag fikk vi lønna vår i små poser med klingende mynt. Formann Nils måtte møte en fra Fellesfløtingen et eller annet avtalt sted for å få overlevert posene. Tidligere hadde han ringt for å fortelle hvor mange timer vi hadde jobbet. Den kontakten var alltid vans-

kelig, det var før mobilens tid. Tungvint system, tja, men vi syntes det fungerte veldig bra. Jeg husker ikke timelønna, men Statistisk Sentralbyrå sier at gjennomsnittlig fløterlønn i kongeriket i 1950 var 3,48 kroner pr time. Den økte til 4,48 kroner i 1952.

Snipp, snapp ...

Fløterlivet var trivelig, karene var en gjeng av friskuser med godt humør og en kjapp replikk. De kunne sin jobb ut og inn, kjente alle vikene, kroker og skjær i fjorden. Og historiene satt ofte løst.

Men fløterrollen var nok allerede litt på retur. Det sies at tørkesommeren 1947 skapte problemer for fløtingen litt oppover i vassdraget. Man måtte bygge veier for å få kjørt ut tømmeret. Idéer om en annen måte å transportere tømmer på grodde frem. Skogsbilveier ble bygget, og etter hvert kom mer spesialiserte lastebiler for tømmertransport. Man så at bilene transporterte tømmeret til bruker på like mange timer som det tok måneder med fløting. Fløtingen hadde også et svinn på ca 1,5 %. De fineste furustokkene hadde lettest for å synke. Noe tyveri underveis forekom også.

I 1969 ble fløtningen i Drammensvassdraget generelt avsluttet. Gode kilder mener at det i Bergsjø, og dermed også i Tyrifjorden, var slutt i 1968. En epoke var over. Vemodig for oss som fikk oppleve livet på fjorden. Men verden går fremover, i alle fall med hensyn til rask og effektiv transport av tømmer frem til bruker.

KILDER:

Sigfred L. Eier: *Fløting og Trelasthandel*
Tom Helgesen: *Buskerudskogene*
Margit Harsson: *Båter og Båttrafikk på Tyrifjorden*
Statistisk sentralbyrå: *Historisk statistikk: Tømmerfløtning 1871–1975*
Thure Lund: *Spredte glimt fra vassdraget og fløtningen. Gamle Modum 1991*
Erik Bergheim: *Tekst og bilder*
Eiker Arkiv: *Kulturminneåret 2009, kulturtema Tømmerfløting*
Ringerike Samferdselsmuseum: *Bilde*
Hole Bygdearkiv: *Bilder, tekster*
Hole Historielag: *Båttrafikk på Tyrifjorden: Bilder*
Otto Myrvold: *Minner fra Bergsjø*
Wikipedia: *Tyrifjorden*

Asbjørn Lind:

Buskerud landbruksskole innviet 8. august 1912

Deltakerne på innvielsesarrangementet ved trappen foran elevbygningen. Bygningen ble revet i 1968 og erstattet med en mursteinsbygning.

Foto: Ukjent

I mars 1910 vedtok Buskerud amtsting (nå: fylkesting) å bygge en egen landbruksskole for Buskerud amt (nå: fylke). Det enkleste var å bygge skolen ut fra et eksisterende gårdsbruk. Etter hvert kom man fram til at Buskerud hovedgård på Åmot var godt egnet. Arbeidet begynte i juni samme år og ble fullført i løpet av to år. Etableringen av skolen var et stort løft for Buskerud amt, men så var det også et prektig skoleanlegg som var blitt reist.

Den gamle hovedbygningen på Buskerud hovedgård ble en del av landbruksskolen og gjennomgikk en omfattende restaurering og utvidelse. Rundt et tun ble det så reist en stor elevbygning, et flott undervisningsbygg og fremfor alt, en imponerende uthusbygning. Se fotografier i slutten av denne artikkelen.

Innvielsen av skolen vakte stor oppmerksomhet både på Modum, i Buskerud, ja, faktisk over hele landet, og den ble feiret med stor festivitas. Det var høytidelig middag for ca. 100 gjester med taler og

sanger som viste stor tro på landbruksnæringen. De mange talene og sangene gav også gode inntrykk av byggeprosessen og synspunkter på den. De viste også hvem som hadde ansvar for fasene i prosessen, og de viste tydelig et rangsystem. De viste også at de høye herrer hadde humoristisk sans.

De som først og fremst bidro til å vekke begeistring rundt tanken om å opprette en landbruksskole i Buskerud, var daværende ordfører i Nedre Eiker, Rygh, ordfører i Modum, Tvedt, og amtsagronom Monrad.

Innvielsesarrangementet

Den høytidelige innvielsen av Buskerud landbruksskole fant sted torsdag 8. august 1912. Været var strålende. Mange av gjestene kom med tog til Åmot stasjon. Her var det møtt fram en mengde folk fra gårdene omkring. Flaggene vaiet på alle flaggstenger langs veien fram til skolen. Der ble man møtt av fest-

komitéen og byggekomitéen. De kunne by på varme smørbrød og forfriskninger m.m. i elevboligens spisesal.

Det var i alt bortimot 100 innbudte til stede, deriblant amtmann (dvs. fylkesmann) Platou, statsråd Holtmark, landbruksdirektør Tandberg og landbrukshøyskolebestyrer Ødegaard. Amtets stortingsmann Strøm og amtets ordførere var naturlig nok også innbudt. Videre møtte Landhusholdnings-selskapets styre, Modums formannskap, amtsskolestyret og amtets landbruksskolefunksjonærer. Landbruksminister Enge var forhindret fra å være til stede på grunn av en regjeringskonferanse.

Kl. 12.15 ble det slått på skoleklokka. Det var tegnet på at høytidelighetene skulle begynne. Litt etter litt ble den mannsterke forsamlingen samlet foran trappen til elevbygningen. Der fortalte amts- agronom Monrad om hvordan skolen ble til.

Monrads tale

Monrad innledet med å si at tanken om å opprette en egen landbruksskole i Buskerud hadde vært oppe i mange år. Han gav Landhusholdningsselskapet mye av æren for at skolen ble til. Initiativet var vesentlig kommet fra dette selskapet.

Monrad redegjorde deretter for arbeidet i byggekomitéen. Komitéen hadde bestått av ingeniør Skjenneberg, Modums ordfører Tvedt og ham selv. Komitéen hadde henvendt seg til arkitekt Næss. Sammen med ham ble det utarbeidet tegninger og overslag. Byggekomitéen la den 28. juni 1910 fram saken fram for amtstinget og fikk godkjent prosjektet.

Monrad fortalte at arbeidet hadde vært vanskelig i begynnelsen. Mye regn i august i 1910 hadde hindret omtrent alt arbeid. Arbeiderne, som hadde akkord, fikk ikke gjort noe og tjente lite eller ikke noe og reiste hjem. Komitéen var i starten også uheldig med valg av entreprenør. Han måtte til slutt sparkes. Restaureringen av den gamle hovedbygningen (Colletbygningen) var dessuten mye mer krevende enn man hadde trodd. Verst var alle problemene med vannledningsnett. Etter at disse problemene ble løst, gikk arbeidet ifølge Monrad bra.

Monrad opplyste at det i alt var utført ca. 35 000 dagsverk, og at det ikke hadde vært noen ulykker. Komiteen hadde ifølge Monrad mest mulig brukt akkordarbeid med folk fra bygda eller amtet. Innkjøp av materialer ble også gjort i amtet. Samtlige entreprenører (unntatt én) hadde klart sine akkorder tilfredsstillende. Monrad mente at både entreprenører og arbeidere hadde hatt en «passelig» fortjeneste.

Monrad var svært fornøyd med at man hadde klart å holde budsjettet. De samlede utgifter var budsjettet til 362 500 kroner. Man hadde brukt 362 909, 72 kroner.

Monrad mente at anlegget var reist i samsvar med de retningslinjene amtet hadde vedtatt. Det gjenstod noen få mindre anskaffelser samt en prøve

på sentraloppvarmingsanlegget, noe som bare kunne foretas vinterstid.

Monrad avsluttet med å gi uttrykk for et håp om at skolen måtte være «amtet til gagn». Med disse ordene overleverte han på byggekomitéens vegne landbruksskolen til Buskerud amt.

Amtmann Platous tale

Så gikk amtmann Platou opp på trappen. På amtskommunens vegne overtok han skolen. Han fastslo at man nå endelig hadde fått realisert et gammelt ønske. Det hadde vært mye strid og diskusjon underveis, men nå kunne man glede seg over et godt resultat, mente han.

Platou takket byggekomitéen og dens «energiske og utrettelige» formann og dens øvrige medlemmer for det arbeidet de hadde gjort og det «smukke og tilfredsstillende» anlegg.

Buskerud er et stort jordbruksamt, fortsatte Platou. Det var derfor rimelig at jordbruket fikk sin egen skole, mente han. Han sa at det var viktig å skaffe de beste vilkår for framgang i jordbruket. Ved å utdanne dyktige bønder. Skolen skulle etter hans mening være «en sentralanstalt for jordbruket» som kunne gi «fruktbringende impulser» til hele amtet. Platou mente at forutsetningene for dette var gode, siden skolen lå «midt i Modums vakre og rike bygd» og på den gården som hadde gitt amtet navn. Han avsluttet med en bønn om at skolen måtte bli «landbrukets bankende hjerte» i Buskerud. Talen fikk stor applaus.

Derpå ble følgende festsang av Aug. Steinhammar sunget:

Mel.: Der er min sjæl en frydfuld trang.

*Som elvesus og fossedrøn
et krav går gjennom tiden:
Oplysning til hver Norges søn
til kraft for fremgangs-striden!
Oplysning til hver grænd, hver gaard,
saa kundskap frem til seier naar.
«Fram, bonde, fram, til bedre kaar!»
Det krav gaar gjennem tiden.*

*Paa Buskerud, paa gammel grund,
skal kundskaps fakler tændes,
skal ind i ungdomssindets bund
arbeid og lærdom brændes.
Vor bondeungdom, sund og stærk,
skal gaa med kundskap til sit verk.
Paa Buskerud, paa gammel grund,
skal kundskaps fakler tændes.*

*Med videnskap sin gård og jord
nå bondemand kan dyrke.
Og mere frukt gror i hans spor,
der ligger landets styrke.*

*Held over dette skjønne sted!
Held over amtets landmænd med!
Held over Norges dyre jord!
Der ligger landets styrke.*

Omvisning

Selskapet ble etter disse to talene og allsangen delt i fire grupper. Nå skulle de frammøtte få se det flotte anlegget. Hver gruppe ble ledet av en som kjente skolen godt. Gruffepførere var Monrad, Skjenneberg, Tvedt og Omre. Sistnevnte var nylig blitt utnevnt til skolens bestyrer. Deltakerne gav uttrykk for at de var imponert over den store og moderne skolen.

Middag

Kl. 3 ble det budt på middag i undervisningsbygningens store tegne- og festivitetsal. Til tonene av et strykeorkester gikk man til bords. Selv om det bare var menn til stede, var det regler for hvordan man skulle gå til bords. Amtmann Platou førte landbruksdirektør Tandberg til bords, til høyre for disse satt statsråd Holtmark ført av Monrad, og til venstre landbruksskolebestyrer Ødegaard ført av amtstingets oppmann ordfører Næs (Ø. Sandsvær). Ordfører Tvedt (Modum) førte grosserer Solberg (Hole). Så kom de øvrige i reglementert rekkefølge.

Festkomitéens formann, Monrad, ønsket velkommen til bords, og gjestene fikk middag etter denne menyen (som bør leses nøye):

Meny

10 bs.pd laks med agurksalat
NB. De 10 bs.pd. laks er ikke leveret av Kongssagene Bruk, hvilket i henhold til skjøte av 1842 pligtet at levere.

Ch. Cos d'Estonne! *

Saltet avfald fra svineavlsstationen med koft grunnfor.

Deldesheimer 1904 *

Binæringsprodukter med grønnsalat
Dette er ikke resultater av stortingets politiske omsorg for smaabruk og binæringer.

Ch. Cos d'Estonne! *

Ja, kaker (ikke oljekaker), frugt (for at middagen ikke skal bli frugtesløs)

Madeira Paltidenhø *

* Kan av hensyn til alkoholgehalten ikke nytes paa norske statsbaner

Café avec

Taler

Ved desserten ble det åpnet for taler og sanger. Monrad begynte med å utbringe Kongens skål. Etter denne skålen ble det sunget to vers av fedrelandssangen.

Deretter kom det en serie av taler der den ene takket den andre og den andre svarte med å takke den første og/eller takke en tredje. Rekkefølgen var nok ikke så tilfeldig som den kanskje kan synes.

Amtmann Platou talte for gjestene, en tale han rettet til landbruksdirektør Tandberg. Platou takket Tandberg for hans store interesse for modernæringen. Så ble det sunget en sang til de innbudte.

De indbudte

Mel.: Dei vil altid klaga og kyta

Til vor høitid vi bad dere komme

for at se hvad istand vi har faat.

Og nu fældes vel mangeslags domme:

litt for stort – og litt er vel for smaat!

Alle er I vor skoles patroner,

om ei alle har husket det før,

I kan utsende lovprisningstøner,

I kan kaste frem sten for dør.

Somme kjæmpet mot planen vor vældig;

mot sagkyndighet reiste de bust.

Likevel har det gaat noksaa heldig,

og nu feires forsoningen just.

I kan gi os en haand som kan lette,

saa at hjertet av glæde kan slaa.

Og nu ber vi jer huske paa dette:

tæt om skolen som venner at staa.

Tandberg svarte med å takke for rosen og talte deretter for landbruksdirektøren.

Ordfører Næss (Øvre Sandsvær) talte for statsråd Holtmark. Holtmark takket for den tillit som amtet i så mange år hadde vist hans skole.

Ordfører Johannessen (Hole) talte for Norges landbrukshøyskole og høyskolens direktør, Ødegaard. Ødegård takket med en skål for Buskerud landbruksskole. Disse to talene fikk en begeistret mottakelse Etter disse talene foreslo Platou at man skulle syng den festsangen som er gjengitt ovenfor en gang til.

Oluf Landfald talte for byggekomitéen, en tale byggekomitéens formann Monrad takket for. Monrad talte så for arbeiderne. Ingeniør Skjenneberg talte for arkitekt Næss, som svarte med en takk til byggekomitéen for godt samarbeid.

Her fulgte en sang om byggekomitéen og arkitekt Næss.

Mel.: Aa kjøre vatten og kjøre ved

*Her var en strid med at faa det til
paa to aars tid hele greien.
Men arkitekten, han Næs, var gild,
og Monrad viste ham veien.
De to har tegnet og har bygget flot,
– selv 100 svalepar har bolig faat! –
Ja, de har stridd.
Og det har glidd.
En tak var ikke nu av veien.*

*Det syner sig, at det var nok bra
det byggekomitéen tænkte.
Og vi kan sagtens nu være gla`
at amtet fuld tillid dem skjænkte..
Her staar nu landbruksskolen makeløs
med fine vaaningshus og gilde fjøs.
I smaat som stort
Er heldig gjort
det byggekomitéen tænkte.*

Ordfører Sætre (Hurum) talte for noen komitéer som hadde vært nedsatt gjennom årene. Også her var det noen som hadde skrevet en sang: «De gamle komitéer»

*Du kan vel kanskje komme det ihu, fallera,
det var i nittenhundrede og sju, fallera,*

*at Landhusholdningsselskapet tok fat, fallera,
og fik en komité for skolen sat, fallera.*

*Det resulterte i utsættelse, fallera;
men Nedre Tandberg blev da kjøpt paa det, fallera,*

*Og nimandskomitéen kom istand, fallera,
Men den fik ingen indstilling istand, fallera.*

*Den reiste bare rundt og saa sig om, fallera.
Saa klok som ut den reiste, hjem den kom, fallera,*

*Amtstinget nævnte da op bare fem, fallera,
og vilde se hvordan det gik med dem, fallera.*

*De reiste og paa lystttur, det er sandt, fallera.
Og Varlo gaard foruten Tandberg fant, fallera.*

*Nei, ingen av de to vil tinget ha, fallera.
Men Buskerud, den syntes man var bra, fallera.*

*Det var i nittenhundrede og ti, fallera,
at man slog fast her skulde det nu bli, fallera.*

*Og alle gamle komitéer nu, fallera,
vi mindes vil med mild og kjærlig hu, fallera.*

Amtmann Platou talte så for skolens lærerpersonale, en tale han rettet til bestyrer Omre.

Godseier Solberg svarte på Sætres skål og talte så for Landhusholdningsselskapet. Han utbrakte en skål for Buskerud amt.

Ordfører Reinthon (Hol) holdt en tale for Modum, som ordfører Tvedt (Modum) svarte på.

Buskerud landbruksskoles bestyrer Ole Omre takket på egne og medlærernes vegne for amtmannens tale og sluttet med en skål for skolens overtilsyn.

Omholdt utbrakte en skål for den praktiske jenteskolen på Sancousi (Skotselv), som nå skulle nedlegges. Han rettet talen til bestyrer Fidje, som svarte med en humoristiske tale og en skål for damene. Denne talen fikk også stor applaus med klapping og hurrarop.

Umiddelbart etter talen leste Monrad opp et ironisk telegram fra en ukjent gruppe damer.

*Make til opmerksomhet skulde man aldrig ha set.
Vi venter på en anlædning til gjengjæld.
Allikevel ønsker vi skolen alt hæld.*

Damerne

Ordfører Haugejorden (Rollag) holdt så en tale for skolen og gav en fremstilling av Buskerud gårds historie. Han sluttet med en skål for prestestanden, som han adresserte til provst Sønderaall.

Sønderaall takket og utbrakte en skål for skolens elever.

Amtmannen talte for selskapets senior, godseier Solberg (Hole) og takket ham for alt han i årenes løp hadde gjort for landbrukets fremgang i Buskerud. Som synlig tegn på Landhusholdningsselskapets takknemlighet mottok han selskapets fortjenestemedalje i sølv. Her ble det igjen sterkt bifall.

Modums ordfører, Tvedt, utbrakte pressens skål, og redaktør Helseth (Hønefoss) takket med en skål for godt forhold mellom pressen og skolen. Her ble det sunget en sang om pressen skrevet for anledningen:

Melodi: I fjor gjætt eg gjeitin

*Ja, det har vi før hørt at pressen er mægtig,
at alt kan den greie med tale saa vægtig.
For den maa det store i græsset tit bite,
og tit gjør den stort utav det som er lite.*

*Mens skolen vi reiste, holdt pressen sig hjemme.
Vi saa ikke videre stormagten fremme.
Men hendte det stundom der blaaste litt kuling,
da var det saavist at vi skulde ha juling.*

*Dog godt ord nu, presse! vi vet du har tænder,
og gjerne vi vilde med dig være venner.
Vort maal stilles høit, se vort symbol paa stangen!
I fællesskap vinder for plojen vi rangen.*

*Vi pløier i folket, vi pløier i jorden,
Vi pløier for utsæd blandt ungdom i Norden
Av muld som av tanke kultur kan florere.
Naar utsæden renses, saa vokser det mere.*

Monrad talte for amtsagronom Gjerdrum og amtsingeniør Bugge.

Etter at festkomitéens formann hadde opplest de innkomne telegrammer, takket landbruksdirektøren for maten og man brøt opp for å samles i elevbygningens spisesal hvor det ble servert café avec. I den «beste stemning» fortsatte man her til man brøt opp for å rekke togene eller kjøre hjem. Buskerud landbruksskole var innviet, og undervisningen begynte 1. november 1912.

Gårdsanlegget

Hvordan så det nye gårdsanlegget ut? Et fotografi tatt fra Bakåsen i 1912 viser at det er skjedd store forandringer på kort tid. Den gamle restaurerte hovedbygningen sees til høyre i bildet. Til tross for omfattende reparasjoner hadde det lyktes å bevare Buskerud hovedgårds stil og karakter. Bygningen ble utvidet til en praktfull bestyrerbolig med kontorer. Førstelæreren skulle også ha sin bolig der.

Til venstre for hovedbygningen sees et lite stabbur, bygget i to etasjer. Det inneholdt nødvendige rom for lagring av matvarer etc.

Så følger den staselige og imponerende elevbygningen. Den gav plass til 80 elever, to i hvert værelse. I første etasje var det spisesal, bygget som en stor søylesal, en forsamlingsal med peis, lærerbolig,

kjøkken samt 7 elevrom. I annen etasje lå på begge sider en bred korridor med i alt 23 elevrom. Resten av elevrommene lå i loftsetasjen, hvor det også var gjesterom og andre nødvendige rom. I kjelleren var det foruten sentralvarmeanlegg til oppvarming av elev- og undervisningsbygning, en rekke praktiske anordninger som bryggerhus, tørkerom, bad og potetskrelleri.

Like bak elevbygningen stikker undervisningsbygningen opp. Den inneholdt to klasserom, som begge hadde plass til 25 elever. Videre var det laboratorier, rom til samlinger samt en stor tegnesal med rom til 80 elever. Tegnesalen kunne også benyttes til foredragssal og festsal m.m. og kunne da romme opp til 200 personer.

På den tredje siden i det store gårdstunet ligger den store uthusbygningen. Den var 60 meter lang og hadde en grunnflate på 1 670 m². Der var det fjøs med 77 båser og 8 kalvebinger. Her skulle det også være plass til 700 lass høy og 800 lass halm. I denne bygningen var prinsippet om å bygge mest mulig i jern og stein gjennomført.

Foruten disse store bygningene var det noen mindre bygninger utenfor det store tunet, blant annet to mindre villaer til bolig for gartner, sveiser, gårdsfullmektig og gårdsarbeidere. Her var det også en smie.

Alle bygninger og boliger var holdt i lyse og vennlige farger. Det var innlagt elektrisk lys overalt. Alt maskinarbeid på gården ble drevet med elektrisk kraft.

Buskerud landbruksskole slik den så ut ved innvielsen i 1912.

Foto: Buskerud Fylkesfotoarkiv

Buskerud gård før den ble landbruksskole. Buskerud amt kjøpte eiendommen i 1910. Gårdens hus var da i dårlig stand.

Foto: Buskerud Fylkesfotoarkiv

Skolens utdanningstilbud

Skolen var nesten utelukkende en teoretisk landbruksskole. Hvert år skulle det bli opptatt 25 gutter til 1 ½ års kurs, De gikk over to vintre og en mellomliggende sommer. Om vinteren skulle elevene oppholde seg på skolen, om sommeren arbeide som lærlinger rundt om på forskjellige veldrevne gårdsbruk i amtet. Hver høst skulle det settes i gang et 5 måneders vinterkurs beregnet på 25 elever. Mens guttene om sommeren var ute på gårdene, skulle det holdes et 6 måneders jentekurs for 20 elever med undervisning i praktiske gjøremål som planting, hagestell, sylting o.l. Det skulle dermed bli i alt 75 elever på skolen om gangen. Det kunne være plass til 80.

Konklusjon

Buskerud amt fikk i 1912 en tidsmessig landbruksskole. Gårdsanlegget var bygget rundt et vakkert tun.

Noen av bygningene var laget med forbilde i den gamle hovedbygningen. Flate, fine jorder omgav skolen. Elevene og lærerne må ha hatt et hensiktsmessig og vakkert arbeidsmiljø.

Buskerud landbruksskole har opp gjennom årene gjennomgått til dels store forandringer, både i selve gårdsanlegget og i undervisningen. Bygninger er blitt revet, nye er kommet til. Undervisningen er endret i pakt med tiden.

Mange bønder har fått en god utdanning her. Skolen har mange takknemlige elever.

KILDER:

Fremtiden 8. august 1912

Buskeruds Blad 10. august 1912

Oplandske Tidende 10. august 1912

Buskerud fylke: *Buskerud gård 4000 år. Utdanning i 100 år*

Ingar Hellerud:

Den gang skoleelever og husmødre plantet skog

Skogbruksleder Willy Danielsen var en dyktig skogens mann. Her er han på besøk da det ble plantet i skogen til Per Mørk nær Langvann. En varm dag sist i mai var det godt med drikke. Fra venstre: Hjørdis Hølen, Willy Danielsen, Karen Olafsen, Nelly Hvidsten og Ingrid Skretteberg.

Foto: Ingar Hellerud

Før, under og etter siste verdenskrig var det vanlig at husmødre var hjemme med barn og stell av hus, mens mennene sørget for inntekter. Det var nok heller ikke så lett å få seg arbeid for kvinner. I onnene hendte det at husmødre fikk seg jobb på gårdsbruk. I skuronna trengte bøndene hjelp til binding av kornnek og om høsten til potetplukking. Før potetopptageren kom, var det vanlig å grave opp potetene med grev. Det var et tungt arbeid, som mange husmødre deltok i. Alt dette var sesongarbeid. Noe annet arbeid var det lite av for kvinner. Noen fikk jobb på kontor, noen i butikk. Og noen jobbet her i Modum ved papirfabrikkene, der de jobbet på papirsalen som papirsorterersker.

Skogplanting ble vanlig etter siste verdenskrig

I mange år var det plukkhogst som ble utført i skogene, og skogen forynget seg selv. Men etter siste verdenskrig ble flatehogst mer vanlig. Da oppstod behovet for skogplanting.

Organisering

I Modum var det et par skogkulturgjenger som drev med skogplanting om våren og høsten. Det kunne være 7–8 plantere i hver gjeng. Hver gjeng hadde en leder. Skogbrukslederen i kommunen henviste kulturgjenglederen til de forskjellige skogeiere som ønsket skogplanting.

Plantene kom i bunter fra Sønsterud skogplanteskole i Åsnes. Hver bunt inneholdt 50 planter, for det meste granplanter. I de første årene ble plantene lagret på gården til Per Mørk. Her bodde skogbruksle-

Skogplanting på Øst Modum. Fra venstre: Ruth Skyliholt, Hjørdis Hølen, Olga Skretteberg og Torbjørg Kristoffersen.

Foto: Ingar Hellerud

der Willy Danielsen noen år. Skogeierne kom hit og hentet planter. Seinere ble plantene hentet fra Buskerud skogselskaps planteskole på Hokksund av hver enkelt skogeier.

Plantene som skulle plantes ut i utmarka, ble ofte kjørt ut med hest eller båret ut av de som skulle utføre plantingen. Seinere, da skogsbilveiene kom, ble de kjørt ut med traktor eller bil. Plantene ble ofte jordslått i fuktig jord nær feltet der de skulle settes ut.

Plantingen foregikk på mange forskjellige steder, mange ganger langt til skogs. Det var ikke så mange

som hadde bil, så planterne ble gjerne hentet av noen som hadde det, gjerne gjenglederen. I noen tilfeller kunne man gå eller sykle for å komme til plantefeltene.

Når planterne skulle ut i felten, la de plantene inn i ei fuktet tøyfille (striesekk), som hver planter hadde med seg sammen med plantehakka.

Skoleungdom planter skog.

I mange år var det vanlig å bruke skoleungdom (gutter) til skogplanting. Einar Amundrud fortalte da han var elev ved Bøen skole, at lærer Jacob Andreas Samuelsen tok elevene med en dag om sommeren ut på skogplanting. Men noen organisert skogplanting kom som nevnt ikke før etter siste verdenskrig. Landet skulle bygges opp igjen. Og unge som eldre ville ha jobb. For skoleelever og mange unge menn var skogplanting noe de kunne tjene penger på. Men det var også noen som ikke hadde jobb av eldre ungdom og godt voksne som tok på seg skogplanting.

Husmødre overtar skogplantingen

Utover i 1960-årene overtok husmødrene mer og mer. Disse kom vesentlig fra Vestre Spone og Åmot. Mye av grunnen til at husmødrene ville plante skog, var at de ville tjene egne penger. Skogeierne var også interessert i å ha kvinner i arbeid med skogplanting. De var mer til å stole på. Noen av guttene hadde en tendens til å gjemme bort planter. Det tjente de på, for de fikk betalt for hver plante de «plantet». Det ble aldri kontrollert hvor mange planter hver enkelt plantet. En stolte på ærligheten til de som plantet.

Hvordan foregikk plantingen?

Det var barrotplanter som den gang ble plantet. Det medførte litt arbeid for hver plante som ble satt ut. Med plantehakka ble topplaget på bakken fjernet i firkant ca. 30 ganger 30 cm. Så ble planten satt i jorda og topplaget lagt over igjen, men nå med graset ned. Dette ble gjort for at graset ikke skulle komme så

raskt. Topplaget holdt dessuten på fuktigheten i jorda, slik at planten fikk en god start. En tråkket gjerne forsiktig rundt planten, slik at kontakten jord/plante ble god.

Det hendte det ble plantet i myrtrakter. Her ble det på noen steder pløyd opp fårer, slik at jorda kom opp og litt høyere enn myra. Plantene ble da satt i omvendt får, og klimaet ble bedre for plantene.

På mange felt var det ofte mye kvist. Da var det ikke alltid lett å finne plass til planten. Fikk en først plantet på slike steder, var planten vernet mot dyretråkk og ugras.

Noen skogeiere brente plantefeltet. Da ble det lettere å få satt ut plantene, og det ble mindre uønsket vegetasjon de første årene. Men det måtte naturligvis utvises stor forsiktighet ved brenning av felt.

Skogplanting på dyrket mark

Da traktor og maskiner kom for fullt omkring 1960, ble mange brattlendte jorder tilplantet med skogplanter. De egnet seg ikke for maskinell drift.

Skogplanting på dyrket mark var ikke alment godtatt. En gang det ble plantet skog på et bratt jorde på gården Natvet, gav herredsskogmesteren grønt lys. Og han tilføyde: Sett i gang før herredsagronomen kommer.

Alt har sin ende

Utearbeid kunne være tøft når regnet styrtet ned. Ja, mange dager ble det ikke plantet pga. regn. Og inntektene ble deretter. Etter noen år ønsker flere av husmødrene jobb der de kunne jobbe hver dag. Flere fikk arbeid i små og store bedrifter, for eksempel Åmot-bedriften Elektrokontaktfabrikken (ELKO), som produserte kontakter, støpsler m.m. Her fikk mange husmødre en arbeidsplass der de kunne jobbe inne uavhengig av været. Men mange savnet nok det fine plantelivet på de solfylte dagene. Og mye har skjedd med kvinnene i arbeidslivet siden den gang.

Arnt Berget:

Den som graver en grav...

Knut Solli var kjerketjener og graver på Snarum. En gang det var begravelse, hadde det vært et langvarig regnvær, slik at jorda var blitt vasstrukken og kantene på den nygravde grava temmelig løse.

Under seremonien i kjerka kom det ei ny stri regnskur, og Knut som var engstelig for at gravkantene skulle rase nedi, gikk for å inispisere. Han kom nok

litt for nær kanten, for en god del jord raste ned i grava. Det var på hengende håret at ikke graveren fulgte med. Han fikk kasta seg inn på fastere grunn og løp mot kjerka. Der var presten Essendrop midt i ritualet da Knut kom stormende inn og ropte: «*Vil di han'n i grava, får di komma med'n, for nå var det nest før je havna i mi eia grav!*»

«...ellers dreper dom hverandre!»

Immanuel Stang var lensmann for Modum fra 1. september 1895 til 1. januar 1897, da bygda ble delt i to lensmannsdistrikter. Han fortsatte da som lensmann for Nordre Modum inntil han søkte avskjed 1. april 1933. (Utdrag fra Modums historie.)

Fra barnebarnet Bjørn Stang har Gamle Modum mottatt denne dramatiske beretningen: Historien hadde han en gang hørt over sjakkbrettet på lensmannskontoret.

Min farfar – «Bestefar» – var lensmann på Modum den gang Gravfossen ble bygget ut. Det kom ofte meldinger om bråk på anlegget, men Bestefar lot dem få «slåss i fred». Han var ikke særlig høy av vekst, lensmannen, men han var brei og beinsterk. Han lærte meg å kaste motstandere i brytekamp: Gå lavt inn, lås grep, løft opp og kast. Det fungerte for meg i skolegården. Jeg er heller ikke særlig høy.

Så en kveld kom en alvorlig melding fra Gravfoss:

– Du må komma, Stang, ellers dreper dom hverandre!

Det var kokka som ringte. Han kjente henne og forsto at det var alvor. Bestefar lot sin fullmektig få fred, men sendte bud på sin venn Lars smed. Han var storvokst og hadde en blyhanske inni lovotten sin. Og den var han en mester i å svinge! De var et fryktet par, lensmannen og smeden.

En onkel av meg, Einar, fikk i oppdrag å legge sele på hesten Tulla og spenne henne for karjolen. Hun fikk trave raskt mot åstedet. Men fra Vikersund til anlegget var det et godt stykke, og med hesteskysst tok det tid. Da de kom frem til brakkedøra, var alt stille. Noen hadde nok fått høre at det var sendt bud på «øvrigheta».

Bestefar satte lensmannslua godt på plass, slo i brakkedøra med mahognystokken sin og ropte:

– Lukk opp i lovens navn!

Døra gikk opp, den svingte innover. Der inne var alt mørkt. Da Bestefar tok et skritt fram, ante han mer enn han så et spett komme mot seg. En mann på venstre side av døra slo, men spettet traff den ennå ikke helt åpne døra så flisene føyk, før det traff gamlelensmannen over brystet. Han gikk ned på kne med brukne ribbein. Da var det at Lars smed tro til og raskt lå to, tre mann og sprellet på brakkegulvet. En slo på lyset, og resten av kara ba om nåde.

Farfar fikk lua på plass og stavret seg på beina,

Immanuel Stang med sin kone Karoline ved flaggstanga på Mynta før 17.- maitoget på Vikersund.

Foto: Modum biblioteks fotoarkiv

rettet seg opp som best han orket – og sa med sinne i stemmen:

– Heretter oppfører dere dere som fornuftige folk! Blir det mer bråk her, havner dere i kasjotten alle sammen!

Det ble ikke flere bataljer på det anlegget. Tulla fikk trave langsomt på hjemvei. Risting ville gubben med brukne ribbein ikke ha noe av.

Vidar Brekke:

Modum Barnehjem

Modum Barnehjem ble besluttet opprettet av et samlet møte i Nordre og Søndre Modum Indremisjonsforeninger på Vikersund skole 24. mars 1890. Tomt fikk de gratis av Christoffer Jensen Disen og hustruen, Karen Nilsdatter Vandsembbråten på gården Disen. De ga også bort en del tømmer og kr 600 i kontanter til bygging av barnehjemmet. Ved overdragelsen ble det forutsatt fra givernes side at barnehjemmet skulle drives som en gren av indremisjonen. Indremisjonsforeningene startet umiddelbart med innsamling av midler til byggingen.

Det ble valgt et styre for barnehjemmet. Dette besto fra starten av sogneprest Grønvold, fru Wigersund og lærer Kolsrud fra Nordre Modum Indremisjonsforening og Anne B. Sveaas, A. Sveaas og Anne Sveaas fra Søndre Modum Indremisjonsforening. Christoffer og Karen Disen var medlemmer av styret på livstid. Styret skulle til enhver tid bestå av tre personer oppnevnt av Nordre Modum Indremisjonsforening og tre personer fra Søndre Modum Indremisjonsforening. I tillegg skulle alltid en av Modums prester være medlem av styret. I tillegg til disse kom altså Christoffer og Karen Disen.

Byggekomité ble nedsatt. Denne besto av bane-

mester Olsen, byggmester Meuche, Johan Helgestad, sogneprest Grønvold og Christoffer Disen. Statutter for barnehjemmet ble utarbeidet. Disse ble endret en rekke ganger før hjemmet kom i drift. I henhold til statuttens § 2 i de først vedtatte statutter tok hjemmet sikte på bare å ta imot piker i alderen fra 2 til 7 år, og gi dem fullstendig underhold og utdanning til dyktige tjenstepiker. Allerede i 1892 ble denne paragrafen endret til: «Modum Barnehjem optager fattige, foreldreløse og forsømte barn i en alder fra 2 til 7 år, med det formål å skaffe dem en kristelig opdragelse, undervisning i folkeskolen, fullstendig underhold, og ved opplærelse i huslige sysler uddanne dem for det praktiske liv». Statuttene var etter dette uendret helt til 1969.

De første barna ble tatt imot og innskrevet 5. september 1892. De fleste barna var hjemmehørende i Modum, men også utenbygds barn kom til hjemmet.

Tidlig bemanning og beboere

Bemanningen ved barnehjemmet besto etter hvert av bestyrerinne, kokke og tjenestejente. Antall barn ved hjemmet var også nokså konstant i alle år, dog noe færre etter hvert i 1960-årene.

Modum Barnehjem 1963.

Foto: Modum biblioteks fotoarkiv

Bestyrerinner ved hjemmet

1900?–?	Marthe Elisabeth Lassen
1910?–1911:	Konstanse Natalie Nilsen
1911– 1912:	Enke Aagot Bergljot Lassen Bergh
1928?–1935:	Guro Hegna
1935– 1939:	Ingrid Jacobsen
1939– 1948:	Frøken Ingeborg Strømme
1948:	Frøken Borghild Mosaker – vikar
1949– 1956:	Frøken Borghild Mosaker
1951:	Frøken Kirsten Lobben – vikar
1956– 1964:	Frøken Margaret Nilsen
1960:	Björg Falstad – vikar
1960:	Frøken Valborg Bommen – vikar
1964– 1967:	Fru Øverland Johansen. Mannen, Ingvald Johansen, fungerte som husfar ved hjemmet.
1967– 1969:	Fru Oddleiv Kleiven Ellefsen. Hennes mann fungerte som husfar i en overgangsperiode.

Bestyrerinnens lønn

Av en annonse i Aftenposten 15. september 1915 framgår ved utlysning av ledig stilling som bestyrerinne på barnehjemmet at lønn var kr 400 per år med tillegg av fritt opphold. Bestyrerinne frøken Strømme hadde kr 175,- i lønn for april 1946. Frøken Borghild Mosaker hadde kr 300,- i lønn for april 1950.

Barnas ve og vel

Det er all grunn til å tro at barna på barnehjemmet som hovedregel hadde det bra, fikk riktig kosthold, var godt kledd, fikk omsorg, skolegang og i det hele tatt ble ivaretatt på en god måte.

Bestyrerinnesaken

Aagot Bergljot Lassen Bergh ble ansatt som bestyrerinne ved barnehjemmet fra 1. november 1911.

Det ble tidlig stilt spørsmål ved om alt var som det skulle være ved barnehjemmet etter at Bergh overtok som bestyrerinne. Anne Marie Arnesen ble sendt til barnehjemmet for å undersøke forholdene nærmere i januar 1912. Hun var oppnevnt av Modum Helseråd til å føre tilsyn med barnehjemmet. Ved besøket omtalte barna sin pleiemor med så påfallende kjærlighetsuttrykk at Arnesen mente dette var mistenkelig i seg selv.

Våren 1912 hadde også et medlem av styret ved barnehjemmet henvendt seg til skoleinspektør Svensen, og fortalt at alt ikke var som det skulle ved hjemmet. Vedkommende hadde undersøkt litt rundt andre arbeidsforhold fru Bergh hadde hatt, og dette bare forsterket ønsket om å få fru Bergh fjernet. Ikke alle styremedlemmene var enig i et så drastisk skritt.

«Drammens Blad» hadde fått meddelelser av «uhyggelig art». Bergh skulle ha begått så store overgrep mot barna at den ikke ville gjengi disse. Blant annet skulle hun ha smurt inn flere av guttene med tjære om natten. Fem jenter rømte til fru Karen Disen,

Karen Disen til venstre, Guro Hegna til høyre.

Foto: Modum biblioteks fotoarkiv

senere også to gutter. Begge disse guttene skal ha blitt utsatt for tjærebehandling som straff.

Enkefru Bergh ble ifølge «Fremtiden» avskjediget 29. september 1912 i kjølvannet av nevnte sak. Siden fru Berg ikke ville forlate stedet med øyeblikkelig virkning, ble to av styrets menn satt til å holde vakt for å påse at de anvisninger styret hadde gitt, ble fulgt. To av styremedlemmene overtok ansvaret for barnehjemmet inntil ny bestyrerinne ble ansatt. På dette tidspunktet oppholdt det seg 17 barn i alderen 4–16 år på hjemmet.

Bestyrerinnen ville imidlertid ikke gi fra seg nøklene til hjemmet. Hun påberopte seg retten til å jobbe i oppsigelsestiden på tre måneder. Etter en stor pipekonsert ved barnehjemmet om kvelden 30. september 1912 valgte imidlertid bestyrerinnen å flykte fra hjemmet. Se nærmere omtale av pipekonserten nedenfor.

Sogneprest Amlund hadde reist sak til herredsstyret i Modum om opprettelse av kommunalt barnehjem. Denne saken ble behandlet i herredsstyret 24. januar 1913. Anne Marie Arnesen kunne ved dette

møtet berette at forholdene ved barnehjemmet nå var betydelig bedre enn de hadde vært ved forrige besøk. Til tross for at enkelte herredstyrerepresentanter mente det måtte veie tungt at det var sognepresten som hadde bedt om at kommunalt barnehjem burde vurderes opprettet, besluttet Herredsstyret at dette ikke var aktuelt.

Sogneprest Amlund hadde vært formann i styret for barnehjemmet i flere år, men ble ikke gjenvalgt til styret da dette ble valgt 28. januar 1912. Pastor Skaar tok Amlunds plass, men kom etter kort tid på kant med bestyrerinnen, enkefru Bergh. Gårdbruker A. A. Sveaas fra Refsahl i Åmot overtok da som formann. Saken rundt Bergh hadde nok skapt uro i styret for barnehjemmet allerede fra årsskiftet 1911/12. Når Amlund ikke ble gjenvalgt til styret, skyldtes nok det at Amlund ønsket opprettet et kommunalt barnehjem. Det var nok enklere for Amlund å ta dette opp med Modum kommune etter at han var ute av styret, men lett kan det ikke ha vært.

Bestyrerinnen, Aagot Bergh ble i 1913 siktet for overtredelse av straffeloven §§ 219 og 386.

Bestemmelsen i § 219 omhandlet straff for unndragelse av forsørgelsesplikt, vanrøkt, mishandling eller annen lignede adferd. I § 386 omhandles straff for den som uten hensikt å skade, i overilelse eller av uforstand overskrider vedkommendes refselsesrett. Rettslig forundersøkelse ble åpnet av sorenskriveren i Eiker, Modum og Sigdal 27. mars 1913.

Sommeren 1913 ble Bergh ansatt ved De betalendes feriekolonier i Kristiania. Hun ble kort tid før 19. november 1913 ansatt ved et gatehjem i Kristiania, blant annet på grunnlag av en mengde flotte attester. Etter at bestyrelsen fikk greie på det hun tidligere hadde vært involvert i, ble hun umiddelbart avskjediget.

Pipekonsert mot bestyrerinne

I *Gamle Modum* for 1995 skriver Thure Lund om en pipekonsert ved barnehjemmet mot bestyrerinnen fru Østvedt. Han skriver at det skjedde for om lag 75 år siden, altså skulle den ha funnet sted cirka 1920. Det har ikke lyktes å finne spor etter noen bestyrerinne som het Østvedt på Modum Barnehjem. Avisene fra rundt 1920 omtaler heller ingen ny pipekonsert på barnehjemmet i Modum på denne tiden. Leser en diktet som er gjengitt nedenfor, kan det se ut som om Oluf Th. Sønsteby sammenligner forholdene i saken fra Modum med en sak i Eidanger. I saken fra Eidanger ser det ut til at bestyrerinnen het Østvedt. Lund skriver om opptøyer i Vikersund. Bakgrunnen var påstander om at bestyrerinnen på barnehjemmet var i overkant streng, og hadde en tendens til å over reagere. Befolkningen møtte fram ved barnehjemmet, og laget en voldsom pipekonsert – som en protest mot bestyrerinnen. I anledning pipekonserten ble det forfattet et dikt av Oluf Th. Sønsteby. Diktet ble solgt rundt omkring i bygda for 20 øre per eksemplar.

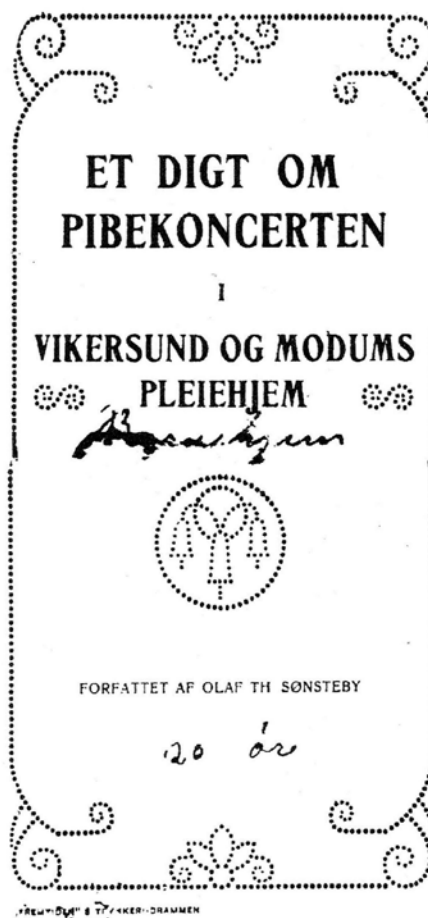
*Naar bygden et saadant legat vil ha,
Medlemmer av missionen det maa den helst ta,
da kan de sine Søstre takke forsidst,
og alleslags Sladder det faar de da vist.
Ta i og dra, da har dem det bra,
og med Velsignelse reiser de vel derifra.*

*I Vikingen fik vi hendes Billede se,
der var hun afmaalet så sort som en Sme,
med Tjærebutten paa Bakken og Kosten i Haand,
hun lignede formelig Formørkelsens Aand.
Ta i og dra o.s.v*

*Nu er hun til Øvrigheden vel overladt,
i Hønefoss blev hun samtidig indsat.
Om Mulighed faar hun vel ogsaa lidt straf.
Hun bliver vel dømt efter mild Paragraf.
Ta i og dra o.s.v*

???

*[som] «Buskeruds Blad» fortæller min ven.
Bestyrerinden i Eidanger havde ligedan Magt,
men af Styrelsen blir hun vel ogsaa opsagt.
Ta i og dra, sligt er ikke bra.
Fru Østvedt hun hedte, hun maa derifra.*

Omslag til «Et dikt om Pipekonserten» i Vikersund og Modums Pleiehjem.

Fremtiden Trykkeri i Drammen benevner dikteren Olaf Th. Sønsteby. Det riktige navnet synes å være Oluf Th. Sønsteby. Diktet i seg selv synes vanskelig å tolke uten kjennskap til forholdene på den tiden diktet ble skrevet. Når det i andre vers nevnes «Vikingen», er det nok liten tvil om at Sønsteby tenker på satirebladet «Vikingen», som ble utgitt i tiden 1862–1932. Kraftfulle karikaturer var bladets kjennetegn. Teksten i tredje og fjerde vers sett i sammenheng, gir sterke indikasjoner på at Sønsteby sammenligner med en sak i Eidanger.

Sak om styremedlemmers leveranser av varer og tjenester

I 1913 var avisene svært opptatt av at mange av barnehjemmets styremedlemmer, som ofte var kjøpmenn, leverte store mengder av de varer barnehjemmet trengte. Det ble stilt spørsmål ved om dette var bedre organisert enn det som godt var. I «Fremtiden» 19. april 1913 skriver tidligere kasserer for barnehjemmet, Andr. Chr. Røgeberg, som for øvrig også var kjøpmann og hadde levert varer, blant annet at de som leverte varer, normalt solgte varene til priser langt under det som var normal utsalgspris. Når økonomien på barnehjemmet til tider var dårlig, ble det også ytet kreditt på betydelige beløp. Han nevner at Hans Øhren (også han var kjøpmann), som etterfulgte ham som kasserer for barnehjemmet, til tider ytet rentefri kreditt på opptil kr 1 000. Kredittiden var ofte lengre enn det som ellers ble innvilget. Røgeberg tilbakeviste med dette påstandene om at lokale kjøpmenn skodde seg på styreverv i barnehjemmet.

Avstraffelse på barnehjem

På barnehjemmene var vanlige avstraffelsesmetoder bjørkeris, springe under iskaldt vann, være inne sperret i mørke og avlåste rom, skammekrok mv. Tjærebehandling, som i den tidlige saken fra barnehjemmet i Modum, var nok ikke så vanlig. Årsaken til at barna fikk straff kunne være mange. Det skulle ofte lite til. En sengevæter ble for eksempel straffet. Årsakene til at barna havnet på barnehjem, var mange. Generelt hadde folk dårlig råd, det var stor arbeidsledighet, mange av de som hadde arbeid, hadde ofte bare sesongarbeid, det vil si arbeid for en kortere tid av året. Det var store barneflokker. Helsevesenet var dårlig utbygget. Var en syk, fikk en understøttelse av fattigvesenet, men støtten var meget liten. Folks levealder var lav, det betød mange enslige forsørgere. For barna ble ofte tilværelsen hjemme vanskelig. Mange ble utsatt for fysisk vold. De kunne bli vitner til at mor og far kranglet og var voldelige. Drikkfeldigheten medførte at mange barn følte seg utrygge og redde hjemme. Kanskje det ikke alltid var så enkelt å oppføre seg anstendig når en kom på barnehjemmet. Rastløsheten var plagsom. Mange klandret foreldrene for at de måtte sendes på barnehjem. De kom fort i konflikt med autoriteter –

som for eksempel bestyrerinnen. De kunne være i opposisjon til de fleste.

For bestyrerinnene var nok ikke hverdagen enkel. Bestyrerinnene var sjelden lenge på ett sted.

Bemanningen på hjemmene var gjennomgående lav. Fysisk avstraffelse var vanlig i samfunnet, jf. skolen. Problemet synes i saken fra Modum Barnehjem å være at avstraffelsen som i perioder skjedde der, gikk ut over det som var akseptabelt – også på den tiden.

Formenn i styret for Modum Barnehjem

Sogneprest Grønvold var formann i det første styret for Modum Barnehjem. Sogneprest Amlund var formann i flere år fram til 1912. I protokoll for Nordre Modum Indremisjonsforening framgår at han ble valgt inn i styret i et fellesmøte mellom Nordre og Søndre Modum Indremisjonsforeninger 29. januar 1905. Vi ser videre at han ble gjenvalgt i 1906 og 1907. Han ble valgt inn i styret i et fellesmøte 4. april 1909 og det samme 27. februar 1910. Protokollen omtaler ikke valg på styremedlemmer i tiden fra 1917 til 1933, heller ikke hvem som var formenn.

Formenn i årene videre:

1946–1950:	Pastor Håkon Gulleik Seim
1951–1954 :	Arnfinn Wahl
1955–1964 :	Henry Thompson
1965–1966 :	Johannes Roli
1967–1968 :	Kjell Hæhre
1969–1971:	Jan Marcussen
1972–1980/81 :	Ole Buxrud
1981–Avvikling:	Jan Marcussen

Hvem betalte for driften av barnehjemmet

Driften av Modum Barnehjem ble for en stor del finansiert av legater, gaver fra private og foreninger. Forpleiningsgodtgjørelsen for hvert barn per måned var i 1955 kr 150 for innenbygds og kr 190 for andre. Det var kommunene v/vergerådene og – i noen tilfeller – foreldrene som betalte denne godtgjørelsen, jf. ovenfor om kommunenes refusjon fra misjonen og dennes refusjon fra staten. Forpleiningsgodtgjørelsen var den viktigste faste inntektskilden. Statsbidraget utgjorde kr 3 000 og bidraget fra Modum kommune kr 4 000 for året 1955. Kommunen ytet også 1 kW strøm gratis, og viste stor imøtekommenhet til å hjelpe ved forskjellige anledninger. Mange av de private giverne og foreningene som støttet, gjorde dette fast. Apotekerne ytet ofte gratis tran og medisiner. Syforeninger strikket sokker, strømper og votter. Frukt og bær var alminnelige gaver. Men de fleste ytet kontanter.

Mange opprettet legater til fordel for Modum Barnehjem.

Restaurering

Barnehjemmet var nesten konstant under restaurering i siste halvdel av 1940-tallet og de første årene i

1950-årene. Behovet for oppussing var stort. Blant annet ble hele 2. etasje pusset opp fra januar 1953, det ble lagt kloakk og nytt klosett ble installert, vaske-maskin, sentrifuge og kjøleskap ble kjøpt inn, og nytt gjerde ble satt opp mot naboeiendommen, Skogstad feriehjem.

Brann

Stor sorg rammet barnehjemmet, da det brant ned til grunnen 28. mai 1953. Støtten i befolkningen var imidlertid overveldende. Gårdbruker Johan Nikolaus Disen – sønn av Christoffer Jensen Disen – tilbød umiddelbart at alle barna kunne flytte inn hos ham. Mange andre tilbød seg også å ta barn i forpleining. Man fant at det var mest hensiktsmessig å la flere forskjellige ta midlertidig hånd om barna. Barna ble derfor innplassert i flere forskjellige private hjem. Det ble nedsatt en byggekomité. Gjenoppbyggingen gikk raskere enn en kunne forvente, og bidragsyterne var mange.

Innvielse av nytt barnehjem

Nytt bygg ble tatt i bruk våren 1954. Innvielsesfest ble holdt 5. september 1954. Bygget var praktisk og moderne. Gjenoppbyggingen hadde kostet kr 193 732. Kjøpt grunn utgjorde kr 1 846, kjøleanlegg, kr 4 400, tørke og vaskeri, kr 2 670 og byggekostnader, kr 184 816. Nybygget ble finansiert ved brannforsikringssummen, kr 114 228, bidrag fra kommunen, kr 25 000, lån kr 32 000 og legater/gaver.

Formann for styret, Arnfinn Wahl, takket på innvielsesfesten alle som hadde vært med å hjelpe hjemmet i den vanskelige tiden.

Andre hjem for barn i Modum

Modum Barnehjem har nok vært det eneste tradisjonelle barnehjemmet i Modum opp gjennom tidene.

I 1948 var det kun fem slike barnehjem i Buskerud. Det var to i Drammen, to på Ringerike – i tillegg til Modum Barnehjem. På Modum Bad startet Norges Røde Kors i 1941 rekonvalesenthjem for barn. Fra starten ble det gamle hovedhuset benyttet. I 1944 sto nytt bygg ferdig, med plass til 50 barn. Hjemmet ble kalt Tomtebo. Etter hvert var det stort sett barn med astmalidelser som holdt til på Tomtebo. Stærkeby Barnepensjonat ble drevet av Randi Stærkeby. Hjemmet lå under Kjølstad, og ser ut til å ha hatt drift i det vesentlige om sommeren. Hjemmet var i drift fra slutten av 1940-årene.

Nedleggelse og avvikling

I styremøte 6. september 1968 redegjorde formannen, Kjell Hæhre for hjemmets eksistens de 2–3 siste årene. Det sto dårlig til med økonomien og hjemmet for øvrig. Det var for få barn. Dette førte til underskudd på driften hver eneste måned. Styremedlemmene ga imidlertid uttrykk for at så lenge det fantes ett barn som trengte hjem, kunne ikke barnehjemmet legges ned. Barnehjemmets fremtid ble neste gang drøftet i

et felles møte mellom styret for barnehjemmet og styrene for indremisjonsforeningene 14. november 1968. Flere brev ble referert i møtet. Blant annet brev sendt til Sosialdepartementets Barnevernsavdeling, hvor det ble forespurt om departementet kunne hjelpe med flere barn til hjemmet. Økonomien var fortsatt svært anstrengt, og det ble bestemt at pensjonsprisen skulle økes til kr 950 per barn per måned for samtlige kommuner. Møtet besluttet at driften skulle fortsette til 1. juli 1969. Nytt felles styremøte ble berammet til 20. januar 1969.

Følgende enstemmige vedtak ble fattet i dette møtet: «Barnestyret i samråd med styrene i begge indremisjonsforeningene ble enige om at barnehjemmet midlertidig nedlegges på grund av manglende behov i Modum. Nedleggelsen trer i kraft den 1. juli 1969. Det ble bestemt at statuttene for barnehjemmet skulle forandres før årsmøtet». Det ble pålagt styret å utarbeide forslag til nye statutter.

Nye statutter med mindre endringer, ble vedtatt i årsmøtet 20. april 1969. I dette møtet deltok styret for barnehjemmet og styrene for de to indremisjonsforeningene i Modum.

De siste barna forlot barnehjemmet 30. juni 1969, og driften av Modum Barnehjem som barnehjem hadde med dette opphørt. Hjemmet ble fra 8. september 1969 leid bort til Ester Solheim, Oslo. Hun skulle drive stedet som et rekreasjonshjem med navnet «Solpensjon».

Styret for barnehjemmet og styrene for de to indremisjonsforeningene i Modum besluttet så i felles møte 2. april 1971 at hjemmet skulle selges til Oddvar Moen. Oddvar Moen var på den tiden formann i Vikersund Indremisjonsforening. Oddvar Moen deltok ikke i behandlingen av saken. Vedtaket om salg til Moen var enstemmig. Det ble knyttet vilkår til salget, da det ble forutsatt at hjemmet skulle drives som et alderspensjonat for oppgående pensjonærer. Hjemmet skulle drives i kristen ånd. Disse forhold ble inntatt i skjøte utstedt 2. april 1971. Salgssummen til Moen utgjorde kr 315.000. For pengene man fikk for hjemmet, skulle det bygges en paviljong på Gulsrud Leirsted i Modum. Gulsrud Leirsted ble drevet av Buskerud krets av indremisjonen.

Oppgjør fra Oddvar Moen skjedde ved betaling av kr 215.000 til barnehjemmet 20. oktober 1976. Resterende beløp, kr 100.000 skulle betales avdragsvis og rentebelastes. Utdeling av barnehjemmets midler ble foretatt ved gaveoverføringer på kr 40.000 til hver av de følgende 12. januar 1979: Åmot kapell, Åmot, Vaaraan kristelige ungdomsforening, Geithus og Vikersund menighetssenter, Vikersund. Gulsrud Leirsted fikk så overført kr 300.000 3. oktober 1980. Videre fant disse overføringene sted 21. april 1983: Gulsrud Leirsted, kr 40.000, Vaaraan kristelige ungdomsforening, kr 35.000, Vikersund menighetssenter, kr 35.000, Nykirke menighetsråd, kr 35.000 og Modum søndagsskoleforening, kr 5.000.

Erstatninger til barnehjemsbarn

Formannskapet i Modum vedtok enstemmig 18. mai 2009 at det skulle etableres en vederlagsordning for personer som hadde vært utsatt for overgrep eller omsorgssvikt i institusjon eller fosterhjem under plassering av Modum kommunes barnevern. Ordningen skulle gjelde for vedtak fattet i perioden 1945–1980. Maksimalt erstatningsbeløp ble vedtatt skulle være kr 725 000 per person.

Kommunal vederlagsordning for tidligere barnehjemsbarn ble i Modum avvirket 31. mai 2012. Det var behandlet 15 søknader, hvorav 8 søknader ble innvilget. Om alle disse fikk erstatning etter opphold på Modum Barnehjem, vites ikke. Det kan ha vært erstatning til barn som har oppholdt seg på andre institusjoner også. Erstatningene utgjorde totalt kr 3,8 mill. Den siste søknaden ble behandlet i 2013.

Kommentar

Når det i denne artikkelen er mangelfulle oversikter over de tidligste bestyrerinner og formenn, har dette sammenheng med at det i liten grad finnes arkivmateriale fra denne tiden. En vet at barnehjemmets styre ofte holdt sine møter på barnehjemmet, og at det kan ha blitt oppbevart arkivmateriale der. Dette kan således ha gått tapt i brannen i 1953.

KILDER:

Modum menighetsblad
Folketellingene 1865, 1875, 1900 og 1910
Fremtiden – 25. februar 1912, 25. januar 1913, 27. mars 1913, 16. april 1913, 19. april 1913
Aftenposten – 15. september 1915
Modums historie – «Gårdshistorien» v/ Arnt Ruud
Trondhjems adresseavis – 29. og 30. september 1912, 19. november 1913
Indtrøndelagen – 30. september 1912
Flekkefjordsposten – 1. oktober 1912
Søndfjords avis – 24. september 1909
Indheredsposten – 1. oktober 1912
Fylkestidende for Sogn og Fjordane – 29. mai 1953
Gamle Modum v/ Thure Lund – 1995
Kirkebøker
Pantebøker
Bygdeposten nr. 40, 26. oktober 1962 v/ Jørgen Bergo
Rettsbok for Eiker, Modum og Sigdal herredsrett – 25. mars 1976
Søndre Modum Indremisjons arkiv
Modum Barnehjems arkiv
Midtfylkebibliotekene
Nordre Modum og Vikersund Indremisjons arkiver
Nordenfjeldsk Tidende – 2. oktober 1912
Modum kommune – Årsmelding og regnskap 2013
Bygdeposten, 20. mai 2009
NOU – *Norges offentlige utredninger* 2004: 23
Modum kommune – Protokoll for vergerådet 1900–1914

Olav Sørensen:

Traktoren

Den andre store endringa i landbruket kom først i 1950-åra med Ferguson-traktoren. Med dagens øyne liten og grå, enda til med kallenavn, «Gråtass», som et annet leiketøy. Men likevel den første traktoren som kunne ta konkurransen opp med selve stadyret på gården: Hesten¹.

At dette kunne være en utfordring for hestevante bønder, sier seg sjøl. Historia som følger, illustrerer det, og jeg forteller den mest mulig slik jeg husker den ble fortalt.

«Det var vel først i femtiåra ein gong, atte'n far fortelte atte nå hadde'n kjøpt si traktor. Vi venta alvorlig på den-na, kan du vetta. Så ein dag vart'n far bua om atte nå sto traktor'n ne på stasjon. Det var enda instruktør med au, så dom som hadde kjøpt, skulle få litt greie på åssen traktor'n skulle handteres.

Vi hadde itte bil, så no'n særlig motorredskap trur je itte han far hadde vøri borti.

Men da det lei på eftan, hørte vi traktordur på veien. Jo, der kom'en far kjøranes, svingte opp gata hime, og inn på tråkka. Detta var svære greier!

Han tok et par svinger på tråkka, å såg alvorli' børj ut! Men så fortsette'n med denna svinginga. Så da det lei på, skjønnte vi at det kanskje var no' gæli. For han dreiv å fomla å trampa på pedala og braut på girstanga, å svingte å svingte.

Tel slutt vart'n helt stiv i ærma; Å så la'n si bakover, å drog i rattet, å så skreik'n: Pro, hæpp2, for f--!) De' me' så gikk det rett i stabbursveggen!

Vi ongane sto å lo så lenge vi torde, å så flaug vi!»

NOTER

- 1) De første traktorene kom før 1920. Se for eksempel; Berget i *Gamle Modum* nr. 28, 2013.
- 2) Pro, hæpp; Stopp, gå bakover. Tilsigelsesord til hester.

Olav Sørensen:

Ei «rispe»

A gammalt vart graset sli. (Med ljå). Dette var slåttønnærbe for karane. Kvinnfølka raka. I skul'ønna vart åkeren ti'n med sjurru. Det var kvinnfølkærbe. Karane rauka banda, sette ner staur og tredde banda på. Å skjæra åker var «knukarærbe». Hu bestemor prata om «skul'broka». Hadde du gått bøgð å skøri, samla og bønni kønnband ein hel dag, kjentes det som du hadde på di ei rekti trong brok, når du sku rette di te kvelds. Skul'kjerringene var ettertrakta om høsten, så det var om å gjøra å få tinga kvinnfølk «i betiss».

Så var det ein gammal ein oppå Hellom som var seint ute med detta et år, så da'n var rundt på bygda, var alle han spørte, borttinga. Dom var svære tel å prate me' si sjøl, før i tida, så da'n var på tur him at etter bomturen, hørte dom 'en gikk å prata me' si sjøl etter veien, hard i målet; «Ja, ja, då 'ere vel inga rå, da,» sa'n, «je får vel himat gå, å la'n stå, når'e itte 'er kvinnfølk å få!»

Detta blei som et ordtak på Drolsom, men dom som herma, la vel jenne no' anna i det enn han som sa det!

Rispe; Morsom historie «litt på kanten».

Olav Sørensen:

Det første hamskiftet

Det har vært mange hamskifter i jordbruket de siste 150 åra. Tidlig-mekaniseringa i landbruket, som for alvor begynte etter 1880, blei lenge kaldt «Det store hamskiftet» av landbrukshistorikerne. Men etter hvert som mekaniseringa bare har fortsatt og fortsatt, og fenomenet har bytta navn til modernisering, rasjonalisering, effektivisering og så vidare, har hamskiftebegrepet fått stadig mindre meningsinnhold. I dag kan det være nok å snakke om endring av produksjonsmåter. Om konsekvensene er positive eller negative for norsk matproduksjon, se det, er det mange meninger om!

Gjerne har det vært slik at de eldre har holdt på det gamle. Det er tryggest «å gjøra slik det alltid hadde vært gjort.»

Slik var det hvert fall på en av gårdene «borti Kongsrud-reppen,» en gang først i 1890-åra. Det var flate, fine jorder på gården, godt egna for de nye maskinene, for eksempel slåmaskin. Det var to vokse sønner på gården, «som gikk hime». «Hjelper sin fader i gaardsdriften», står det i eldre folketellingar.

De hadde orda frampå til faren opp til flere ganger om at det hadde vært fornuftig å kjøpe slå-

maskin, så de slapp all den evinnelige ljåslåten. Svaret var blankt nei, «Sånt no' nymotens greier skulle itte utpå jordane der!»

Men så hadde de ei eldre søster, «dissa karane», som var gift på en gård i nabolaget.

Der var det gjort innkjøp både av slåmaskin og høyrive. Der hadde de vært, sett hvor effektivt det var med slåmaskin, og gjerne fått prøve den nye redskapen.

Så blei de enige med svogeren om å få låne slåmaskin, straks han var ferdig med sitt.

Da været blei lagelig, satte de to ungdommene i gang og slo hele natta.

Da gubben våkna om morgenen, lå hele enga nede!

Den nye praksisen var irreversibel, som det heter nå til dags. Heretter blei enga slått med slåmaskin. Deres egen. «Gubben hadde måtta gi si!»

Ljåen fikk en bruke til «hakkeslått».

«Hakkeslått»; slått langs kanter av jordet, som gjerder og åpne grøfter.

Helleristningene ved Katfoss

Helleristningsfeltene Katfoss I-III ved Katfoss, Geithus. Ristningene ligger på øyene midt i bildet og på svabergene i skogkanten bakerst til venstre i bildet. Bildet er tatt fra jernbanebroa.

Foto: Ukjent

Ristningene

For så mye som 6000 år siden ble det hogget inn flere elgfigurer på svabergene ved Katfoss, Geithus. På denne tiden gikk Drammensfjorden helt inn hit, og dette var stedet der Tyrifjorden rant ut i fjorden. Stedet må ha hatt en spesiell betydning for menneskene som lagde helleristningene. I denne artikkelen skal vi se nærmere på historien bak ristningene – hvem var menneskene som lagde dem, og hvorfor ble de laget?

Bergkunst som kulturminne

Bergkunst er en samlebetegnelse for alle figurer som er hugget (risset), skåret, slipt eller malt på bergflater, løse blokker eller på hule- og hellevegger. Bergkunsten ved Katfoss er figurer prikkhugget med en hardere bergart enn det fjellet her består av. På grunn av teknikken som er benyttet, kalles de helleristninger. Figurene er forholdsvis grunne, bare noen centimeter i dybden. De som har skapt figurene, har også gjerne benyttet seg av naturens egne riss og former. Slik kan isbreens skuringsstriper være en snarvei til raskt å få en ryggrad på for eksempel elger.

Bergkunst praktiseres fortsatt enkelte steder i verden i dag, og da gjerne knyttet til takksigelser eller forventninger om naturens grøde enten i form av gode avlinger eller en vellykket jakt. Det er også en slik

tanke som har vært vanlig for forskere gjennom studier av vår eldre bergkunst.

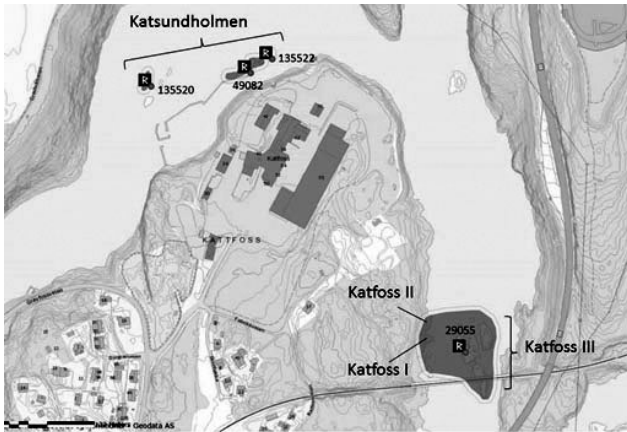
Ristningene

Helleristningene ved Katfoss var kjent allerede på 1800-tallet, men ble først undersøkt arkeologisk i 1916. Opprinnelig ble det kun registrert fem figurer ved Katfoss, men gjennom flere nyere undersøkelser er antallet nå nærmere 40 figurer. Utformingen av helleristningene og høyden over havet tyder på at de er laget en gang omkring år 4500–4000 f. Kr.

Figurene er fordelt på feltene Katfoss (I–III)¹ og Katsundholmen (I–II). Katfoss I–II ligger på land lengst sørøst i kulturmiljøet, med 18 meters avstand. Katfoss III ligger på øyene rett ved I–II. Feltet Katsundholmen er oppkalt etter holmen helleristningene ligger på, og ligger et stykke nedstrøms fra Katfoss I–III.

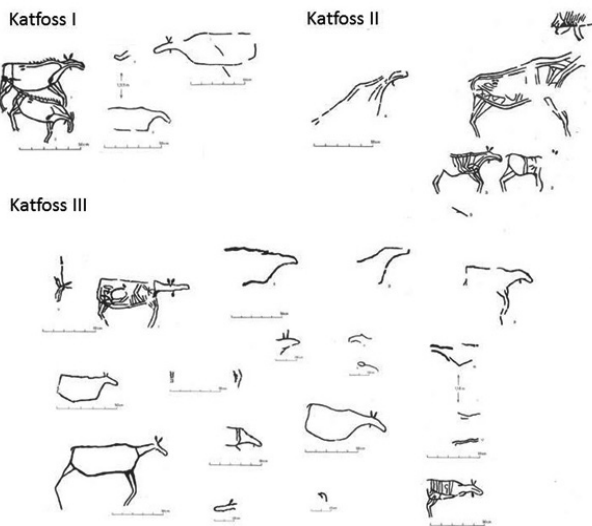
På Katfoss I–II finnes totalt 10 figurer, og her ligger blant annet den kanskje mest kjente av ristningene ved Geithus. Figuren forestiller to elger, tradisjonelt tolket som en paringscene. Figuren er et ofte brukt symbol for Modum kommune, og er blant annet benyttet som dekorasjon i Korketrekkeren på Toppen bru, Åmot.

Katfoss III ligger på det som i dag er flere småøy-

Figur 1: Kart over helleristningslokalitetene ved Katfoss. Numrene på kartet refererer til lokalitetenes ID i Riksantikvarens kulturminnedatabase Askeladden.

Skjermdump fra Askeladden (askeladden.ra.no).

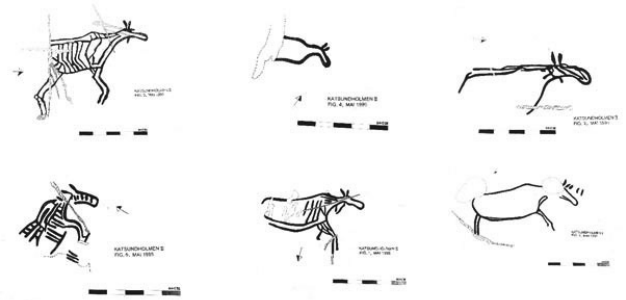
Figur 2: Figurer på helleristningsfeltene Katfoss I–III. Sammensatt av figurer fra Mikkelsen 1981.

er i elva, der jernbanebroa krysser over elva. Opprinnelig har dette trolig vært én øy. Her finnes 18 figurer. Et par–tre figurer er nærmest hele elgfigurer, resten av figurene er ufullstendige. Dette skyldes delvis skader oppstått ved forvitring og oppsprekking av berget. Enkelte av dem har imidlertid aldri vært fullført. Dette vet vi fordi det ikke er ristninger her på tross av at bergets naturlige overflate er bevart.

På Katsundholmen I og II ligger det 11 figurer. På grunn av oppdemmingen av elva ligger disse vanligvis under vann.

Kulturhistorisk bakgrunn

Ristninger av typen som finnes ved Geithus blir ofte kalt veideristninger, etter ordet for å jakte; å veide. Dette fordi de er tilknyttet en jakt- og fangstkultur, og

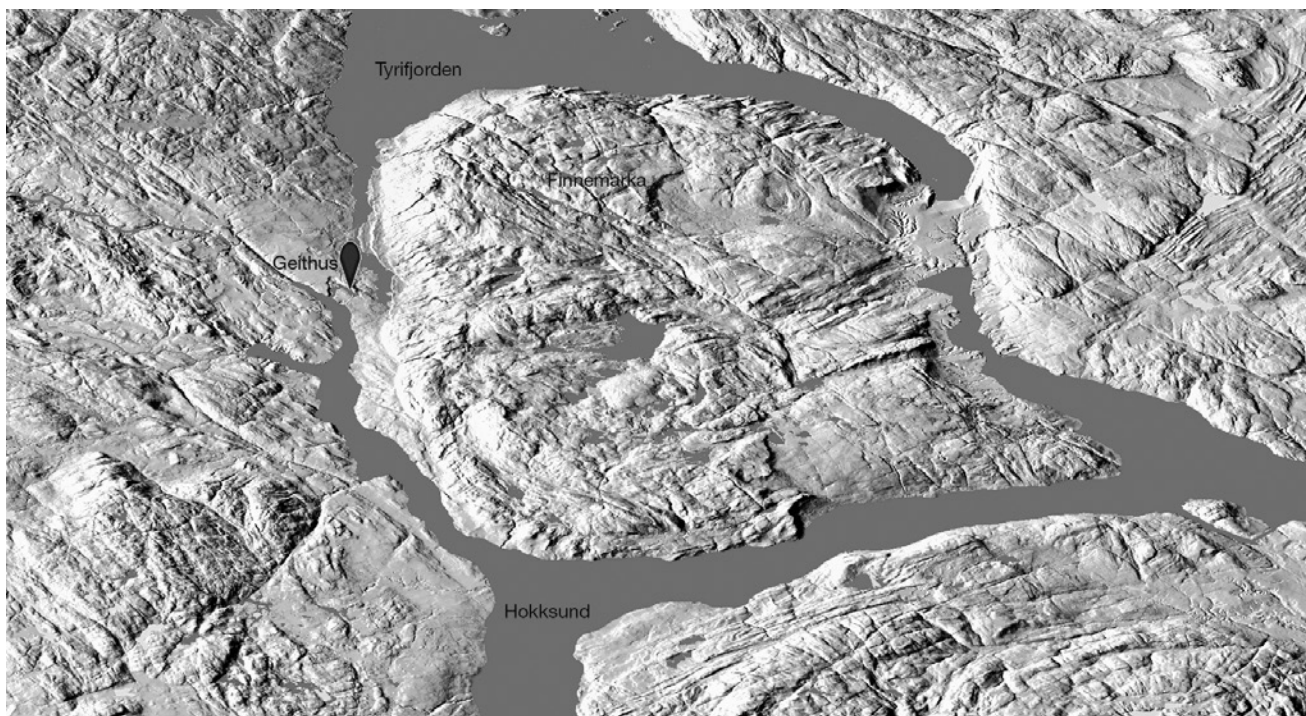
Figur 3: Utvalg av nye figurer fra Katsundholmen I–II registrert i 1995. Sammensatt av figurer fra Paasche 1999.

hoveddelen av ristningene gjerne forestiller aktuelle byttedyr. Ristningene ved Geithus stammer trolig fra slutten av eldre steinalder. På denne tiden levde folk i mobile jeger- og sankergrupper som flyttet seg etter størst ressurstilgang i de ulike delene av året.

Perioden helleristningene ble laget, kalles atlantisk tid. Perioden kjennetegnes av et fuktigere og varmere klima – der gjennomsnittstemperaturen var omkring 2 grader høyere enn i dag. Dette førte blant annet til at varmekjære trær, som or, lind og alm, fikk stor utbredelse. Kanskje var det en løvskog i området rundt elva da ristningene ble laget, en unik fauna for skogens største dyr.

Veideristninger finner vi spredt rundt i store deler av landet, men de største konsentrasjonene finner vi på Østlandet, i Trøndelagsfylkene og i Nord-Norge. Ristningene ved Geithus har ifølge arkeologen Egil Mikkelsen (1981:48) store likheter med andre veideristninger på Østlandet, som Ekeberg i Oslo, Skogerveien og Åskollen i Drammen. Alle er kystlokaliteter, det vil si at de opprinnelig har ligget ved kysten da de ble laget. Et nyoppdaget helleristningsfelt i Lier viser også elgfigurer og har sannsynligvis tilhørt samme fjordbasseng. Dette feltet er ikke grundig undersøkt ennå. Kontakten med vann har vært et gjennomgående trekk ved den forhistoriske plasseringen av veideristninger. På den tiden ristningene ble laget, var det en fjord innover hele Drammensdalen og inn til Katfoss. Elva ved Geithusristningene er i dag oppdemt, og vannstanden er derfor høyere enn opprinnelig. Før oppdemningen var det imidlertid et kraftig fossestryk der ristningene ligger.

Det er et naturlig elgtrekk gjennom området idag, som sannsynligvis også har vært der da ristningene ble laget. Det er sannsynlig å tenke seg at trekket har gått fra furumoen nord for ristningene, nedover høydedraget der riksvei 35 går i dag, og ned til elva og helleristningsfeltene (Mikkelsen 1981:49). Det er kjent flere fangstgroper for elg rett nord for elva og en mulig fangstgrop sør for Katfoss. Med bakgrunn i dagens elgtrekk, senere fangstgroper og motivene på ristningene, er det sannsynlig at området har vært en viktig jakt-plass for elg (ibid.:49).

Figur 4: Illustrasjon over hvordan vannstanden trolig var da helleristningene ved Geithus ble hugget inn. Fjorden gikk på denne tiden helt inn til ristningene.

Fangstanlegg fra siste del av eldre steinalder er svært sjeldent, og slike er ikke påvist i Modum. Ved utgraving på Alme i Ringerike ble et fangstanlegg datert til 6100–5500 f. Kr., altså faktisk før elgfigurene ved Katfoss ble laget. Dette viser at det ikke er utenkelig at slik jakt kan ha foregått også ved Katfoss i slutten av eldre steinalder, selv om de fleste sikre dateringer av fangstgraver ofte faller innenfor bronsealder.

Tradisjonelt har veideristninger blitt tolket som et uttrykk for jaktmagi, dvs. at de ble laget for å øke jaktlykken. De kan også ha hatt en annen religiøs betydning. Av alle figurene som er funnet ved Katfoss, skal 80% sannsynligvis forestille elg, og ingen av de mer fragmenterte figurene kan sikkert tolkes som noe annet enn elg. Denne dominansen av elgfigurer er et svært vanlig trekk også ved de andre veideristningslokalitetene på Østlandet. I jegersamfunn forekommer ofte totemisme, det vil si at en sosial gruppe har et spesielt, rituelt forhold til en type planter eller dyr, som ofte anses som gruppens stamfar. Enkelte forskere ser den klare dominansen av elg på de østlandske veideristningsfeltene som et uttrykk for at elgen har vært jegergruppenes totemdyr.

Å spre kunnskap

Kanskje er slike helleristninger det nærmeste vi kommer tankene til menneskene i fortiden. Det trengs ikke mye forkunnskap for å forstå figurene, verken for barn eller voksne. Figurene viser dyrenes karakte-

ristiske form, sett fra siden. Å spre kunnskap om bergkunsten er en svært viktig del av kulturminneforvaltningen. Dette gir ikke bare nye generasjoner innsikt i våre eldste kulturminner, men er også med på å skape gode holdninger som igjen fører til at bergkunsten er mindre utsatt for hærverk og skader oppstått på grunn av uvitenhet.

Helleristningene på Katfoss er skiltet nede ved svabergene der figurene er mest synlig og lettest tilgjengelige. Imidlertid har Modum over lengre tid hatt en kultursti der forskjellige kulturminner som fangstgroper, kullgroper, kullmiler etc. er skiltet. I samarbeid mellom Modum kommune og Buskerud fylkeskommune ble skiltene fornyet og supplert med ett ekstra skilt om helleristningene. Dette skiltet er plassert på jernbanebroen, nettopp der utsikten over svabergene og landskapet er som best. Totalt 6 skilt er knyttet til kulturstien. Den 19. april var det kulturvandring i forbindelse med kommunens åpningsmarkering av Friluftsåret 2015.

I forbindelse med den planlagte kommunedelplanen for kulturminner i Modum kommune har Buskerud fylkeskommune utarbeidet en fagrapport for arkeologiske kulturminner. I rapporten er helleristningsfeltene ved Katfoss og det omkringliggende landskapet vurdert å ha svært høy verneverdi. Det utvalgte området er anbefalt vernet som et helhetlig kulturmiljø. Et kulturmiljø er et område der kulturminner inngår som en del av en større helhet eller sammenheng. Ved å verne et kulturmiljø bevares

både den viktige sammenhengen innbyrdes mellom kulturminnene, og relasjonen mellom kulturminnene og det omkringliggende landskapet. Dette er svært viktig for å sikre kulturminnernes opplevelsels-, formidlings- og kildeverdi.

Veien videre

I dag står store deler av helleristningsfeltene under vann på grunn av oppdemmingen av elva. Oppdemmingen fører til at ristningene kan utsettes for varierende vannstand, og dermed erosjon og slitasje.

Bergkunst er blant våre kulturminner som er særs skjøre for slitasje, forurensning eller hærverk. Det ble i de nordiske landene på tidlig 1990-tall satt fokus på bergkunstens bevaringstilstand. I Norge kom en oversiktsrapport i 1994 om at nesten samtlige bergkunstflater var skadet; både av tidens tann og menneskers ugjerninger. Riksantikvaren igangsatte et nasjonalt sikringsprosjekt året etter. Dette skulle være 10-årig. Gjennom prosjektet skulle bergkunsten kartlegges, forskere skulle analysere konserveringsteknikker, og det skulle implementeres tiltak for de 300 mest utsatte stedene. Arbeidet ble ikke avsluttet i 2005, men det fortsetter i dag som et felles nasjonalt løft for å forvalte, forske og formidle denne delen av vår kulturarv. BERG (fortsettelsen av bergkunstprosjektet) og BARK (befaring av arkeologiske kulturminner) er satsningsområder, der nasjonale midler kanaliseres til regionale, konkrete tiltak. Buskerud fylkeskommune har i 2015 fått bevilgning til ulike tiltak for bergkunst, spesielt til den eldre steinalderkunsten i nedre del av fylket.

Magien ved helleristningene er nettopp at de ikke er fullt ut forstått. Vi kan tillegge dem våre tolkninger. Vi oppdager nye sider og bergkunsten utvider vår innsikt om forhistorien. De stopper ikke å fascinere oss. Slik sett er det ikke bare viktig å skjøte om selve bergflaten og ivareta at denne ikke skades, men også hele landskapet omkring. Landskapet helleristningene ble laget i, og de bergflatene som steinalderens folk valgte ut til sine billedfelt, er langt fra tilfeldige. Så nøkkelen til en bredest mulig forståelse går gjennom beliggenheten. Vi må i dag prøve å forstå figurenes mening og betydning. Hvorfor akkurat her?

Fra den første vitenskapelige undersøkelsen av ristningsfeltene i 1916 og frem til i dag har det stadig blitt oppdaget nye figurer ved Katfoss. Muligheten er også stor for at det fortsatt skjuler seg uoppdagete ristninger under vannoverflaten. Et samarbeid mellom landarkeologer og maritime arkeologer med spesialkompetanse på undervannsundersøkelser hadde vært svært fruktbart, og kunne produsert ytterligere informasjon om ristningene ved Katfoss. På samme tid ville ristningenes tilstand kunne undersøkes, slik at et eventuelt behov for sikringstiltak ville bli klart. Et slikt prosjekt ville være svært spennende

Figur 5: Det nye skiltet om helleristningene ved Katfoss er satt opp på jernbanebroa, der utsikten er best over kulturminnene og landskapet.

å få gjennomført. Selv om bergkunsten er mange tusen år gammel, vil den i lang tid framover både pirre vår nysgjerrighet og utfordre besøkende. Noen av svarene kan fortsatt ligge i landskapet, men være skjult for oss i dag.

For de som har lyst til å lese mer, se:

- Mikkelsen, Egil 1977: Østnorske veideristninger. Viking XL, s.147–201. Norsk Arkeologisk selskap, Oslo.
- Mikkelsen, Egil 1981: Veideristninger ved Geithus, Modum, Buskerud. Universitetets Oldsaksamlings Årbok 1980–81, s.35–52. Oslo.
- Paasche, Knut 1999: Nye helleristninger på Geithus. Dokumentasjon, motiv og kunst. Universitetets Oldsaksamlings Årbok 1999, s.25–37. Oslo.

NOTE

- 1 I arkeologisk litteratur har feltene tidligere blitt betegnet som Kløtgefoss I–III

Kari Johansen:

Simostranda Idrettslag 70 år

Tanken om et eget idrettslag på Simostranda kom opp da noen veiarbeidere utbedret veien fra Sulland til Tandberg. Veien fra Grønland til Tingelstad ble også utbedret. Dette skjedde på forsommeren 1945. De som arbeidet på disse veiene, blei enige om å spille en fotballkamp. Dette var like etter Norges frigjøring. Idretten hadde på grunn av krigen ligget lenge nede og begynte nå å få fart igjen.

Det ble så spørsmål etter et passende sted for å spille denne kampen. Karl Blegeberg ga tillatelse til dette på et havnestykke som grenser til Grønland. Det ble ordnet med høytaleranlegg. Mange tilskuere møtte opp. Det var fire eldre spillere på hvert lag.

På Sulland veilag spilte følgende: Karl Bøhn (målmann), Magne Tandberg, Bjørn L. Blegeberg og Søren Engemoen. Av de yngre spilte Anders Svarverud, Kristoffer Engemoen, Kåre Olsen, Kåre Nes, Asle Blegeberg, Amund Tandberg og Olaf Strandbråten.

Fra Tingelstad veilag var: Andreas Hulbak, målmann, Hans Lobben, Karl Blegeberg og Kristoffer Øverby. Av yngre spilte Lars Varlo, Gudbrand Varlo, Arne Andersen, Knut Tingelstad, Bjørn Øverby, Nils Linnerud, Ivar Tandberg og Kåre Tandberg. Kampen blei dømt av Anders Kleven. Det endte med at Sulland veilag vant med 4-3.

Simostranda Idrettslag stiftes

Interessen for idrett var stor både hos eldre og yngre. Resultatet blei at det skulle stiftes et idrettslag. Det blei sammenkalt til et møte på Hulbak meieri 8. juli

1945. Der blei Simostranda Idrettslag stifta. Styret blei bestående av følgende: Formann Anker Nilssen, kasserer Lage Garthus, sekretær Kåre Tandberg og revisorer Godtfred Rugland og Bjarne Bjørnsen. Formann i fotballgruppa blei Kåre Olsen, i friidrettsgruppa Anders Svarverud, i skigruppa Anders Kleven, i damegruppa Gunvor Holm og i festkomiteen Kåre Nes.

Da det tidligere var dannet badstulag i bygda, ble det forhandlet med dette om de ikke skulle gå sammen om å bygge badstua ved idrettsplassen. Det ble besluttet støpt en kjeller med mulighet for å bygge klubbhus over. Det blei også bygd et dansegulv med scene, og hit kom det etter hvert kjente artister. Den 26. juni 1948 kom det opp store, flotte plakater om at Norges beste komiker, Andreas Aabel, og en av Oslos populæreste trioer skulle opptre på «distriktets beste friluftscene». Utover kvelden ble det et publikumsinnrykk av de sjeldne. Seinere gikk det slag i slag med blant annet Gerd og Otto, Herman Hermani og Lalla Carlsen. Dette ga gode økonomiske resultater.

Friidrettsgruppe

Den 17. august 1945 startet friidretten på Simostranda med klubbmesterskap for damer og herrer. Det var i alt 25 deltakere. Den første friidrettsgruppa besto av Anders Svarverud formann, Einar Kolsrud og Olaf Strandbråten. Samme året blei det avlagt prøver til idrettsmerket.

Etter frigjøringa blei det arrangert fredsmarsj

Eikvang ca. 1955.

Foto: Simostranda Idrettslag

over hele landet. På Simostranda var det hele 260 personer som gikk marsjen, og alle klarte merket. De første utøverne som representerte laget utad var Thor Holm, Hallvard Bakke og Lars Blegeberg. De hentet hjem 11 premier til sammen den første sesongen. Laget arrangerte flere friidrettsstevner, men noe som gjorde det vanskelig å arrangere stevner, var at klubben ikke eide en eneste stoppeklokke.

Håndballgruppe

Simostranda Håndballag blei stifta 29. juni 1945. Styret bestod av: Formann Else Kopland, kasserer Signe Gundhus, sekretær Gunhild Holm, styremedlem Laila Bjertnes og suppleanter Kristi Hagavold og Kari Gunnerud.

Simostanda Idrettslags håndballag ca. 1960. Foran fra venstre: Olaus Blegeberg, Aud Bakke og Berit Kollerud. Bak fra venstre: Eldbjørg Lien, Grete Kopland, Tordis Brenne, Eva Bekken, Aud Bendiksby og Anne Skutle.

Håndballjentene danna damegruppe som holdt styremøter annen hver uke med utlodning. De arrangerte også basarer og fester for å få penger i kassa. I 1948 hadde vi for første gang med spillere på juniorkrets-laget i Øvre Buskerud: Tordis Brenne, Ingrid Bøhn, Tordis Holm, Aud Hagen og Reidun Kopland. I 1951 var vi med i norgesmesterskapet for første gang, men tapte i 1. runde mot Nakkerud. Etter hvert blei det stor oppslutning om hjemmekampene vi fikk i NM. Publikumsrekord var det vel på Simostranda da vi spilte mot Skjeberg i semifinalen 11. september 1960. Da blei det brukt traktortilhengere og lastebiler rundt banen som tribuner. Folk kom langveisfra. Vikersund ungdomskorps spilte, og det var stor stemning. Anders Svarverud og Ole Brenne var trenere. Etter

hvert som vi blei kjent blant Oslo-klubbene, blei vi bedt på turneringer innendørs. Det var en ny opplevelse. Det var nok ikke i våre tanker den gang at det skulle bli en innendørsidrett på vinterstid. Sesongen 1961 ville også guttene være med, så da blei det starta herrehåndballag.

Fotballgruppe

Simostrandas fotballhistorie startet pinsen 1946. Da var idrettsplassen ferdig planert, og det blei arrangert fotballturnering. Ordfører Andreas Knive holdt åpningstalen, og Nedre Sigdal seiret i turneringa. Simoamesterskapet har vært den årvisse fotballbegivenheten for alle klubbene fra Haugfoss til Eggedal. En artig episode fra Simoamesterskapet i 1954 står

referert i protokollen. Finalen var mellom Simostranda og Sigdal/Eggedals 1. lag. Men kampen blei avlyst på grunn av regnvær. SIL leda da 1-0. Så skulle finalen spilles den 17. oktober igjen, men da sprakk ballen og kampen måtte utsettes igjen.

Når en leser i gamle protokoller, ser en at det var årvisse kamper mellom «gubbene» fra Nordre- og Søndre Simostranda. Disse blei ofte referert på en humoristisk måte av Anker Nilsen. «Hjulbeinte og kalvbeinte kjerringer» fra Nordre- og Søndre Simostranda hadde også sine oppgjør. De var utkledd og høstet stor applaus. Overskuddet av disse kampene gikk ofte til veldedige formål som skoleturer for skolene i bygda.

Foto: Simostranda Idrettslag

Barne- og ungdomsgruppe

I 1951 blei Barne- og ungdomsgruppa skilt ut som egen gruppe i laget. Anders Svarverud blei valgt som den første formann. Samme året blei det arrangert klubbmesterskap for denne gruppa. Det har siden og fram til denne dag vært stor aktivitet i denne gruppa. På det meste har det vært hele 71 deltakere i klubbmesterskapet. Men det kosta penger å drive gruppa. For å finansiere utgiftene var det blant annet dugnad hos Leif Gundhus med luking av kålrotåker. Det var i alt 20 personer med på dugnaden.

Anders Svarverud

Anders Svarverud var en av de store ildsjelene i Simostranda Idrettslag. Han var født 10. august 1917.

Anders H. Svarverud.

Foto: Simostranda Idrettslag

Han blei valgt til formann i fri-idrettsgruppa og automatisk medlem av hovedstyret på det første stiftelsesmøtet i idrettslaget 8. juli 1945. Han var med på å ordne til og arrangere det første klubbrennet i S.I.L.s historie i 1946. Samme året blei han valgt inn i en komité for å sette i gang planering av idrettsplassen. Han var utsending til Idrettsinget i Hønefoss. I 1947 blei han valgt til tillitsmann for idrettsmerket og avla samme året dommerprøven i friidrett. Videre fungerte Anders som trener for håndballaget i

1947. Anders var formann i laget i hele 16 år. I 1951 blei han valgt som formann i barne- og ungdomsgruppa, et verv han hadde i 11 år. Videre var han formann i idrettsmerkeutvalget fra 1961 og hele 16 år framover. Han var selvskreven medlem av byggekommiteén da klubbhuset skulle utvides. Anders var i yngre dager en habil idrettsmann så vel i friidrett som på ski.

Anders Svarverud var kjent for sin innsats for idretten langt utenfor bygdas grenser. Det var arbeidet med og for barn og unge som sto Anders' hjerte nærmest innen idrettsarbeidet. Vi som var unger i 1950 og oppover tenker med glede tilbake på den tida vi dreiv med friidrett sammen med Anders. Han hadde et pågangsmot og var en ildsjel som alle vi ungene så opp til og respekterte. Det var to ting vi blei nekta på idrettsplassen av Anders når det var trening, det var å sykle på banen og å banne. Vi dreiv allsidig. Selv om vi ikke lyktes like mye i alle greiner, starta vi i de fleste øvelser.

Når vi skulle ut av bygda på stevner, ordna Anders skyss. Det var som regel lastebiler med krakker bakpå. Hvis det ikke var alt for lang vei, sykla vi. Vi hadde en gang en todagers tur til Raufoss med buss. Da var Anders og Emil Varlo reiseledere for over 20 unger. Det blei et godt miljø, og vi hadde mye moro. Hvert år før 17. mai møttes vi for å rake og rydde, så dugnad lærte vi tidlig. Når det var premieutdeling etter klubbmesterskapet, ordna Anders underholdning, for når noen blei spurt av ham om å synge eller ta en sketsj, så var det ingen som sa nei. Vi er takknemlige, vi som fikk oppleve denne tida med Anders på plassen. Anders Svarverud døde i 1979, snaut 62 år gammel.

Skiskyting

Da Finn og Arne Holm kom fra militæret i 1961, hadde de med seg idéen om skiskyting. De hadde vært med i militært NM i Nord-Norge, og dette ga dem lyst til å prøve ut denne idrettsgrenen. De var begge aktive i noen år før de gikk over i trener- og lederfunksjoner. Det er i denne egenskapen de virkelig har satt spor etter seg.

Simostranda arrangerte sitt første skiskytterrenn i 1970 sammen med Søndre Modum Skytterlag. Etter den tida er det blitt arrangert flere store renn, blant annet NM junior i 1998 og NM senior i 2010 med selveste kong Harald til stede. Hele 60–70 unger møter opp på skiskyttertreningen, så rekrutteringen er bra. Ole Einar er det store forbildet, alle drømmer om å bli som han.

Ole Einar Bjørndalen bæres på gullstol av Arne og Finn Holm ved hjemkomsten etter 3 VM-gull i 1993.

Foto: Simostranda Idrettslag

Simostranda Idrettslag i dag

I 1970- og 1980-åra fikk flere av gruppene problemer med å opprettholde interessen. Friidrettsgruppa sluttet seg til Modum Friidrettsklubb i 1975, fotballgruppa opphørte i 1986 og håndballgruppa i 1987. De spillerne som var igjen, gikk over til naboklubber. Etter at det ble slutt med disse idrettsgreinene, er det som nevnt skiskyting som er blitt den store idretten på Simostranda. I tillegg til skiskyttergruppa har Simostranda Idrettslag ei allidrettsgruppe for barn mellom 3 og 12 år.

Fire fotballarenaer

Fotball som idrett ble skapt i England midt på 1800-tallet. Til Norge kom den i 1890-årene. I begynnelsen var spillet for det meste uorganisert. Kamper ble på de fleste steder spilt som løkkefotball. I årene 1895–1910 ble det i Buskerud stiftet en rekke idrettsforeninger som organiserte fotballspillet, og som arbeidet for å bedre kvaliteten på baneanleggene.

Første gang det ble spilt fotball på Modum var antakelig i 1909, da den kristelige ungdomsforeningen Vaaraan hadde kamper på Kjemperudmyra¹. Vi vet også at Gjeithus Turn- og Idrætsforening organiserte kamper i 1909 og Vikersund idrettsforening i 1910. I årene som fulgte ble det spilt flere og flere kamper. Geithus og Vikersund fikk fotballbaner tidlig, Åmot først i 1932.

I mellomkrigstiden ble det både på Geithus, i Vikersund og på Åmot planlagt og satt i gang arbeid for å få baner med god kvalitet. De første banene var sandbaner, grusbaner eller leirebaner. Etter andre verdenskrig økte kravene, og foreningene anla da gressbaner. I de siste årene har også kunstgressbanene kommet til Modum.

Både i mellomkrigstiden og etterkrigstiden og opp til i dag er mye av arbeidet blitt gjort på dugnad utført av spillere, foreningsmedlemmer og ivrige tilhengere av lagene. Fotballklubbene ble mer og mer institusjoner i bygda, og de har utført et arbeid av stor sosial, samfunnsmessig og kulturell verdi.

Geithus stadion – Rolighetsmoen

Det ble tidlig opparbeidet en bane på Rolighetsmoen ved stranda ned mot Bergsjø². Først var det bare sanddekke. Den første fotballkampen fant trolig sted på Rolighetsmoen 29. august 1909, antakelig med Steinberg som motstander³.

Annonse i Oplandske Tidende 17. september 1909. Dette er trolig første gang det ble annonsert for en fotballkamp i Modum.

Gjeithus Turn- og Idrætsforening ble stiftet 8. september 1909. Klubbens første formann het Ludvig Moen⁴. Klubben satset mye på fotball og fikk stor oppslutning i befolkningen. Fotball ble raskt den mest populære idrettsgrenen i Geithus. Allerede på stiftelsesmøtet ble det satt opp ett A-lag og et B-lag⁵. Fotballtreningen bestod ifølge Ragnvald Kjølstad, en ivrig fotballspiller i Geithus, i å dele de fremmøtte i to lag og så spille mot hverandre⁶.

I jubileumsberetningen *Geithus I.L. 100 år for idretten* står det at det trolig var flere kamper i 1909. Sikkert er det at Gjeithus Turn- og Idrætsforening spilte mot Haugsund fodbolklubb den 19. september 1909. Kampen ble annonsert, men ingen aviser skrev om kampen.

I 1912 ble det 14. mai arrangert folkefest med kamp mellom Geithus og Vikersund og fest om kvelden. Arrangementet viste at interessen for fotballkamper var blitt stor på noen få år. I årene som fulgte ble det flere og flere organiserte kamper. Geithusklubben ble raskt den førende i fotball i Modum.

I 1914 ble det vedtatt å utvide banen på dugnad og å legge leirdekke⁷. I 1920-årene kom det grusdekke. Da ble det virkelig fart i fotballen på Geithus.

I 1925 ble det bygd gjerde rundt banen og lagt dansegulv. Klubben arrangerte dansetilstelninger/sexæer⁸ på dansepaviljongen for å finansiere fotballaget og virksomheten ellers⁹.

Sommeren 1925 ble det besluttet å utvide grusbanen, og man kjøpte den nødvendige grunn for en krone per kvadratmeter¹⁰. I 1926 ble det bygd restaurant og garderobe¹¹.

Ambisjonene ble større, og i 1936/37 ble det bygd stort klubbhus. Det var i bruk fram til 1981/82¹².

Klubbhus på Rolighetsmoen bygd 1936/1937.

Foto: Modum biblioteks fotoarkiv

Delvis ble det brukt materialer fra rivningsarbeider på Gravfoss. Klubben fikk også hjelp fra Drammenselven og Katfoss fabrikker. Det ble nevnt på et styremøte at laget fikk fri grunn fra Katfoss.

Bygningen ble oppført i tre med liggende vestlandspanel. Den ble malt i rødt med sort og gult rundt vinduene. Den var 19 x 11 meter og hadde en 2 meters veranda i hele husets lengde. Bygningen inneholdt en stor og en liten sal, garderober, bad og kjøkken. Andre etasje var planlagt som vaktmesterbolig¹³.

Byggekomitéens formann var dr. Batt, som også var arkitekt og byggeleder. Huset ble reist uten offentlig støtte, men klubben hadde fått hjelp fra bedrifter og forretninger. Klubbens medlemmer ble rost for sin dugnadsinnsats. *Buskeruds Blad* skrev at «klubbhuset bør stå som et lysende eksempel for de mange andre foreninger i distriktet som ikke har kommet så langt ennå, at store ting kan nåes bare man løfter i flokk.»

Innvielse av klubbhus 1937

Innvielsesfest ble arrangert lørdag 20. november 1937. 225 personer var med på den. Tidligere formann Ole K. Moen ønsket velkommen og overlot ordet til kveldens toastmaster Johan Borgen. Så kom talene på rekke og rad. Byggekomitéens leder og arkitekt, dr. Batt, fortalte om husets historikk og berømmet medlemmenes innsats. Han sluttet med å overlevere bygget til formannen, Alex. Christoffersen, som takket på klubbens vegne. Deretter talte tidligere formann Leif Tandberg. Johan Borgen framførte til stor begeistring en vise om de arbeiderne som hadde deltatt på dugnaden. Det var ellers taler ved Hans Grepne, tidligere fabrikkbestyrer Ernst Hjalmar Johansson og disponent ved Katfoss fabrikker, Birger Rasmussen. De tre sistnevnte talene vitner om at papirfabrikkene på Geithus hadde vært sterkt medvirkende i bygningsprosessen. Antall deltakere og antall talere viser at befolkningen i høy grad støttet opp om byggingen og var stolt av det flotte klubbhuset. Geithus hadde fått et fint fotballanlegg¹⁴.

Rolighetsmoen 1936.

Foto: Modum biblioteks fotoarkiv

Geithus – Furumo stadion

I 1930-årene var det store sosiale forskjeller mellom arbeiderklassen og borgerskapet. Dette førte til at det innenfor arbeiderklassen ble stiftet foreninger og grunnlagt organisasjoner som skulle tjene arbeiderklassen. Over hele landet ble det for eksempel startet butikker for arbeiderklassen, de såkalte kooperativene. I idretten stiftet man Arbeidernes Idrettsforbund, og mange steder ble det stiftet egne arbeideridrettslag. I Geithus var motsetningene sterkere enn på de fleste andre steder.

Den 15. februar 1933 hadde Geithus arbeiderungdomslag møte. Arbeidernes Idrettsforbunds sekretær, Rolf Hofmo, holdt foredrag om arbeideridretten for 150 interesserte¹⁵. Etter foredraget ble Geithus Arbeideridrettslag (A.I.L.) stiftet. Det ble nedsatt en komité til å forberede dannelsen av et arbeidernes idrettslag på Geithus. Komitéen bestod av Harald Tandberg, Åge Andersen, Reidar Olsen, Olaf Bjertnes, Karl Sønsteby og Gustav Grøtterud. Komitéen skulle verve medlemmer og innkalle til konstituerende møte.

Den 10. april 1933 ble det holdt konstituerende møte. Olaf Bjertnes ble valgt til formann. Valgt ble også Harald Tandberg (nestformann), Karsten Karlson (sekretær), Reidar Olsen (kasserer), Kristian Torgersen (styremedlem), August Moen og Olaf Nilsen (varamedlemmer). Laget hadde da fått ca. 100 medlemmer¹⁶.

Arbeideridrettslaget hadde ikke idrettsanlegg av noe slag, og det fikk ikke lov til å arrangere kamper og stevner på anlegget som den borgerlige foreningen Geithus Turn & Idrettsforening hadde på Rolighetsmoen, der alle idrettsutøvere hadde samarbeidet tidligere.

Arbeideridrettslagets medlemmer var imidlertid fulle av tiltakslust. I mai 1933 klarte en av klubbstifterne, Gustav Grøtterud, å skaffe et lån på kr. 1 875.-, nok til å kjøpe en egnet tomt til idrettsplass oppe på Moane vest for Geithus. Den 11. mai 1933 ble kjøpet vedtatt av laget, og allerede dagen etter, 12. mai 1933, begynte dugnaden¹⁷. Arbeideridrettslaget skulle bygge sine egne anlegg.

Bilde av arealet på Moane etter at området var snauhogd, men ikke planert.

Foto: Geithus Idrettslag

Tomta Arbeideridrettslaget kjøpte, var ikke plan, og den var tett bevokst med furuskog. Trærne ble felt og røttene dratt opp med stubbebryter. Sand og jord ble hentet inne på Moane og kjørt fram slik at man fikk planert et område omtrent der skøytebanen ligger i dag. Dugnadsarbeidet foregikk både natt og dag. Lagets arbeidsledige medlemmer arbeidet om natten, og de øvrige medlemmene når de hadde fri fra arbeidet på fabrikken. Banen ble ferdigstilt allerede sommeren 1933.

Arbeidsgjeng på Furumobanen 1935. Foran fra venstre: Karsten Ellingsen, Karl Martinsen og Sverre Olsen. Bak fra venstre: ukjent, Gunnar Andersen, ukjent og til sist trolig Rolf Bøen.

Foto: Modum biblioteks fotoarkiv

Fotballbanen var ganske løs den første sommeren, for det var sanddekke, men sommeren etter ble det lagt på et leirdekke, og da ble banen bra¹⁸. Det ble også reist et lite hus til omklodning.

For å skaffe penger til driften av idrettslaget ble det laget et dansegulv¹⁹. Det fikk navnet Furumo. Åpningsfesten for dansegulvet ble arrangert 5. juni 1933²⁰. Geithus Turn & Idrettsforening hadde skaffet seg inntekter av en dansepaviljong på Rolighetsmoen, men det skulle vise seg at arrangementene på Furumo ble enda mer populære.

I juli 1933 ble den første fotballkampen spilt på Furumo²¹. 6. august 1933 ble den første offisielle fot-

Stort innvielsesarrangement på Furumo

søndag 13. august kl. 8.

Musikk av Katfos guttemusikkorps.

Fotballkamp: Kampen, Oslo—Gjeithus A. I. L.

Foredrag av representant fra forbundet.

Bokseopvisning av 8 bokser fra Kampen bokseklubb, Oslo.

Entré: Voksne 50, barn 25 øre. — Fra kl. ½9: D A N S!

Stort dansegulv og restaurant. — Arils trio spiller.

Entré 50 øre — pr. par 75 øre.

Annonse i Oplandske Tidende 11. august 1933.

ballkampen holdt, mot Hen A.I.L. med 300 tilskuere. Gjeithus A.I.L. vant hele 8–1. Det ble arrangert fester som gav inntekter som skulle gå til innkjøp av fotballstøvler for arbeidsledige²².

Innvielse av bane på Furumo 1933

Den 13. august ble Gjeithus A.I.L.s bane høytidelig åpnet²³. Det ble først gitt en oversikt over hvordan anlegget var blitt til. Deretter holdt Harald Olsen, viseformannen, en tale. Avisen *Fremtiden* skrev at så defilererte «de kjekke arbeidergutter over banen med det røde flagg i spissen». Så var det fotballkamp. Gjeithus A.I.L. vant kampen mot Oslolaget Kampen 6–4. Mellom omgangene var det oppvisning av en del mellomdistanseløpere fra Vidar, Oslo. Om ettermiddagen var det oppvisning av en del arbeiderbokser fra Kampen. Det var 600 tilskuere²⁴.

Foran: Hjalmar Jansen, Borghild Tandberg, Reidar (Olsen) Bjerkebo, Rilda Ellingsen og Magnus Løvsstad.

Foto: Modum biblioteks fotoarkiv

Uken etter, den 21. august 1933, ble det holdt åpningsfest for anlegget på Furumo.

Etter hvert ble det sørget for gode garderobeforhold, en utsalgsbod og en scene. Laget fikk også anlagt et dusjanlegg i 1937 (styrtbad het det den gang), noe de færreste idrettslag hadde på denne tiden²⁵.

Gjeithus A.I.L. innførte en rekke nye idretter, bl.a. boksing, skyting, sykling og svømming. Fra og med vinteren 1935 ble det anlagt skøytebane på Furumo. En periode var det to skøytebaner på Geithus, én på Rolighetsmoen og én på Furumo. Laget hadde også mange gode skiløpere, og det gjorde det også bra i fotball, særlig sesongen 1939, da laget ble kretsmeester.

Anlegget på Furumo ble flere ganger benyttet til store arrangementer i arbeiderbevegelsen. *Fremtiden* skrev etter et slikt stevne: «Det begynner å bli en tradisjon disse stevner som Modum Arbeiderparti arrangerer, og det kan alltid glede seg over bra tilslutning av Modumarbeiderne. Men så er da også Furumo den mest ideelle stevneplass en kan tenke

Katfos bedriftslag 1935. Foran fra venstre: Gunnar Bråthen, Bjarne Danielsen og Asbjørn Ramberg. 2. rekke fra venstre: Reidar Hansen, Alf Hermansen og Arne Andersen. 3. rekke fra venstre: Per Thon, Birger Grøslund, William Kristoffersen, Hans Holmen og Einar Grøslund. Bråthen, Holmen, Danielsen og Kristoffersen spilte også på laget. I bakgrunnen stillaset til Morabakken.

Foto: Modum biblioteks fotoarkiv

seg med sin vakre og frie beliggenhet med utsyn over Geithus og innover Tyrifjorden.» Det ble også arrangert underholdningskvelder med dans. Noen av landets beste underholdere opptrådte, Dette kan ha vært opptakten til Furumo Sommerteater.

Geithus: Tre lag blir ett

Da krigen kom, var ikke de sterke motsetningene mellom arbeideridrettslagene og de borgerlige foreningene lenger så viktige. Den 15. juli 1940 ble det inngått forlik på nasjonalt plan mellom Norges Landsforbund for Idrett og Arbeidernes Idrettsforbund om sammenslåing av lagene. Krigen samlet idrettsbevegelsen. Den nye organisasjonen fikk navnet Norges Idrettsforbund. Den 29. september 1940 ble det enighet om å slå sammen de tre Geithusklubbene Modum Skiklubb, Gjeithus Idrætsforening og Gjeithus Arbeideridrettslag. Navnet på den nye klubben ble Geithus Idrettslag. Dermed kom alle idrettsanleggene på Geithus under en samlet ledelse. Rolighetsmoen hadde et flott anlegg, og det var flotte anlegg Gjeithus A.I.L. kunne ta med seg inn i den sammensluttede Geithus Idrettslag.

Idrettsanleggene som de to idrettsforeningene på Geithus hadde bygd før krigen, var etter krigen i dårlig forfatning. Treningsbanen på Furumo var nedslitt, og hovedbanen på Rolighetsmoen var bokstavelig talt en potetåker. Under krigen hadde banen blitt brukt som nettopp det, noe som var et viktig tiltak for den såkalte mataukinga under krigen.

Nok en gang var innsatsviljen stor. Etter et drøyt år hadde treningsbanen på Furumo fått nytt dekke. Denne banen ble av mange spillere betraktet som en av de beste grusbaner i Buskerud. Furumo nye grus-

Den første samlingen av idrettsfolk fra både Geithus idrettsforening og Gjeithus A.I.L. etter krigen. 1945.

Foto: Modum biblioteks fotoarkiv

bane ble åpnet søndag 5. mai 1946 med en kamp mellom Geithus Idrettslag og Eiker Ski- og Ballklubb, Det anlegget som hadde krevd størst innsats, var imidlertid fotballbanen på Rolighetsmoen²⁶.

Dugnadsinnsatsen på Rolighetsmoen

Lagets egne medlemmer gjorde en stor innsats for å sette banen i god stand. Arbeidet ble satt i gang 25. juni 1945. Det ble innkjøpt et jordstykke på 1 875 kvadratmeter. Et skogbevokst stykke på 2 900 kvadratmeter ble hogd, ryddet og planert. 1 380 kubikkmeter leire og jord ble lagt til side. Så ble 1130 kubikkmeter sand fjernet og brukt til oppfylling rundt banen. Så ble de 1 380 kubikkmeter jord kjørt tilbake på banen og deretter ytterligere 1 050 kubikkmeter matjord til det øverste dekket. Til sammen blir dette ca. 5 000 kubikkmeter som ble transportert og planert sommeren og høsten 1945. I alt ble det lagt ned 16 000 dugnadstimer fra medlemmenes side. På Furumo var også medlemmenes innsats stor. Her ble det i løpet av året 1945 lagt inn 4 500 arbeidstimer²⁷.

Innvielse av gressbane 1946

I alt 2 700 mennesker møtte opp på Rolighetsmoen denne dagen til tross for dårlig vær. Det var satt opp ekstratog fra Krøderen, Hønefoss, Kongsberg og Drammen.

Stevnet ble innledet med at Solveig Bjølgerud (seinere Skalstad) leste en prolog skrevet av forfatteren Elling M. Solheim. Deretter holdt mellomkrigstidens og etterkrigstidens ivrigste forkjemper for idrettens betydning, Rolf Hofmo, en tale om idrettens betydning i historien, Han roste norsk idrettsungdom for tidlig å ha dannet en front mot den tyske okkupasjonsmakten. På vegne av Norges Idrettsforbund overbrakte han sin beste takk for vel utført arbeid. Det gjorde også formannen i Norges Fotballforbund, Charles Stahl og T. B. Syvertsen fra Øvre Buskerud Idrettskrets. Fra Øvre Buskerud Fotballkrets hilste Johs. Frøhaug. Til slutt talte Modums ordfører, Andreas Knive.

åpner
Geithus Idrettslag
sitt Gressbaneanlegg
 med fotballkamp mot
1. divisjonskombinasjon fra Øvre Buskerud
og Turnoppvisning
 av dame- og herretropp fra Dr.s Turnforening
 Ekstratog blir oppsatt fra Krøderen, Hønefoss,
 Kongsberg og Drammen.

1946
September
1
Søndag

kl. 15.30

Gressbaneåpning 1. september 1946.

Annonse Buskeruds Blad 14. august 1946

Geithus I.L. hadde nå fått en bane som tilfredstilte høye krav. Det er grunn til å tro at den nye banen bidro til en storhetstid for Geithus-laget. Geithus I.L. var med dette den andre klubben i Buskerud med gressbane. Bare Marienlyst i Drammen hadde det inntil da.

Nytt klubbhus 1982

Nytt klubbhus ble påbegynt i 1981. Året etter kunne formannen i Geithus I.L., Annar Bottegård, stolt vise fram det nye huset. Bygget inneholdt fire garderobes med dusjrom, styrerom, arkivrom, kontorer, møterom og kjøkken samt en festsal på 120 kvadratmeter. På langsiden mot banen var det en fin balkong med god oversikt over banen. Byggeleder var Jan Dybendal.

Som ved byggingen av klubbhuset i 1936 var huset reist med stor dugnadsinnsats fra klubbens medlemmer, ikke minst fra en rekke fagfolk. Allerede før man begynte byggingen, hadde foreningen laget en plan for dugnadsinnsatsen.

Det nye klubbhuset ble feiret med innvielsesfest 2. oktober 1982 på Tyrifjord hotell med litt over 100 gjester. På denne festen feiret man også G.I.L.s 90-årsdag.

Per Wærp var toastmaster. Formannen i G.I.L.,

Furumo stadion. Flyfoto 1968.

Foto: Modum biblioteks fotoarkiv

Geithus I.L. bygde nytt klubbhus i 1981/82.

Foto: Asbjørn Lind

Annar Bottegård, holdt jubileumstalen. Ellers var det taler ved Knut Løver og Jacob Løver. Sistnevnte fortalte om dugnadsinnsatsen opp gjennom årene. Det var hilsener fra naboklubbene, forbund og kretser, presse og bank. Monica og Jared Nilsen, to lovende dansere fra Geithus Idrettslag hadde en danseoppvisning. Erling Løvstad takket for maten²⁸.

Med dette hadde Geithus I.L. takket være stor dugnadsinnsats gradvis fått et flott og verdifullt stadionanlegg for fotball.

Vikersund stadion

Vikersund og Omegns idrætsforening, seinere Vikersund Idrettsforening, ble stiftet 11. mai 1911²⁹. Klubbens første formann var Anton E. Hansen.

Vikersund Idrettsforenings fotballgruppe var trolig i gang omtrent samtidig med Geithus'. Det ble spilt uorganiserte kamper på forskjellige «løkker» fra 1910 av. Flere av løkkene hadde klubbnavn, f.eks. «Trygg grushølet» og «Kvikk Hovdeenga. Den første annonserte fotballkamp i Vikersund ble spilt 18. september 1910 på Viketangen, det var en kamp mel-

Fodboldkamp
 mellem
Vikersund og
Gjeithus
 fodboldklubber **søndag** førstk.
 kl. 3 efm. paa Viketangen.
 Entre til pladsen 0,10.

Annonse i Oplandske Tidende 16. september 1910.

lom Vikersund og Gjeithus, lagene som seinere skulle bli de store rivalene i Modum-fotballen. I 1911 tok Vikersund Idrættforening fotball opp på programmet³⁰.

Vikersund spilte nå i likhet med Geithus kamper mot de fleste lag i distriktet. Man tok inngangspenger for å se kampene. Fotballen var i ferd med å bli omfattet med stor allmenn interesse.

Det ble arrangert et stort stevne søndag 23. august 1914 på «idrætspladsen». Hovedbegivenheten var en fotballkamp mellom Vikersund og Geithus.

Fotballinteressen økte raskt i årene etter 1910, og det gikk ikke lang tid før avisene begynte å skrive kamppreferater.

Stor folkefest
på idrætspladsen søndag 23.
Fra kl. 5¹/₂ til 7 fotballkamp mellem Gjeithus og Vikersund fotballag
Fra 10–11 dans m. m.
Entre 50 øre. Medlem 30 øre
Vikersund Idrættforening.

Annonsen i *Oplandske Tidende* 23. august 1914.

Det første stadionet

Foreningen ønsket naturligvis en skikkelig fotballbane. En mulighet man forhandlet om, var et areal på sletta mellom Hovdeskogen og der motorveien går i dag (Hovdeenga). Resultatet ble imidlertid at man fikk leid et areal på Tangen av Auen og Hans Wiger. Her ble det anlagt en bane som var stor nok, og som ble godkjent til å spille kamper på³¹.

Et allsidig idrettsanlegg 1923

I 1922 fikk idrettsforeningen kjøpt det nevnte arealet sammen med noe tilliggende areal. Den 3. mai 1923 ble det skrevet kontrakt om kjøp av 12,5 dekar. Senere er ytterligere arealer kjøpt opp. På Tangodden mot fjorden ble det opparbeidet trimanlegg, barnehageanlegg, og dansegulv. I 1925 bygde idrettsforeningen den såkalte «Paviljongen». Dette var klubbhus og garderobe fram til 1957³².

Fotballkamp Vikersund 1916.

Foto: Modum biblioteks fotoarkiv

Vikersund klubbhus og garderobe fra 1925 til 1957.

Foto: Vikersund Idrettsforening 1884–1984

Gressbane 1947

I årene før krigen begynte mange idrettsforeninger å planlegge gressbaner, men dette arbeidet ble avbrutt av krigen. Straks etter krigens slutt tok man fatt på ny. Vi har sett at Geithus fikk sitt anlegg klart 1. september 1946. Vikersund var ett år seinere ute, og banen her ble åpnet søndag 7. september 1947.

Vikersund hadde satset stort. Anlegget bestod av en fotballbane med en bred løpebane rundt. Mer enn 3 000 mennesker overvar innvielsen³³.

Innvielse gressbane 1947

Presis kl. 17 gikk banekomiteéns formann, N. Om-dahl, på talerstolen. Han påpekte at det var bare en del av det påtenkte anlegget som nå var ferdig. Mye gjenstod, han så for seg et anlegg som kunne bli en tumleplass for unge og eldre, et anlegg som kunne bety noe for helse og sunnhet. Han minnet om det latinske sitatet: «Mens sana in corpore sano.» Etter ham fikk formannen i Vikersund Idrettsforening, A. Kongsrud, ordet. Han rettet en takk til dem som hadde vært med på å opparbeide anlegget. Ordføreren i Modum, Andreas Knive, hilste fra kommunen og gratulerte foreningen med anlegget. Norges Idrettsforbunds representant, Johs. Fougli, hilste fra forbundet og roste dem som hadde vist arbeidsvilje og stor energi for å få anlegget i stand. Formannen i Øvre Buskerud Idrettskrets, T.B. Syversen uttrykte tro på at anlegget ville gi Vikersund større slagkraft på skøyte- såvel som fotballbane. Jacob Løver hilste fra Øvre Buskerud Fotballkrets³⁴.

Etter talene defilererte de lagene som skulle åpne banen. Det var ifølge *Buskeruds Blad* en flott prosesjon med Vikersund Ungdomskorps i spissen for de to fotballagene og de to håndballagene. Til slutt spilte og sang man fedrelandssalmen³⁵.

Fotballkamp og håndballkamp

Håndballagene startet etter at formannen i banekomiteén, N. Omdahl, hadde satt ballen i gang. Lagene var et sammensatt lag fra Øvre Buskerud mot Vikersund. Hjemmelaget vant 2-0.

Vikersund vant også fotballkampen mot Øvre Buskerud kretslag med 3-1.

Vikersund Stadion - Gressbaneåpning

Søndag den 7. september kl. 17.

Fotballkamp:
SAMMENSAATT LAG FRA ØVRE BUSKERUD
mot
VIKERSUND IDRETTSFORENING

Håndball:
ØVRE BUSKERUD KRETSLAG
mot
VIKERSUND HANDBALL-LAG

Musikk av Vikersund Ungdomskorps. Bilparkering ved banen.
Berusede personer vil bli nektet adgang.
Entre: Voksne kr. 2.00, barn 50 øre.

Fra kl. 20: FOLKEFEST
Dansemusikken besørges av trekkspillerne Erik Tronrud og Karl Andersen, gitaristen Aage Haug og basisten Gunnar Thorvaldsen

Annonse for gressbaneåpning i 1947.

Innvielse av friidrettsanlegg 1947

En uke seinere, den 14. september 1947, ble det arrangert åpning av friidrettsanlegget med deltakelse fra Finland og England. *Buskeruds Blad* karakteriserte stevnet som «den største sportslige suksess og største publikumssuksess som friidrettsfolket i fylket har kunnet innkassere på år og dag». Avisen skrev også at «Vikersund stadion har nå alle betingelser for å bli et sentrum i hvert fall for friidrettens utøvere». I 1951 ble anlegget lagt om. Det løse materialet ble blandet med matjordmasse. Da ble det en bane som mange utøvere roste. Som følge av det ble det arrangert store stevner mange ganger. Det bli konkurrert i 100 m., 400 m., høydehopp, spydkast, 1500 m. stavsprang, 800 m. lengde og kulestøt.

Fra åpningsstevnet på Vikersund stadion 1947.
Nr. 2 fra høyre: Birger Borge. Bakke.

Foto: Modum biblioteks fotoarkiv

Klubbhus i 1958 og 1982

I 1951 begynte man å planlegge og bygge et mer tidsmessig klubbhus, men på grunn av problemer med godkjenning av arbeidstegninger m.m. ble ikke huset ferdig før i 1957. Huset ble oppført i lettbetong og var på 160 kvadratmeter. Huset inneholdt en møtesal, kjøkken, kontor og garderober med to bad og badstue. Huset kom på 75 000 kroner. Medlemmer og interesserte bidro med ca. 2 000 dugnadstimer.

Vikersund idrettsplass 1963.

Foto: Modum biblioteks fotoarkiv

I 1978 ble det bestemt at man skulle bygge nytt klubbhus, og allerede året etter var man i gang. Huset ble etter en iherdig dugnadsinnsats ferdigstilt i 1982. Her fikk man et innholdsrikt bygg på to og en halv etasje med en total grunnflate på 625 kvadratmeter. Her var det storsal til møter og fester, kontor, kjøkken og garderober med bad i kjelleren. Huset ble reist med stor dugnadsinnsats under ledelse av snekkermester Otto Aas. Frode Salvesen var leder for byggekomiteén.

Rundt 1980 ble et sumpområde ved idrettsplassen drenert. Noe ble fylt opp med søppel, noe med stein som ble sprengt ut fra tomte til klubbhuset. Modum kommune bidro til sprengning og transport. Arbeidet krevde stor dugnadsinnsats. Resultatet ble at man fikk en vintertreningsbane med flomlys og god plass til ballaktiviteter.

Klubbhuset til Vikersund Idrettsforening fra 1982.

Foto: Asbjørn Lind

I 2009 fikk hovedbanen kunstgress med undervarme og flomlys. Med det hadde også Vikersund fått et tidsmessig fotballanlegg. Som i de andre Modum-klubbene var det takket være stor velvilje fra kommune, eiendomsbesittere, firmaer, framsynte ledere og dugnadsvillige medlemmer.

Åmot Stadion

En tung start

Åmot Idrettsforening ble stiftet 19. mars 1919 med Alf Hermansen som formann³⁶. I de første årene drev man mest med friidrett, og klubben hadde en rekke gode utøvere. Klubben hadde imidlertid dårlig med treningsbaner, så det var ikke lett å få opp interessen for noen idrettsgren. Klubben hadde også lite inntekter. For å hjelpe på denne situasjonen bygget foreningen i 1927 et dansegulv ved Bårudåsen, der ungdommen møttes til trekkspillmusikk og dans. Dette var en inntektskilde mange idrettslag benyttet seg av³⁷.

I slutten av 1920-årene og utover i 1930-årene økte interessen for fotball til tross for at klubben ikke hadde noen fotballbane, bare en løkke kalt «Stedjesletta»³⁸, ved Soyaveien. En av de oppgavene foreningen måtte løse, var å få anlagt en skikkelig fotballbane. Det ble utnevnt flere komitéer og satt fram mange forslag om beliggenhet, men ingen førte fram. Først på en ekstraordinær generalforsamling 18. november 1928 fikk man etablert en handlingskraftig komité som klarte å realisere ønsket om en bane³⁹.

Stedje-sletta ved Soyaveien.

Foto: Asbjørn Lind

Det første stadionet – grusbane i 1932

Det første problemet var å finne en egnet tomt. I 1929 ble det problemet løst, idet Modum kommune og Embretsfoss fabrikk stilte til vederlagsfri disposisjon et område ved Bårudåsens østside. Etter stor dugnadsinnsats av medlemmer og med god hjelp fra Embretsfoss papirfabrikk fikk man ferdigstilt en grusbane som lå i nord-sør retning, altså på tvers i forhold til den nåværende banen. Avisen *Buskeruds Blad* skrev at anlegget takket være stor dugnadsinnsats var et av de billigste anlegg i distriktet. Tusener av kubikkmeter fyllmasse ble trillet ut, vesentlig ved frivillig arbeidshjelp. Banen kunne tas i bruk 5. juni 1932.

Baneanleggets størrelse var 180 m x 160 m. Selve

fotballbanen var 91,5 m x 64 m. Banen ble karakterisert som god, foreløpig litt løs, men man trodde det ville rette seg foran neste sesong. I tillegg til fotballbanen ville man gå i gang med en løpebane rundt fotballbanen med en bredde på 6 m. Om vinteren ville man ha en skøytebane her. Til anlegget hørte utmerkede avkledningsrom med dusj, kombinert med en musikktribune. Dommeren i fotballkampen mente anlegget var det vakreste i Øvre Buskerud.

Kaptein Johan H. Darjes var arbeidsleder for byggingen av idrettsbanen. I Åmot Idrettsforenings jubileumsbok heter det at foreningen ikke kunne ha gjort et bedre valg. Ved sin innsats fikk han også andre til å gjøre sitt beste.

Fra Embretsfoss fabrikk hadde man hatt god hjelp ved nivelleringen, i første rekke fra ingeniør Ravnsborg. Videre hadde man hatt god støtte i ingeniør Wright, tomteformann Midtskogen, materialforvalter Evensen, verksmester Christiansen og flere. Fabrikken hadde utlånt en del materialer ved forskjellige anledninger. Det er gode grunner til å tro at innsatsen fra Embretsfoss fabrikk har vært betydelig. Vi har tidligere i denne artikkelen sett at Geithus turn- og idrettsforening fikk verdifull hjelp både fra Katfoss fabrikk og Drammenselven fabrikk. Papirfabrikkene støttet opp om lokalsamfunnene.

Idrettsforeningens styre ved åpningen var Roald Svendsen (formann), Kr. Pettersen (viseformann), Johan Wærp (kasserer), Hans Fosbæk (sekretær), Johan Wærp og Kåre Jelstad (styremedlemmer)⁴⁰.

Åpningsseremoni 1933

Ved en høytidelighet på det nye stadionet ble banen åpnet av ingeniør Ravnsborg fra Embretsfoss papirfabrikk. Han talte om idretten og roste foreningen for det arbeidet som var nedlagt. Han berømmet også Johannes H. Darjes, som han fremholdt som den drivende kraft i arbeidet. Han sa at idrett er det samme som disiplin og orden, bare ved det kan man nå sine mål. Han trakk linjer 1000 år tilbake og minnet om Snorres krav om å være sterke, høviske og fromme. Man måtte huske ordene frisk-frei-fro og frank. Ravnsborg sa at Union AS og Modum kommune

Fra åpningen av den første grusbanen i Åmot 1932.

Foto: Åmot Idrettsforening

Fra åpningen av den første banen i 1932.

Foto: Modum biblioteks fotoarkiv

hadde vært svært velvillige og hadde vist stor forståelse for betydningen av et slikt anlegg. Det var ca. tusen personer til stede⁴¹.

Darjes ble i innvielsesseremonien hedret for sitt arbeid med å heve miljøet i Åmot idrettsforening. Det ble sagt at hans navn for all tid ville bli knyttet til fotballbanen. Han hadde et vinnende smil og godt humør og ble betegnet som anleggets far. Idrettsforeningen gav ham en pokal til minne om hans innsats. Pokalen ble overlevert av en liten gutt. Darjes fikk stor applaus og takket rørt gutten for pokalen.

I forbindelse med innvielsen spilte Åmot en kretskamp mot Eiker Kvikk og vant en stor seier, 7–2.

Buskeruds Blad synes det var hyggelig å være til stede på åpningen og roste arrangementet, blant annet for gode dekorasjoner. Avisen regnet med økende interesse for mange idrettsgrener etter opparbeidelsen av den nye banen. Det viste seg senere å stemme. Nå som klubben hadde fått bane, økte interessen for fotball og interessen for friidrett avtok. Åmot ble kretsmester i fotball i klasse B i 1934 og 1936⁴².

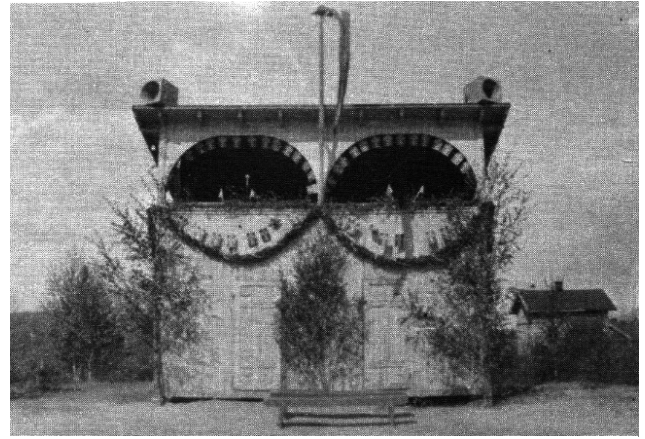
Endring av banen i 1933

Allerede året etter ble det gjort en forandring på banen. For å gjøre plass til en løpebane ble banen lagt øst-vest, slik den ligger i dag. Også dette må ha vært arbeidskrevende. Man har anslått at det i årene 1929–1934 var lagt ned ca. 10 000 arbeidstimer.

Det tredje stadionet – gressbane 1949

Utover i 30-årene økte fotballinteressen sterkt, og kravene om gressbaner kom opp. Så kom krigen og stoppet all planlegging. Men så snart krigen var slutt, samlet klubbene seg til forsterket innsats. Geithus og Vikersund idrettsforeninger fikk som vi har sett tidligere, gressbaner i henholdsvis 1946 og 1947.

Åmot ville også ha gressbane, men den banen man hadde, var i elendig forfatning, for den var blitt brukt til lagring av ved under krigen. Etter krigen ble fotballbanen raskt satt i stand bl.a. ved hjelp av landssvikfanger. Men foreningens formann, Reidar Larsen, ville noe mer. Han ville bygge et moderne idrettsstadion. Idéen fengte ikke til å begynne med, men i 1946

Åmot Idrettsforenings garderobe inntil 1948.

Foto: Åmot Idrettsforening

ble det bestemt at et slikt anlegg skulle bygges. Arkitekt Sand i Idrettsforbundet ble engasjert til å lage tegninger for et moderne og tidmessig anlegg på den eksisterende banen og de omkringliggende arealer⁴³.

Det var imidlertid flere problemer knyttet til byggingen. For det første hadde man også denne gang et tomteproblem, siden foreningen ikke eide det området den gamle banen lå på. Problemet ble løst ved at Union Co. og ingeniør Fr. Wright i 1948 gratis overlot et stort område på 48 mål ved det gamle stadionet til idrettsforeningen.

For det andre var det nødvendig med noe maskinell hjelp hvis man skulle få et komplett anlegg ferdig i rimelig tid, noe som kostet penger. To firmaer ble engasjert, A.S. Entreprenør, Oslo, og bulldozerfirmaet Lo-Wi-Co, Drammen. Disse firmaene sto for planering av alle baner og pålegging av jord på fotballbanen, og de gjorde det for en billig penge.

For det tredje var det nødvendig med stor dugnadsinnsats. Den største innsatsen gjorde nok klubbens medlemmer og støttespillere.

Man kan si at banen kom sent, men det var et flott anlegg. Åmot Idrettsforening i 1949 kunne tilby sine medlemmer og gjestende idrettsfolk. *Buskeruds Blad* karakteriserte det som et av de beste i Buskerud. Avisen hevdet også at det her var nedlagt en arbeidsinnsats man skulle lete lenge for å finne maken til.

Anlegget omfattet to gressbaner, én for fotball og én for håndball. Det var også to grusbaner og en meget fin løpebane. Om vinteren kunne løpebanen benyttes som skøytebane. En lysende stjerne på toppen av Bårudåsen viste at skøytebanen var åpen.

Den egentlige åpningen av anlegget var fastlagt til søndag 14. august, men deler av anlegget ble tatt i bruk før det⁴⁴.

Gressbanen ble åpnet søndag 17. juli 1949 med bl. a. en fotballkamp, der et lag fra Øvre Buskerud (Geithus, Vikersund, Sysle, Haugfoss, Simostranda og Bakke) spilte mot Åmot.

Friddrettsbanene fikk en meget verdig innvielse 31. juli. Da arrangerte Åmot Idrettsforening et stort, internasjonalt stevne med deltakelse av utøvere fra USA og Island. En av deltakerne hadde fått gullmedalje under olympiaden i 1948. Det er dette arrangementet som er blitt kalt det første amerikanerstevnet. Se *Gamle Modum 2006*. Stevnet ble sett på som en av de største begivenheter i Åmot Idrettsforenings historie til da.

Håndballbanen med gress ble innviet lørdag 6. august⁴⁵. Det var den første håndballbanen med gress i Buskerud. Defileringen ble ledet av Åmot Hornmusikk. Deretter fulgte Reistad og Hen dame- og herrelag og Liv og Åmot damelag. Om kvelden var det dans i Bårudåsen.

Innvielse av hele idrettsanlegget 1949

Den offisielle innvielse av hele idrettsanlegget ble foretatt i et stort arrangement søndag 14. august 1949, og det skjedde med stor festivitas. Å innvie et idrettsanlegg var på denne tiden en stor begivenhet, noe som forteller oss at fotball var blitt en idrettsgren som betydde mye. Det så vi også i omtalen av innvielsen av fotballbanene i Geithus og Vikersund.

Innvielsen begynte med oppmarsj av Vikersund Ungdomskorps kl. 15.00. Bak det fulgte et fotballlag fra Åmot og et sammensatt lag fra Modum. Så kom en turntropp fra Drammens Turnforening og håndballaget til Åmot. I spissen for toget gikk Åmot IFs formann, Reidar Larsen. Ungdommen tok oppstilling midt på banen sammen med korpset og de som deltok i toget. Derpå sang man nasjonalsangen, og Knut Kristoffersen ønsket velkommen til baneåpningen. Ordet ble så gitt til pastor Foss, som holdt en kort andakt. Deretter takket formannen i banekomitéen, Thorbjørn Wold, alle som hadde hjulpet til, og han overleverte banen til idrettsforeningens formann, Reidar Larsen, som takket banemannskapet. Johs. Frøhaug hilste fra Norges Fotballforbund og Øvre Buske-

Åpning av friddrettsanlegget på Åmot stadion, søndag 31. juli 1949. Innmarsjen. Klubbens egen mann, Egebergprisen-vinneren Bjarne Bryntesen, er flaggbærer. Bak ham amerikanske toppidrettsutøvere, derav navnet «amerikanerstevner».

Foto: Modum biblioteks fotoarkiv

Kaptein Johan H. Darjes tar «avspark» ved Åmot Idrettsforenings jubileumskamp 1949.

Foto: Modum biblioteks fotoarkiv

Fra åpningen av gressbanen på Åmot Stadion i 1949.

Foto: Modum biblioteks fotoarkiv

rud Fotballkrets. Modums ordfører, Andreas Knive, takket fra kommunen. Han sa: «Vi vet å verdsette det arbeid som er lagt ned her. Jeg håper gleden fra idrettsplassene må bli tatt med til arbeidet, og ellers i det daglige liv. Måtte det gro opp samarbeid og arbeidsglede av denne vakre banen.» Videre var det blomsteroverrekkelse fra damegruppa i foreningen.

Så var det idrettsutøvernes tur. Troppen fra Drammens Turnforening holdt en oppvisning som i pressen ble karakterisert som meget flott. Etter denne oppvisningen fulgte som seg hør og bør en fotballkamp mellom Åmot og et lag fra nabolaget, i dette tilfelle et sammensatt lag fra alle naboklubbene i Modum: Geithus, Vikersund, Bakke, Haugfoss og Vestre Spone. Åmot vant fortjent 3-2 ble det sagt. Kampen ble satt i gang av 83-årige Johannes Darjes, som hadde betydd mer

enn noen annen for at Åmot Idrettsforening fikk så fine idrettsanlegg⁴⁶.

Det var ca. 2 000 personer til stede ved arrangementet. *Buskerud Blad* hadde den 15. august 1949 en stor reportasje fra innvielsen med overskriften «En idrettens festdag». *Fremtiden* hadde samme dag overskrif-

Johannes Darjes.

Foto: Åmot Idrettsforening

ten «Distriktets peneste anlegg på Aamot», og begge avisene skrev at det var en meget vellykket åpning av «det prektige anlegget».

Banen ble mye brukt de første årene. Det ble arrangert en lang rekke stevner og kretsmesterskap. Høydepunktene i rekken av arrangementer var to stevner som ble arrangert sammen med en rekke andre foreninger, de såkalte amerikastevner, en betegnelse de fikk siden det deltok flere amerikanske utøvere, hvorav noen hadde deltatt i olympiaden i 1948. Det første stevnet ble arrangert i 1949, det andre i 1950⁴⁷.

Klubbhus

I 1975 fikk Åmot IF nytt klubbhus. Arkitekt var Egil Christiansen, utflyttet moing. Det var på 150 kvadratmeter i to etasjer og inneholdt storstue, festsal på 93 kvadratmeter, kjøkken, kontor, klosetter, kiosk, redskapsrom, to garderober, dusjer, toaletter peise-stue, møtelokale i kjelleren Det var avsatt plass til kiosk, badstue og materialrom. Byggmester Oddvar Jørgensen satte opp reisverk og utvendig råbygg, resten ble gjort på dugnad. Bygget kostet 30 000.

4 300 timer ble nedlagt av tilsammen 70 personer. Byggekomitéens formann, Kjell Gunnerud stod alene for ca. 2 000 timer, et helt årsverk. Han hadde mer enn noen æren for det fine klubbhuset. *Bygdeposten* mente det måtte være et av Buskeruds fineste klubbhus.

Klubbhuset ble innviet lørdag 14. juni 1975 med fest og taler bl.a. av Modums ordfører Arne Fossum,

Åmot stadion 1963. Til venstre sees fotballbanen. Til høyre for den ligger håndballbanen. Nederst til høyre skimtes grusbanen.

Foto: Modum biblioteks fotoarkiv

Buskerud idrettskrets ved Hans Roar Bakken, Trondsen i Modum Sparebank. Ellers talte Hans Brekka, Svein Wassend, Per Ole Buxrud, Trygve Røste Egil Christiansen, Johny Madsen, Kjell Gunnerud og formannen i Ungdoms- og idrettsutvalget, Karen Bakke.

I 1978 ble det reist et påbygg mot øst på 50 kvadratmeter for å få større garderobe og sanitærom, også dette i to etasjer. Bygget kostet ca. 300 000 kroner.

I 1997 ble klubbhuset nok en gang utvidet, denne gang mot vest og med 140 kvadratmeter festsal og 300 kvadratmeter fysikalsk institutt (Åmot fysikalske) og 170 kvadratmeter terrasse. Dugnaden besto i 1 150 timer.

På slutten av 1900-tallet ble det foreslått å flytte idrettsanlegget bort fra Åmot sentrum, men det fikk liten oppslutning. Åmot er heldige som har en fotballbane/et idrettsanlegg helt i sentrum.

Åmot fikk i 2005 Modums første kunstgressbane. Den kostet 6 millioner kroner og ble innviet 17. september. Ordfører Odd Flattum åpnet den nye banen. Dagen ble feiret på dagtid med barnefotball, allidrett og A-kamp Åmot IF-Vestli IF på hovedbanen. Om kvelden var det middag og fest.

Åmot IF har nå et flott fotballanlegg i sentrum av Åmot. Det er bygget skritt for skritt med iherdig innsats og uten å innlate seg på økonomiske eventyr.

Klubbhuset til Åmot Idrettsforening. Det er bygd i flere trinn.

Foto: Asbjørn Lind

Konklusjon

Vi har i grove trekk fulgt utviklingen i fotballanleggene på Rolighetsmoen og Furumo i Geithus, i Vikersund og på Åmot gjennom hundre år.

Det begynte med at gutter møttes på en løkke, dannet to grupper og spilte mot hverandre. Fotballen var en lek. Etter hvert begynte idrettslagene å ta fotballen opp på sine program. Da ble det organisert kamper, først mot fotballagene i nærområdet, så mot lag lenger unna. Fotballen var nok fremdeles en lek, men konkurransemotivet ble tydeligere. Samtidig økte kravene til baneanlegg. Først bygde man grusbaner med enkle klubbhus, så kom gressbanene og flottere klubbhus. Siste trekk i utviklingen er kunstgressbaner som gjør det lettere å spille fotball hele året. Alle de tre klubbene som er omtalt i denne artikkelen, har gode anlegg i sentrum av bygda. Utviklingen av baneanleggene har ført til økende interesse for å spille fotball.

Fotballklubbenes medlemmer har gjennom årene vist stor entusiasme, og de har deltatt med iver i dugnadsarbeid. Også lokalbefolkningen ellers har vist stor vilje til å gjøre en innsats for «sin» klubb. Fotballen er blitt omfattet med større og større interesse, og den har satt sitt preg på hjemstedet. Innvielser av baner og klubbhus er blitt feiret med stor festivitas og taler av ordfører og prest. Fotballen som begynte som en uorganisert lek, er blitt en institusjon i samfunnet.

Men dette har også sine skyggesider. Det koster mye penger å drive en fotballklubb. Spillere og trenere i mange klubber skal ha penger, og det koster å drifte anleggene. Det idrettslige er blitt mer og mer preget av konkurranse, leken er kommet noe i bakgrunnen, men betyr nok fremdeles mye for rekrutteringen.

KILDER:

Bygdeposten, diverse utgaver
Buskeruds Blad, diverse utgaver
Fremtiden, diverse utgaver
Oplandske Tidende, diverse utgaver
Geithus I.L. 100 år for idretten (1992)
Vikersund Idrettsforening 1894–1994
Åmot Idrettsforening 1919–1979. Foreningens historie gjennom 60 år, 1979

NOTER:

- 1 *Jubileumssang, Gjeithus idrættforening 20 år*
- 2 *Jubileumssang, Gjeithus idrættforening 20 år*
- 3 *Geithus I.L. 100 år for idretten*, s. 29
- 4 *Geithus I.L. 100 år for idretten*, s. 26
- 5 *Geithus I.L. 100 år for idretten*, s. 26
- 6 *Geithus I.L. 100 år for idretten*, s. 28
- 7 *Geithus I.L. 100 år for idretten*, s. 27
- 8 Et lettere måltid inntatt etter klokken 6
- 9 *Geithus I.L. 100 år for idretten*, s. 31
- 10 *Geithus I.L. 100 år for idretten*, s. 31
- 11 *Geithus I.L. 100 år for idretten*, s. 31
- 12 *Geithus I.L. 100 år for idretten*, s. 44
- 13 *Buskeruds Blad*, 22. november 1937
- 14 *Buskeruds Blad* 22. november 1937
- 15 *Fremtiden*, 14. og 16. februar 1933
- 16 *Fremtiden*, 11. april 1933
- 17 *Fremtiden*, 30. september 1937
- 18 *Fremtiden*, 30. september 1937
- 19 *Fremtiden*, 30. september 1937
- 20 *Geithus I.L. 100 år for idretten*, s. 40
- 21 *Fremtiden*, 30. september 1937
- 22 *Fremtiden*, 8. august 1933
- 23 *Fremtiden*, 14. august 1933
- 24 *Fremtiden*, 14. august 1933 og 16. august 1933
- 25 *Fremtiden*, 30. september 1937.
- 26 *Fremtiden*, 29. august 1946
- 27 *Fremtiden*, 29. august 1946
- 28 *Bygdeposten*, 5. oktober 1982
- 29 *Vikersund Idrettsforening, 1894–1994*, s. 76f
- 30 *Vikersund Idrettsforening, 1894–1994*, s. 90
- 31 *Vikersund Idrettsforening, 1894–1994*, s. 153
- 32 *Vikersund Idrettsforening, 1894–1994*, s. 153
- 33 *Buskeruds Blad*, 8. september 1947
- 34 *Buskeruds Blad*, 8. september 1947
- 35 *Buskeruds Blad*, 8. september 1947
- 36 *Åmot Idrettsforening. Foreningens historie gjennom 60 år*, s. 6
- 37 *Åmot Idrettsforening. Foreningens historie gjennom 60 år*, s. 7
- 38 *Åmot Idrettsforening. Foreningens historie gjennom 60 år*, s. 6
- 39 *Åmot Idrettsforening. Foreningens historie gjennom 60 år*, s. 7
- 40 *Åmot Idrettsforening. Foreningens historie gjennom 60 år*, s. 85–86
- 41 *Buskeruds Blad*, 6. juni 1932
- 42 *Buskeruds Blad*, 18. juli 1949
- 43 *Fremtiden*, 15. august 1949
- 44 *Buskeruds Blad*, 6. juni 1949
- 45 *Fremtiden*, 6. august 1949
- 46 *Buskeruds Blad*, 15. august 1949
- 47 *Buskeruds Blad*, 20. juli 1950

Da Lindeløv temmet lynet i Padderud

Det var et hardt liv for skogsarbeiderne i gamle dager. Helt fram til slutten av 1800-tallet var det vanlig at tømmerhoggere som jobbet langt inne på skauen, måtte sørge for husværet selv. Dette var som regel ei kummerlig gamle, reist av stokker, stein og torv på stedet der hogsten foregikk. Ofte var det bare noen stokker reist skrått opp mot en loddrett bergvegg og kledd med torv som var krypinnet.

Slik var det også innerst i Liamarka på Holleia, men ved århundreskiftet ble det besluttet å lafte opp ei tømmerkoie til hoggere og kjørere. Selv om det ble et temmelig primitivt husvære, var det likevel et framskritt for skogsarbeiderne. Koia var delt i to rom, det ene for folk, og det andre for hester. Det var dør mellom rommene, slik at kjørerne slapp å gå ut av hytta for å fore hestene. Dette førte unektelig til en spesiell odør i kåken – ei salig blanding av svette, kvae, hestemøkk og stekt flesk.

Under oppføring av koia kokte tømmerne kaffe til matpausene på vann fra en myrputt i nærheten. En dag var det så vidt det piplet og rant ut av kaffekjelen. Ved nærmere undersøkelse viste det seg at en paddelopp hadde satt seg fast i tuten. Dermed ble stedet omgående døpt Padderud.

Padderud lå utsatt til under tordenvær, men dette var bare en fordel ifølge snaringen Lindeløv, en av tømmerhoggerne som ofte losjerte i Padderudkoia, og som var kjent for sine saftige historier. En dag han stekte flesk, hadde han latt døra stå åpen for at det ikke skulle bli så varmt i kåken. Da kommer plutselig

et kulelyn inn i rommet og svever langs veggene. Gjengitt med Lindeløvs egne ord skjedde følgende:

«Je bråheiv mi opp og røska opp omnsdøra, og enten du trur mi eller ei, så smatt løgnillen (lynet) inn. Da smelte je att døra og lot'n husere inni ommen. På den måten slapp je å legge i ommen ei hel veke, men stekte flesk og kokte kaffi på løgnillen!»

Etter denne episoden ble han av bygdefolk bare kalt «Tordenskjold».

Vinteren 1951 falt det så store snømengder i Holleia at vinduene i Padderudkoia kom under snøen og måtte måkes fram for å slippe inn litt dagslys. Det ble et umenneskelig slit for skogsarbeiderne, for tømmerveiene måtte måkes for at hestene skulle komme fram. Så djup var snøen at hest og tømmerdoning kunne passere under, om en la en staur tvers over veien på brøytekanterne. To tømmerhoggere fra Hadeland som losjerte i Padderudkoia, ble så lei all snømåkinga at de begynte å stubbe trærne over snøen. Da våren kom, sto det 2 meter høge stubber over hele hogstfeltet og begrepet *Hadelandsstubbing* oppsto.

I mange år etter at Paadderudkoia var borte, ble uttrykket brukt hvis hoggere som etterlot seg litt for høge stubber etter felling. Padderudkoia brant opp etter et lynnedslag sist i 1950-åra. Da var det dessverre igjen Tordenskjold der, som kunne å temme lynet.

ISBN 978-82-999837-1-6

9 788299 983716 >